

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAZAKİSTAN'DA TURİZM: TURİST TERCİHLERİNİ
BELİRLEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

ZHAMİLYA ZHİLKAİDAROVA

2501060925

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR.SUNA MUĞAN ERTUĞRAL

(DÜZELTİLMİŞ TEZ)

İSTANBUL 2008

TEZDE YAPILAN DÜZELTMELER

1. İzlenen tez çalışması konusunun ‘Kazakistan’da Turizm: Turist Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma’ olarak değiştirildiğinden dolayı tezin ikinci bölümünde 52 – 59 sayfaları arasında bulunan ‘2.5. Kazakistan’da uluslararası turizmin geleceğine yönelik planlamalar’ alt bölümü değiştirilmiştir. Bu alt bölümde Kazakistan’da turizm geleceğine yönelik yapılan planlamalar incelenip, onların turist tercihlerine olan olası etkisi gösterilmiştir. Ve konuya ilgili olarak aşağıdaki gibi alt bölümler eklenmiştir:

2.5.1. Turist tercihlerini etkileyen unsurlar

2.5.2. Kazakistan turistlerinin tercihleri

2. Tez konusu değişikliği nedeniyle çalışmanın üçüncü bölümünde tamamen yeni anket çalışması yapılmıştır (60 – 82 sayfalar arası). Dolayısıyla yeni tablolar ve şekiller gösterilmiştir.

3. Yeniden yapılan üçüncü bölümde konuya ilgili yeni bilgiler elde edilip, yeni sonuçlar yapılmıştır (83 -87 sayfalar arası).

4. Yukarıda söylenen 2.5.1. Turist tercihlerini etkileyen unsurlar alt bölümüne ilgili tez çalışmasının kaynakça bölümünde yeni kaynakçalar eklenmiştir (88 – 91 sayfalar arası).

KAZAKİSTAN’DA TURİZM: TURİST TERCİHLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Zhamilya Zhilkaidarova

ÖZ

Turizm dünyada döviz sağlayan önemli bir gelir kaynağı ve iş alanları yaratan bir endüstridir. Ayrıca turizm endüstrisi yüksek oranda istihdam yaratabilen alan olmaktadır. Kazakistan için uluslararası turizm ekonomi, kültür ve başka birçok alanda önemlidir. İzlenen tez çalışmasında Kazakistan’ın tarihi ve kültürel zenginliğiyle turizm alanında büyük bir potansiyele sahip olduğu gösterilmektedir.

Kazakistan’da uluslararası turizm hareketlerinin başlangıcı 1931 yılı olarak algılanmaktadır. 1931 yılında Kazakistan’dan ilk olarak dünya turu yapmış olan Alibi Jangeldin’in gezisi Kazakistan’daki uluslararası turizm faaliyetlerinin ilk adımı olmaktadır. 1956 yılında oluşan Kazakistan’ın uluslararası turizm faaliyetleri bugüne kadar birkaç gelişim dönemini geçerek 1991 yılından itibaren artık egemen olan ülke çerçevesinde gelişmektedir.

Çalışmanın temel amacı Kazakistan’da turist tercihlerini belirlemektir. Ayrıca Kazakistan’ın sahip olduğu doğal ve tarihi - kültürel zenginliklerini inceleyerek ülkenin sahip olduğu turizm potansiyelini ortaya çıkartmaktır. Bu amaçla literatür taraması sonrası Kazakistan’dan yurt dışına giden ve ülkeye gelen yabancı turistlere anket uygulanmış ve uluslararası turizm pazarının durumu ve gelişim sorunları yönünde veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda değerlendirilen bulgulara göre Kazakistana yönelik turizm talebinin iş ve kongre turizmi ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, Kazakistan’ın zengin tarihi, kültürel ve doğal kaynakları alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi için yeni fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca araştırma bulguları Kazakistan’ın iç turizminin geliştirilebilmesi için yerel turistlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli arz imkanlarının geliştirilmesi ve organize hale getirilmesi mevcut turizm kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayabilecektir.

TOURISM IN KAZAKHSTAN: STUDY ABOUT PREFERENCES OF TURISTS IN KAZAKHSTAN

Zhamilya Zhilkaidarova

ABSTRACT

The place of international tourism in Kazakhstan would be one of the leading industries of the economy in the near future. Kazakhstan has big potential in tourism. Specialy in culturel and historical sides. All this facts has been increasing its impact and share on the international tourism market in future.

International tourism activities in Kazakhstan began in 1931. With first all around world trip with participation Alibi Jangeldin. It was first and important step of Kazakhstan in international tourism.

The aim of study, after setting up all relationships in international tourism in Kazakstan is to identify the development of tourism in general in Kazakhstan. Also there is a questionnaire had made for incomig and out going tourists. Which shows as the problems and solutions regarding development in international tourism in Kazakhstan.

The 3th part of present study consist research work about prefereces of turists in Kazakhstan. Which shows perspective species of tourism, like business tourism and culturel tourism first of all.

ÖNSÖZ

Zengin doğal güzelliklere ve kültür mirasa sahip Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra turizme önem vermeye başlamıştır. Kazakistan kendine has turizm eylemlerini yaratabilecek potansiyele sahiptir. Turizm alanında sadece Kazakistan'a has turistik kaynakların önemsenmesi gelecekte turistik ürünün markalaştırılmasını sağlayabilmektedir. Bu amaçla ilk defa Kazakistan'daki iç ve uluslararası turizmin tarihi gelişimini kendi başına ayrı bir konu olarak araştırılma çalışması yapılmıştır. Çünkü turistik ürün markalaşmasının sağlanması uluslararası pazarlarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk sıralarda yer almasına ve turizm sektörünün ülke ekonomisinde öneminin hızla artmasına sebep olacaktır. Ayrıca Kazakistan'a yönelik turist tercihlerinin belirlenmesinde önemli unsur olabilmektedir.

Kazakistan'da uluslararası turizm faaliyetlerin geliştirmek ve turist tercihlerini belirlemek için iç ve uluslararası turizm alanlarına yönelik bilgi çalışması yapılmıştır. Çalışma sırasında yapılan anket yerli ve yabancı turist grubuna uygulanmıştır. Ülke turizminde değerlendirilmiş olan turizm kaynakları ve mevcut alt yapı temelinde potansiyeli yüksek olan belirli alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkarılmıştır. Bu, dağcılık, kayma, eğlence, eğitim, av, eko turizm, trekking, kayak, ata binme ve kültür turizmi gibi alternatif turizm türleridir. Belirtilen alternatif turizm türlerinin gelişim imkanları, sorunları, çözüm önerileri ve turist tercihleri incelenmiştir.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KAZAKİSTAN TURİZMİNİN TARİHİ VE OLUŞUMU

1.1 Kazakistan'da Turizmin Oluşum Temelleri	6
1.1.1. Kazakistan Turizminin Oluşumunda Müzecilik.....	8
1.1.2. Kazakistan'da Turizm Yönetmenliğinin Oluşumu Ve Turizmin Kurumsal Gelişimi.....	10
1.2. Kazakistan'da Turizmi Geliştirmek Amacıyla Maddi Ve Teknik Alt Yapının Sağlamlaştırılması	15
1.3. Kazakistan'da Turizmin Gelişim Problemleri.....	22
1.4. Kazakistan Turizminin Potansiyeli.....	27

II. BÖLÜM

KAZAKİSTAN’DA ULUSLARARASI TURİZMİN GELİŞİMİ

2.1. Kazakistan’da Incoming Turizm Faaliyetlerinin Görünümü.....	34
2.2. Kazakistan’da Outgoing Turizm Faaliyetlerinin Görünümü.....	40
2.3. Kazakistan’da Uluslararası Turizm Gelişiminin Bölgesel Görünümü.....	42
2.4. İpek Yolu’nun Uluslararası Turizm Gelişimindeki Önemi.....	47
2.5. Kazakistan’da Uluslararası Turizm Geleceğine Yönelik Planlamalar.....	53
2.6. Turist Tercihlerini Etkileyen Unsurlar.....	56

III. BÖLÜM

KAZAKİSTAN’IN ULUSLARARASI TURİZMİNDE TURİST TERCİHLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırma Hakkında Genel Bilgiler.....	60
3.1.1. Araştırma Amacı.....	60
3.1.2. Araştırma Kapsamı.....	60
3.2. Araştırma Yöntemi Ve Araştırma Teknikleri.....	61
3.3. Anket Bulgularının Değerlendirilmesi.....	61

SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	91

TABLolar

Sayfa

Tablo1: 2000-2001 Yılında Faaliyet Gösteren Şehir Otellerinin Sayısı.....	21
Tablo2: Kazakistan’da Incoming Ve Outgoing Turizm Eylemleri	36
Tablo3: Kazakistan Bölgeleri Çerçevesinde Gerçekleşen Turizm Faaliyetleri.....	42
Tablo4: 2005-2006 Yılları İçin Faaliyet Gösteren Turizm Tesislerinin Bölgesel Dağılımı.....	44
Tablo5: Kazakistan Turistlerinin Yaş Grubunun Dağılımı	62
Tablo6: Kazakistan Turistlerinin Seyahat Etme Nedenleri.....	63
Tablo7: Kazakistan Turistlerinin Seyahat Ettikleri Bölgelere Yönelik Seyahat Nedenleri.....	63
Tablo8: Kazakistan Turistlerinin Seyahat Bölgelerine Yönelik Seyahat Tercihleri...	64
Tablo9: Tercih Edilen Ülkenin Turizm Açısından Değerlendirilmesi	65
Tablo10: Kazakistan Turistlerinin Başka Ülkelerin Kültürel ve Doğal Farklılıklarından Tatmin Sağlamaları.....	65
Tablo11: Seyahat Nedenleri Boyunca Kazakistan Turistlerinin Tercih Ettikleri Konaklama Yeri.....	67
Tablo12: Seyahat İçin Bilgi Kaynakları	67
Tablo13: Kazakistan Turistlerinin Seyahat Etme Bölgesine Yönelik Tercihleri.....	69
Tablo14: Kazakistan Boyunca Düzenlenen Seyahatlerde Olumsuz Sayılabilecek Durumlar.....	69
Tablo15: Kazakistan’da Turizm Gelişiminin Potansiyeli	70

Tablo16: Yabancı Turistlerin Yaş Grubu Dağılımı	71
Tablo17: Kazakistan’a Gelen Turistlerin Seyahat Etme Nedenlerinin Yaş Grubu Boyunca Dağılımı.....	72
Tablo18: Yabancı Turistlerin Seyahat Nedenleri Doğrultusunda En Sık Ziyaret Edilen Kazakistan Bölgeleri.....	73
Tablo19: Yabancı Turistlerin Seyahat Nedenleri Boyunca Tercih Ettikleri Konaklama Yeri.....	74
Tablo20: BDT Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan’a Yönelik Seyahat Koşulların Değerlendirmesi	75
Tablo21: Avrupa Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan’a Yönelik Seyahat Koşulların Değerlendirmesi	76
Tablo22: Asya Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan’a Yönelik Seyahat Koşulların Değerlendirmesi	77
Tablo23: Kazakistan’da Turistlerin Seyahatleri Sırasında En Fazla Paya Sahip Olan Kalem.....	78
Tablo24: Turistlerin Seyahat Sırasında Sık Yararlandığı Turizm Kalemlerinden Tatmin Olma Düzeyi	78
Tablo25: Yabancı Turistlerin Seyahat Sırasında Olumsuz Sayabildikleri Durumlar.....	79
Tablo26: Yabancı Turistlerin Kazakistan’dan Memnun Kalması	79
Tablo27: Yabancı Turistlerin Ülkenin Kültürel ve Doğal Farklılıklarından Tatmin Sağlaması	80
Tablo28: Yabancı Turistlerin Kazakistan Turizminin Potansiyeli Konusunda Görüşler.....	80
Tablo29: Kazakistan Turizminin Geliştirilmesi İçin Yapılması Gereken İlkel Adımlar (Yabancı Turistlerin Önerileri).....	81

ŞEKİLLER

Sayfa

Şekil 1: Kazakistan’a Gelen Yabancı Turistlerin Seyahat Amacı.....	35
Şekil 2: Kazakistan Turistlerinin Yurt Dışına Seyahat Amacı.....	40
Şekil 3: Kazakistan Turistlerinin Yıllık Seyahat Seferleri	62
Şekil 4: Kalış Süresi.....	66
Şekil 5: Kazakistan Turistlerinin Kazakistan’ın Turistik Yerleri Hakkında Bilgi Edinmesi.....	68
Şekil 6: Yabancı Turistlerin Geldikleri Bölge	71
Şekil 7: Yabancı Turistlerin Kalış Süresi	75

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ALJİR	: Vatan Haini Hanımlarının Akıola Cezaevi
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğı
BM	: Birleşik Milletler
DTÖ	: Dünya Turizm Örgütü
GPRS	: General Parker Radio Servis
KÖRB	: Kazakistan Otelleri ve Restoranları Birliğı
SBKP	: Sovyet Birliğı Komünist Partisi
SBMM	: Sovyetler Birliğı Mesleki Merkez Meclisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
UNESCO	: United National Educational, Science And Culturel Organization (Uluslararası Eğitim, Bilim ve Kùltür Birliğı)

GİRİŞ

Uluslararası turizm dünyada döviz sağlayan önemli bir gelir kaynağı ve iş alanları yaratan bir endüstridir. Turizm endüstrisinin yarattığı iş alanları özellikle büyük, küçük ve orta boy ölçekli işletmeler ile aile işletmelerini kapsamaktadır. Ancak Kazakistan Cumhurbaşkanının küçük ve orta boy işletmeleri geliştirmek politikası kapsamında Kazakistan turizm işletmecilikleri önem kazanmaktadır. Ayrıca bu unsur ülke ekonomisinin gelişmesini etkilemektedir. Bununla birlikte uluslararası turizm politik ve siyasi istikrarlığı sağlayabilmektedir.

Kazakistan'da turizm gelişimi tarihi, ekonomik ve siyasi değişimlere bağlı olan iki dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla Kazakistan turizminin gelişimi sosyalizm dönemindeki gelişim ve sosyalizmden sonraki gelişim dönemi olarak incelenmektedir. Sosyalizm dönemindeki turizmin gelişimi 1924-1990 yıllarını kapsamaktadır. Sosyalizmden sonraki turizmin gelişimi 1991 yılından sonraki zaman diliminde yer almaktadır. 1991–2000 yıllar arası Kazakistan'da uluslararası turizmin tarihi gelişimi açısından çok önemlidir. 1990 yılında SSCB yıkılmasıyla egemenliğine kavuşan Kazakistan artık kendi siyasi ve ekonomi bağlarını kurmaya başlamıştır. Farklı ülkeler ile farklı iş alanlarında oluşan bağlantılar Kazakistan'da uluslararası turizm ilişkilerinin oluşmasına imkan sağlamıştır.

Bugüne kadar Kazakistan'daki iç ve uluslararası turizmin tarihi ayrı bir konu olarak araştırılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen verilerin ortaya çıkartılması ve incelenmesi, Kazakistan'da uluslararası turizm gelişimindeki doğru tahminleri yapmayı, olası olumsuz etkilerin önlenmesini ve gerekli kararların alınmasını sağlayacaktır. Bu amaçla yapılan tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının birinci bölümünde SSCB kuruluşundan önce 1900 yılından genel turizmin ve 1924-1990 yıllarında SSCB turizminin gelişimi detaylı olarak incelenmektedir. İkinci bölüm Kazakistan'da uluslararası turizmin gelişimi ve geleceğe yönelik beklentileri kapsamaktadır. Bu bölümde Kazakistan'ın gelişiminde önemli olan 1991-2000 yılları arasındaki zaman diliminin turizm açısından incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığa kavuşması ülkeye

uluslararası turizm alanında geniş imkanları sağlamıştır. Tarihi süreçlerden elde edilecek yeni tespitler, gelecekte turizmin araştırılmasına ve geliştirilmesine yeni yollar açmaktadır. Ayrıca Kazakistan turizminde faaliyet gösteren turizm işletmelerinin uluslararası turizm gelişiminde olan yeri belirlenmektedir. Uluslararası iş seyahatleri, uluslararası turizm destinasyonları, gelecekte cazip hale gelecek turizm türleri büyük bir önemle incelenmektedir. Bununla birlikte İpek Yolu'nun tarihi rolü, onun genel olarak uluslararası turizme ve Kazakistan turizmine olan etkisi gösterilmektedir. Bu bağlamda devlet tarafından gerçekleştirilen aktiviteler ve geleceğe yönelik konseptler ve planlamalar ile sonuçlandırılmaktadır.

Üçüncü bölüm uluslararası Kazakistan turizminde turist tercihlerini belirlemeye yönelik yapılan anket çalışmasını içermektedir. Cevaplandırılan anket sonuçlarından elde edilen bulgular değerlendirilerek Kazakistan turistlerinin yurt dışına yönelik ile Kazakistan'a gelen yabancı turistlerin ülkeye yönelik turist tercihlerini ortaya çıkartmıştır.

1. KAZAKİSTAN TURİZMİNİN TARİHİ VE OLUŞUMU

Yetmiş yıl boyunca SSCB içerisinde olan Kazakistan'ın siyasi, ekonomi ve sosyal gelişimi, tarihi SSCB ile bağlıdır. Bu dönemi kapsayan Kazakistan turizminin gelişmesi, SSCB politikasının ayrılmaz bir parçası olduğundan, 70 yılı içeren bu dönem sosyalizm dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde Kazakistan turizminin tarihi geçmişi konusu incelendiğinde turistik değerler ile turistik faktörler arasında bağlantı saptanmayan bilgiler kullanılmaktadır. Oysa araştırmanın tarihi-bilimsel prensiplerine göre Kazakistan'ın tüm tarihi kaynakları genelleştirilmeli ve analiz edilmelidir. Çünkü bunların sonucu olan turistik gelişimler ile olaylar bu kaynaklara dayanılarak betimlenmekte ve ortaya çıkartılmaktadır.

Özellikle 1919-20 y.y. arasında Kazakistan'da faaliyet gösteren Rus Coğrafi Kurumu ile Kazakistan'da bulunan müzeler ve Türkistan topraklarında yer alan arkeolojik yapılarının Kazakistan turizmine olan katkıları belirsiz kalmaktadır. Ayrıca, dergiler, rehber kitapçıklar ve özellikle eserler, bilimsel seyahatlerden toplanmış olan araştırmalar bilimsel olarak kullanılmamaktadır. Bununla birlikte 1918-1940 yıllarında faaliyet gösteren Kazakistan'ın turistik organizasyonlarını gerçekleştiren gezi istasyonları, bölge etnografyası merkez bürosu, turizm bürosu, Sovyetler Birliği Mesleki Merkez Meclisi (SBMMM), devlete ait uluslararası turizm şirketi 'İnturist', Proletar turizmi kurumu, Turizm ve Seyahat Yönetimi gibi turizm koordinatörleriyle yapmış olan işbirliği konusunda hiç bir bilgi verilmemektedir¹.

Sadece 1921 yılında Petrograd şehrinde ilk olarak yukarıda adı geçen birliklerin ve organizasyonların metodolojik, reklam ve bilgilendirme üzerinde olan çalışmaları 'İlk gezi konferansı' adı altında incelenmiştir. 1930-1931 yılında 'Abhaziya' ve 'Ukrayna' gemileriyle düzenlenen Avrupa turlarına ait birkaç kitap ve film değerlendirilmiştir². Ancak bu kaynaklarda da Kazakistanlıların seyahate katılımı konusunda bilgi bulunmamaktadır. Oysa Kazakistan topraklarından geçmekte olan Trans – Sibiry demiryolu o dönemin en önemli unsurlarından

¹ Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **Turizm ansiklopedisi**, Moskova, 2000, s.217.

² Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **a.g.e.** s.118.

olmuştur. 1891 yılında gelişmemiş bölgelere yönelik kalkındırma politikası temelinde Trans-Sibirya demiryolu inşa edilmiştir. Söz edilen demiryolu çok büyük bir sermayeyle, çok güç doğa koşullarında, yetersiz ekipman ve çok büyük bir işgücüyle inşa edilmiştir. Trans – Sibirya demiryolu eski zamanlarda buzullar altında kalmış ve zor ulaşılan bir bölge olan Sibirya’ya kadar ulaşmaktadır. Eski demir yollarından olan Orunbor (Orenburg) - Taşkent demir yolu Kazakistan topraklarından geçmekte olup, daha çok yük taşımacılığında kullanılmıştır. Türkistan-Sibirya (Turk-Sib) Demiryolunun: başlıca istasyonları, Rusya’da Barnaul, Kazakistan’da Semey, Almatı, Taraz, Çimkent’tir. Türkistan ile Rusya, Sibirya arasında ekonomik bağlantılar için bu yol kullanılmaktaydı. Novosibirsk buğdayının, Semey’in buğday ve et ürünlerinin Volga batısına bu şekilde aktarımı yapılabiliyordu. Dostluk demir yolu adındaki demir yolu vasıtasıyla Doğu Türkistan’a gidiliyordu.

12 yıl boyunca inşa edilen ve uzunluğu 7.500 km olan demiryolu üzerinde turizm açısından değerli kaynaklar bulunmaktadır. Yol bir çok büyük Sibirya nehrini geçmekte, bir çok gölle karşılaşmakta ve bataklık, sürekli buz tutmuş topraklardan geçmektedir. Ayrıca tarihi ve kültürel zenginliklerle dolu, 13. yüzyıla kadar çarlığın merkezi, 14. yüzyılda Büyük Moskova çarlığının merkezi, 15. yüzyılın ikinci yarısından beri Birleşmiş Rus Milletinin başkenti – Moskova, Rusya’nın en eski ve ikinci büyük şehri – Yaroslavl, çamur kaplıcalarıyla ünlü olan - Kirov, Avrupa ile Asya’nın kesiştiği yerde bulunan ve 5 denize (Hazar denizi, Azov denizi, Karadeniz, Baltık denizi ve Akdeniz) çıkışı olan - Perm, önemli bir endüstri şehri, hem ulaşımın göbeği hem de büyük bir tarihi ilgi merkezi olan - Yekaterinburg, tundra ormanlarıyla kaplı ve step alanlarına uzanan - Omsk, çam ormanların arasında Ob ırmağının kıyısında bulunan ve ekolojisi ile ünlü olan - Novosibirsk gibi vb. şehirlerden geçmektedir. Kazakistan topraklarında ise doğal ve kültürel zenginliklerle dolu Semey, dini turizm merkezi olan Türkistan – Çimkent, Taraz ve ülkenin kültür merkezi Almatı şehirlerinden geçmektedir. Dolayısıyla Kazakistan’ın uluslararası turizm gelişiminde İpek Yolu ile birlikte Trans-Sibirya demiryolu da büyük önem arz etmektedir. Ve bu demir yolu şanı ile ancak Türkiyenin dünyaca meşur olan Doğu ekspres treni ve demir yolu kıyaslanabilir.

Eski ve orta çağlarda Çin'den Akdeniz ülkelerine doğru Avrasya'ya geçen kervan yollarının sistemi ve bu yollar üstünde halklar ve memleketler arası ticari ve kültür ilişkileri oluşturup geliştirmiş olan İpek yoludur³. Araştırmalara göre Çin, Hindistan ve İran'da üretilen ve satılan ipek ticareti ve kültür alışverişlerinin merkezi olan bu yolların 'İpek Yolu' adı taşımasına neden olmuştur. İpek Yolu Avrasya'da bulunan farklı ülkelerin, kültürlerin, halkların ve uygarlıkların barış içinde yan yana yaşamasının ilk modelidir. Bu yol üzerinde Avrupa ve Güney- Doğu Asya arasında yıllardır devam eden ticari ve kültürel alışveriş yolları oluşmuştu. Benzeri bulunmayan İpek Yolu'nun tarihi, ekonomik, kültürel ve iletişim özelliklerini günümüzün siyasi-ekonomik ve turistik ilerleme yolu şeklinde kullanabilmek çağdaş uygarlığın borcudur.

Turizm gelişimine ilgili bilgilerin araştırılmamış olması sebebiyle Kazakistan turizminin doğuşu resmi olarak 1900 yılında Dağcılar Birliğinin kuruluşuyla başlamaktadır. Çünkü bu kurumun oluşmasıyla ilk dağcılık gezileri ve onunla ilgili turistik aktiviteler kaydedilmiştir⁴. Eski SSCB ülkelerinde turizmin tarihi 3 dönemden oluşmaktadır: 1-Rusya'da Seyahat İşletmeciliğinin oluşumu, 2 - Sovyet Seyahat İşletmeciliğinin oluşumu, 3 - Sosyalizmin filizlenmesi döneminde turizm⁵. Çünkü Sovyet genel turizminin tarihinde Kazakistan'ın tarihi önemli bir pay oluşturmaktadır.

Yukarıdaki belirtilen 3 turizm dönemini günümüzdeki çağdaş Rus yazarları siyasi ve ekonomik faktörlere ve araştırmalara dayanarak tüm dünya ve Kazakistan turizmini kapsayan esas 4 turizm döneminin olduğuna karar vermişler. Halbuki 1930-1931 yıllarında, Avrupa'ya düzenlenen gemi gezileri Kazakistan turizminin zaten uluslararası düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca Kazakistan topraklarından geçen İpek Yolu üzerinde gerçekleştirilen turistik hareketler uluslararası turizm aktiviteleri olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla önerilen dört aşamalı tarihi turistik dönem tüm dünya ve Kazakistan turizmi için daha uygun görülmektedir: 1. dönem - 19 y.y. kadar tarih öncesi; 2. dönem - 19-20 y.y. arası- Elit

³ Baypakov K., **İpek Yolu üzerinde bulunan orta çağ Kazakistan şehirleri**, Almatı, 1988, s. 8.

⁴ Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **a.g.e.**, s. 215.

⁵ Diyakova R.A. **„SSCB’de seyahat işletmeciliği tarihi**, Moskova, 1981, s.72.

turizmi ve turizm alanında uzman şirketlerin oluşması; 3. dönem - 20 y.y başı- İkinci Dünya Savaşına kadar- sosyal turizmin oluşumu; 4. dönem ise - İkinci Dünya Savaşından sonra- günümüze kadar- kitlesel turizm ve turizm endüstrisinin turistik ürünleri üreten çeşitli dallar şeklinde sıralanmaktadır⁶.

Bu arada Kazakistan turizminin tarihi bilgilere göre orta çağ turizminin 1. y.y.-dan önce düzenlenen İpek Yolu gezilerinde olan dini, sıhhi ve tedavi amaçlı geziler varsayımsal olarak gösterilmektedir. 1919-20 y.y. turizm ile ilgili kaynaklar kısaca anlatılan bölge etnografisi çalışmalarını içermektedir. Kaynaklara göre sunulan bilgilere dayalı olarak uluslararası turizmin başlangıcı 1956 yılı olarak belirlenmiştir. İlk rehber kitapçığın baskısı 1932 yılı olarak belirtilmiştir. Almatı- Issık Göl destinasyonunda ilk yaya olarak gerçekleştirilmiş olan gezi ise 1929 tarihli olarak belirtilmektedir⁷.

1.1. KAZAKİSTAN'DA TURİZMİN OLUŞUM TEMELLERİ

En eski devirlerden turistik seyahatler farklı ülkeler ve halklar arasında çeşitli ilişkilerin oluşumuna neden olmuştur. Hatta bu faaliyetler ‘turizm’ terimini ortaya çıkartmıştır. Herodot, Strabon, Mısırlı Dianisiyi, Klavdyi Elian, Pompey, Eros, Tatsit, Diagen Laertskyi, Pomponi Mela gibi antik zamanının ünlü filozovları ve yazarları günümüzdeki Rusya ve Kazakistan topraklarında oturan halkın kültürünü, yaşam tarzını belirleyip, ve birçok seyahatlerin düzenlenmesine neden olmuşlar. Eski dönemin misafirperverlik geleneklerine göre kervansaraylarda seyahat edenlere konaklama yeri, yemek, güvenlik, gösteriler ve yol güzergahı yardımı gibi tüm turizm hizmetleri sunulmuştur⁸.

Orta çağlarda Kazakistan yerinde bulunan kabilelerin kültürü, yaşam tarzı vb. bilgiler Arap, Türk, Fars yazarlarının çalışmalarında bulunmaktadır. Bu gezginlerin

⁶ Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **a.g.e.**, s.368.

⁷ Diyakova R.A., **a.g.e.**, s.55.

⁸ Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **a.g.e.**, s.200.

çoğu bilim adamları, memur, tüccar, diplomat, coğrafici, istihbarat subayı gibi meslek sahipleri idi. O dönemlerde günümüzdeki otelcilik ve konaklama faaliyetlerinin ilk basamakları oluşmaya başlamıştır. Bu faaliyetleri kanıtlayan yazılı kaynaklar da mevcuttur. Belli bir ödeme karşılığında kervansaraylarda yeme-içme, konaklama, eğlence, kiralama, kargo, yabancı para değiştirme imkanları gibi hizmetlerden yararlanmak da mümkün olmuştur. O dönemin turizmi ilkel olmasıyla beraberinde her hizmeti sunmaktaydı. İpek Yolu üzerinde olan bu yerler bugün turizm açısından potansiyeli yüksek yerler olmaktadır. Mevcut yazılı kaynakların turizm uzmanların tarafından değerlendirilmesi ve turizm için faydalı olması açısından Kazakistan turizminin potansiyelini artıracaktır. Özellikle otelcilik, konaklama ve restoran işletmeciliklerinde ürün çeşitlendirme faaliyetlerinde yararlı olmaktadır.

‘Altın Orda’ döneminde ise Kazakistan yerinde Volga nehrinin aşağı kesiminde ‘Sarayçık’ isimli dinlenme merkezi oluşmuştur. Altın Orda’nın soyluları ‘Sarayçığa’ ava çıkma, balık tutma, dinlenme, tedavi olma vb. farklı amaçla toplanırlardı. 19 y.y. ise İpek Yolunun geçtiği bölgelerde 2-3 katlı kervansarayları faaliyet göstermekteydi. Varsayımsal olarak o dönemlerde Rus ve Kazak soylularının ‘Elit’ turizminden yararlandığını söyleyebiliriz⁹.

Kazakistan kurulmadan var olan ikinci büyük memleket olan ‘Bökey Ordası’ da o dönemlerde kültür ve dinlenme merkeziydi. Orduda bulunan kütüphaneler, müzik aletlerinin koleksiyonu vb. akşamları edebi eserlerin okunması ve çeşitli yarışmaların düzenlenmesi gibi aktivitelerin olduğunu kanıtlamaktadır. Bu araştırmalarda ilk olarak ‘turist’ terimini kullanan Ç.Ç.Valihanov’tır. Onun günlükleri, macera turizmine verilmiş olan açıklamaları ve at turizminin destinasyonların olması gibi çalışmaları kanıtlamaktadır¹⁰. Dolayısıyla Ç.Ç.Valihanov’ı Kazakistan turizminin temelini kuran ve turistik kaynakların bilimsel olarak araştırılmasını sağlayan ilk kurucusu olduğunu da kabul edebiliriz. Onun Altınşaray’a, Kaşkar’a ve Doğu Türkistan’a yapmış olduğu yurt dışı seyahatleri macera turizminin iyi örnekleri olmaktadır. ‘Jetisu’ topraklarına yapmış

⁹ Demezov P.İ., **Buhar hanlığının muhtırası**, Moskova, 1983, s.s. 58- 60, 99- 102.

¹⁰ Valihanov Ç.Ç., **Issık Göl gezi notları**, Moskova, 1986, s.41.

olduğu seyahatlerinde ilk defa Ç.Ç.Valihanov profesyonel ve anlaşılacak şekilde yol haritasını çizmiştir. Ayrıca, bu yerlerin faunası, florası, iklimi, etnografisi, tarihi ve kültürel eserleri, folkloru üzerinde birçok araştırmalarda bulunmuştur¹¹. Ç.Ç.Valihanov'un incelemiş olduğu tüm o yerler ve yapıtlar üzerine yazdığı tarihi eserler daha sonra düzenlenen gezilerde kullanılmıştır. Ancak günümüze kadar ondan bize kalan bu önemli mirası araştırılmamış ve çözülmemiş şekilde kalmaktadır.

1856 yılında Ç.Ç.Valihanov'ın 'Issık Gölüne gezi' adlı günlüğünü onun ilk seyahatı olarak adlandırılabilir. Bu günlük tipik İngiliz, Fransız, Polonya, Rus vb. gezginlerin tarzında yazılmıştır. Çalışmalarda 'Ben turist gibi macera arıyordum' gibi cümleler mevcuttur. Ç.Ç. Valihanov'ın yapmış olduğu gezileri kültür, macera ve eğitim turları açısından son derece önemlidir. Günümüzde bile talep yaratmak için yeni ve esrarengiz gezilerin düzenlenmesinde temel kaynak olarak kullanılabilir. Çünkü bu çalışmalar Kazakistan'da turizmin geçmişi hakkında fikir vermektedir. Ayrıca Kazakistan turizminin geçmişini anlatan yazıları ve gerçek olguları sergileyen müzeler vardır. Bu sebeple Kazakistan müzeciliğinin oluşunu incelemekte fayda var.

1.1.1. Kazakistan Turizminin Oluşumunda Müzecilik

İlk müze 1874 yılında eskiden Vernyi olarak adlandırılan günümüzde ise Almatı şehrinde kurulmuştur¹². Müze sergileri gezginlerin özel koleksiyonlarından ve 'Jetisu' civarında yapılan bilimsel araştırmaların sonucunda elde edilen kaynaklardan oluşturulmuştur. Kazakistan topraklarında bilimsel amaçlı seyahatler 1874 yılından itibaren düzenlenmektedir. 1898 yılında Almatı'da Rus Coğrafi Birliğinin yardımıyla 'Jetisu' müzesi açılmıştır. Müzede farklı gezginlerin özel koleksiyonları ile birlikte 1871-1877 yılları arasında toplanmış olan Korğaljin diyarının eserleri sergilenmiştir. 1910 yılında Moskova'dan dünya gezisine Kazakistan'da 'Ekim Devrimi'nin lideri, devlet adamı- Alibi Jangeldin katılmıştır.

¹¹ Nakatkov İ.S., **Kazakistan turizminin tarihi**, Almatı, 2001, s. 98.

¹² Kazakh.ru/hta

Alibi Jangeldin Petersburg, Varşova, Lvov, Vena, Sofya, Belgrad, Andryapolya, Kirkesan ve Konstantinopol gezilerini düzenlemiştir. Sonradan yaya, deniz ve demir yolları güzergahları ile Küçük Asya, Filistin, Mısır, Sudan, Abissiniya'ya devam etmiştir. Ondan sonrasında Arap yarımadalarına geçerek, Madagaskar, Mesopotamya, Pers, Hindistan, Malay takımadası, Zond adaları, Taivan, Japonya, Sibirya ve Rusya'nın Avrupa tarafına devam etmiştir¹³.

1931 yılı Almatı müzesinde on üyeden oluşan ilk Sovyetler Birliği Proletarya turizm merkezi kurulmuştur. Bu merkezin girişimciliği ile Kazak Bölge Etnografya tabanı kurulmuştur. Kurum başkanı olarak Rusya imparatorluğu döneminde dünya turuna katılan ilk Kazakistanlı gezgin Alibi Jangeldin seçilmiştir. Kazak etnografya kurumunun açılışı Kazak kültürünün, folklörünün tanıtılmasına imkan sağlamıştır. Ve günümüzde olan müzecilik işletmeciliğinin alt yapısını oluşturmuştur¹⁴.

Kazakistan'da bulunan tesislere devlet tarafından olan ilgi tarihi - kültürel değerlere verilen önemini kanıtlamaktadır. 1922 yılında profesör Demike ile mimar M.M. Loginov yönetmenliği altında Hoca Ahmet Yassevi mozolesi üzerinde bir takım çalışmalar yapılmıştır. Çalışma sonucunda mozole duvarlarının altına yeni taban yapılmış ve kubbelerin yağmur ve kardan korunması için kapatılmıştır. 1938 yılında V.N. Zasıpkin mozole duvarlarının altına yeni taban döşetmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra 1951- 1957 yıllarında onarım çalışmaları yapılmıştır. Neticesinde yeni taban döşenerek, duvar ve kaplamalar yenilenmiştir¹⁵. Yalnız restoratörlerin eski usta mimarların sırlarını bilmedikleri için mozole orijinallliğini kaybetmiştir.

Kazakistan'ın zengin tarihi mirasını korumak, ülkeyi tanıtarak kültürel özelliklerini gelecek nesillere ulaştırmak amacıyla dünyanın 150 ülkesinde 30 yıldır kutlanan uluslararası müze günü bu yıl (2008 yılında) resmi olarak Astana'da da düzenlenmiştir. 'Müze herkesin kalbindedir' sloganı altında geçen kutlama Kazakistan müzeciliğine büyük bir katkıda bulunmuştur. Astana şehrinin Kazakistan Devlet kültür departmanı tarafından organize edilen bu kutlama devlet tarafından

¹³ Nakatkov İ.S., a.g.e., s.196.

¹⁴ Yerdavletov S.R., **Turizm tarihi**, Almatı,2003,s.215.

¹⁵ Takibaeva S., **Mavi sır, Moskova**, 1987, kitap1, s.232.

desteklenmiştir¹⁶. Belirtilen bu unsurlar Kazakistan turizminin gelişiminde son derece önemli olmaktadır. Çünkü yabancı turistler için ülkenin tarihini, kültürünü, yaşam tarzını anlatan müzeler en etkili tanıtımdır.

1.1.2. Kazakistan'da Turizm Yönetmenliğinin Oluşumu Ve Turizmin Kurumsal Gelişimi

Maddi ve teknik alt yapının zayıflığından dolayı turizm sektörünün oluşumu kişisel fiziki özelliklerine dayanarak gelişmeye başlamıştır, örneğin, 1925 yılında genç turistler grubu beden eğitim öğretmeni G.İ. Beloglazov'un yönetmenliği altında Almatı- Issık Göl yaya gezisi düzenlenmiştir. 1926 yılında aynı destinasyonu okul öğrencileri gerçekleştirmişler. İlk kez resmi kaydedilmiş olan yaya gezisi Almatı'dan Yile Alatau'ı - Issık Göl destinasyonudur (1929 yılı). 1930 yılında Medeo - Kökjailau - Büyük Almatı Gölü, Almatı- Uzunağaç- Korğalın geçidi seyahatlerinde yaya geziler düzenlenmiştir. Aynı yıl Küçük Almatı zirvesine tırmanış yapılmıştır¹⁷. Sovyetler Birliği döneminde seyahat etmek gelişmiş faaliyetlerden biriydi. Hatta bu faaliyetler Sovyet edebiyatı klasiklerinin yazılarında yer almaktadır. Maalesef şimdilik bu bilgiler bilimsel araştırmalarda yer almamaktadır. O dönemlerde turizm görevi fiziksel ve askeri - yurtsever eğitimi, bilimsel - fizik eğitimi ve toplumsal açıdan yararlı faaliyetlerde bulunmaktaydı. Bunun için 20 y.y. turizminde siyasi dalı da vardı. Bu kapitalizm ve sosyalizm gibi iki karşı sistemin siyasi, ekonomik ve kültürel konularında da ne kadar zıt olduğunu göstermektedir.

1929 yılında devlet uluslararası turizm şirketi ve aynı zamanda askeri kurum olan 'İnturist' turizm sektörünü birkaç dala bölmüştür. 1931 yılından itibaren turizmin spor dalına ağırlık verilmiştir. Aynı zamanda turizmin siyasi hedeflerini de yerine getirmek için turizm sektörünün ikinci dalını oluşturmuştur - uluslararası gemi seyahatleri. Ancak Fransa ile İngiltere komunizme karşı olduğundan dolayı bu söz

¹⁶ Toktaganov A.A., 'Müze herkesin kalbindedir', Kazakistan Turist dergisi. Almatı, 2008. s.8.

¹⁷ Nakatkov İ.S., a.g.e., s.75.

edilen gemileri kendi limanlarına kabul etmemiştir. Oysa Almanya'ya, İtalya'ya ve Türkiye'ye gelen Sovyet Kommunist gemilerin turistlerini o zamanda Sovyetleri temsilen o ülkelerde bulunan diplomatlar karşılamışlardı¹⁸.

1936 yılı Sovyetler Birliğinin Merkezi Yönetim komitesi turizm ve seyahat işletmeciliğinin Sovyet Birliğinin Merkez Meclisine geçmesine karar vermiştir. Turizm faaliyetleri yoğun memleketlerde, bölgelerde, yörelerde turizm ve seyahat yönetmenlikleri açılmıştır¹⁹. Turizm ve seyahat işletmeciliğinin Sovyet Birliğinin Merkez Meclisine geçmesiyle turizm faaliyetleri siyasi yönden daha çok sosyal yöne doğru gelişmeye başlamıştır. Ve turizm geleceği için bu değişim daha avantajlı olmuştur. Sebebi ise bundan sonra 1952 yılında Kazakistan'da Turizm ve Seyahat Yönetmenliği kurulmuştur²⁰. Turizm ve Seyahat Yönetmenliği Sovyet Birliği Mesleki Birliğinin Merkez Meclisinin 'Orta Asya turizmi' yönetmenliğine girmekteydi. Yani Kazakistan- Kırgızistan- Özbekistan- Tacikistan- Türkmenistan olarak uluslararası derecede gelişim göstermekteydi. Günümüzde ise bu ülkeler İpek Yolu destinasyonlarının temelini oluşturan Kazakistan ile Orta Asya'yı kapsayan seyahatlerin gelişmesini sağlamaktadır.

Turizm ve Seyahat Yönetmenliğinin çalışma şekli, yöntemleri tamamen turizm gelişmesinin yeni tarihi dönemine uyuyordu. Bu gelişmeler ilk önce güçlü bir maddi ve teknik alt yapıya sahip kitlesel turizmin, reklam ve bilgilendirme alt yapısının ve turistik kadro eğitiminin oluşmasını sağlayabilecek perspektifli sendika sisteminin gelişmesine bağlayabiliriz. Sendika sisteminde iç turizmi ve rehberlik çalışmalarını içeren yeni 1955- 1980 yıllarına uygun yönetim kurumunun alt yapısı oluşmaya başlamıştı. Böylece dinlenme, eğlenme ve tedavi vb. amaçlarla organize edilen turizmi yoğunlaştırma çalışmaları devam etmiştir.

1969 yılının mayıs ayında Sovyetler Birliği Komünist Partiler Merkez Komitesinin 'Ülke turizminin gelişmesi ve geleceğe yönelik stratejisi' kararnamesinde turizm ve seyahat işletmeciliğinin halka hizmet veren en büyük hizmet alanı olmasını hedeflemiştir. Seyahatler ideolojik çalışmanın bir türü olarak

¹⁸ Diyakova R.A., **SSCB'de seyahat işletmeciliği tarihi**, Moskova, 1981, s.33.

¹⁹ Diyakova R.A., **a.g.e.**, s.67.

²⁰ Kazıbaev M.K., **Alma- Ata ansiklopedisi**, Almatı, 1983, s.607.

oluşmuştur. Önceki yıllarda olan farklı amaçlı turizm yoğunlaştırılması sona ermiştir. Ülkenin turizm ve seyahat faaliyetleri tamamen devlet ve kamuoyu üzerinde merkezleştirilmiştir. Böylece 1977 yılında Sovyetler Birliği anayasasında turizm dinlenme şekli olarak '41.' Maddede kaydedilmiştir²¹. Turistlerin dünya kültürünün eserlerinden yararlanabilmesi, yurt dışında devlet tarafından güvende olması, başka ülkelerle kültürel değişim faaliyetlerin geliştirmek tüm bu görev artık tamamen turizme aittir. Çünkü bu eylemler uluslararası turizmin gelişmesinin garantisi olmaktadır²².

Tamamen devlet ve kamuoyu üzerinde merkezleşen turizm işletme alt yapılarından biri olmuştur. Dolayısıyla işletmecilik alt yapısının gelişmesi turistik tesisler alanının gelişmesini, maddi ve teknik alt yapının sağlamlaştırılmasını sağlamıştı. Bu arada 114 müze, ortalama 900 km. uzaklığa 71 milyon yolcu taşıyan hava taşımacılığı, 70 - 100 kapasiteli ağır yük uçakları ve kapasitesi 732 000 olan 'Turist' tipinde otobüsler hizmet vermekteydi²³.

1970 - 1980 yılları tatil yapmak pasif dinlenme zamanı olmaktan çıkmıştır. Akriba ziyaretlerinin yerine organize edilen 'köy turizmi' tercih edilmiştir. Tarihi-kültürel milli ormanlardaki doğanın insan eli dokunmamış masumiyeti insanlara çekici olmaya başlamıştır. Tatil dönemlerinde turistik oteller, idari oteller, dinlenme tesisleri, kiralık daireler, çadırlar, tekerlekli evler kullanılmıştır. Okul öğrencilerinin, üniversite öğrencilerinin ve çalışanların seyahatlere çıkmaları artık bir program şekline dönüşmüştür. Bu yılları özellikle aktif olan gençlik turizmi dikkat çekmektedir. 1958 yılında Almatı'da gençler ve öğrenciler ortamında uluslararası ve yerel gençlik turizminde faaliyet gösteren Uluslararası Gençlik Turizm şirketi 'SPUTNİK' faaliyete başlamıştır. Bu şirketin çalışması okullar arasında turistik faaliyetleri sürdürmek, ülkelerarası ve uluslararası seyahatleri düzenlemek çalışmalarını içermekteydi. Almatı şehrinin №25 okulunun 1965 - 1969 yılları arasında yazın Yenbekşi- Moskova- Leningrad otobüs seyahatlerini, Almatı- Balhaş- Oral- Moskova demir ve deniz yolu seyahatlerini yapmaları oluşan gençlik turizmin

²¹ SSCB anayasası, Moskova, 1977, s.15.

²² SSCB anayasası., a.g.e., s.5.

²³ SSCB işletmeciliği: İstatistikler, 1970-1980 .

sadece bir örneğidir²⁴. Ayrıca kendi istekleriyle dağlara, ormanlara, göl ve ırmaklara dinlenmeye gidenlerin sayısı hızla artmıştır. Halkın turizme olan talebi bilimsel araştırma enstitülerinin turizm ve dinlenme amacıyla kullanılabilir yerlerin araştırılmasına neden olmuştur. Sonucunda Sovyet toprağının tamamı turizm için uygun görülmüştür. Özellikle turizm için %40 oranında alanın ayrılması belirlenmiştir. Ülke topraklarında 8 saat dilimi, 7 türlü iklim bölgeleri, 7 iklim çeşidi, 3 okyanus, 12 deniz, 770 ırmak, 2.5 milyon göl, dünya ormanlarının %30'u, 700 çamur kaplıcaları, 6 000 mineral kaynaklar, 1500 müze, dünyaca belli olan birkaç turistik yerler, 15- 18 y.y. ait 177 şehir ve 11- 13 yüzyılın 145 şehri bulunmaktadır²⁵. Araştırılmış olan tüm bu turizm kaynakları uluslararası ve iç turizme yönelik talebi yaratmak faaliyetlerinde son derece önemli olmaktadır.

1980 yılında turizmin maddi ve teknik alt yapısı o kadar gelişmişti ki Sovyetler Birliğinin Bakanlar meclisi ve Sovyetler Birliği Mesleki Birliğinin Merkez Meclisi turizmin Sovyetler Birliği halkına hizmet veren en büyük endüstri alanına dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda 1981- 1985 yılları ile 1990 yılında Sovyetler Birliğinin ekonomik ve sosyal gelişimi stratejisinde turistik kaynaklarının tutarlı kullanılması planlanmıştır²⁶. Ayrıca dinlenme yerlerinin geliştirilmesi, turistik ürün üretiminin artırılması, turizm faaliyetlerine uygun taşıt ve teçhizatların üretilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve seyahat coğrafyasının genişletilmesi çalışmaları planlanmaktaydı. Fakat 1990 yılında sosyalizmin zirvesine gelen Sovyetler Birliği siyasi ve ekonomik bunalıma girmeye başladı. Bunalım sonuçları turizmin çökmesine neden olmuştur. Daha önceden oluşmuş olan turizm sisteminin yıkılması, yeniden organize edilmesi, tecrübeli yönetmenlerin başka sektörlere geçmeleri kaçınılmazdı. Sonucunda 1930- 1980 yılları arasında oluşturulan turistik tesisler ağı: restoranlar, oteller, maddi ve teknik donatım merkezi, okullar ve kurslar, bilimsel araştırma merkezleri, yönetim sistemi yok edildi. Bununla birlikte diğer ülkeler ile ticari, ortaklık ve hukuksal- anlaşma ilişkileri de kopmuştur. Çünkü bu ilişkiler Sovyet Birliği sürdükçe gerçekleştirilmiştir. Fakat bağımsızlık süreci bu ilişkilerin kopmasına sebep olmuştur.

²⁴ Nakatkov İ.S., a.g.e., s.102.

²⁵ Diyakova R.A., a.g.e., s.89.

²⁶ SBKP kongresi, Moskova, 1981,s.136.

1991 yılında yeni oluşan Kazakistan Cumhuriyetinde aynı yıl nisan ayında Almatı şehrinde turizm ve seyahat kurumunun düzenlemiş olduğu seminerinde turizm ve seyahat faaliyetlerinin konusunu yenilemek gibi unsurlar incelenmiştir. Aslında bu tamamen tematik destinasyonların değiştirilmesiydi. Yenilenen gezi programlarında 1930 - 1950 yılındaki baskı olayları, Kazakistan yerinde bulunan dünyaca ünlü ‘Karlaga’, ‘ALJİR’ ceza evlerine ziyaret gibi aktiviteleri içermektedir. 1954 yılında kurulmuş olan ALJİR ceza evi Nikita Khrushchev’un siyasi reform programlarından biriydi. Bu ceza evi o zamanın siyasetine karşı düşüncelerde bulunan insanların hapis edildiği yerdi. ‘ALJİR’ kadın ceza eviydi. Burada tutuklu olanlar sıfır borularının üretiminde çalıştırılmaktaydı. ‘Karlaga’ da bu dönemlerde kurulmuş olan ceza evidir. ‘Karlaga’ ceza evi Kazakistan’ın Karagandı bölgesinde bulunmaktadır. Burada hapis edilen tutuklular da farklı çalışmalara katılmaktaydı. Karlaga ceza evinde 800.000 insan tutuklanmıştı²⁷. Eski Sovyet Birliğinin kültür programında olan Birinci, İkinci Dünya savaşı, kurtuluş savaşı konusunu içeren geziler iptal edilmiştir. Böylece turizm tarihinin bilgilendirme ve eğlence faaliyetlerini içeren yeni dönemi başlamıştır²⁸. Bu dönem turistik hizmet koşullarının değişimine, destinasyon ve gezi konularının değişimine, turistik faaliyetlerin şekil ve yöntem değiştirmesine, teknoloji ve personel değişimine ve turistik ürün fiyatlarının değişimine neden olmuştur. Ayrıca turizm kaynaklarının kullanımında yasal temellerde ve kadro eğitiminde bir takım değişimler yapılmıştır. Bununla birlikte 1991 yılından itibaren yeni turizm yönetim sistemi oluşmaktadır. Bu sistem turistik ilişkilerin, maddi ve teknik alt yapının sağlamlaştırılması ve problemlerin çözülmesi yönünde oluşturulmuştur. Bunun yanında tarihi - kültürel eserlerin onarımı, işletmecilik ve taşımacılık alt yapının yeniden kurulması ve yeni yasal sisteminin oluşması ise sistem oluşumunun önemli temelleriydi.

²⁷ www.kz/haberler

²⁸ Yerdavletov S.P., **Kazakistan turizminin coğrafisi**, Almatı, 1992, s.89.

1.2 KAZAKİSTAN'DA TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ AMACIYLA MADDİ VE TEKNİK ALT YAPININ SAĞLAMLAŞTIRILMASI

Burada turistik yerlerin değerlendirilmesi turistlere hizmet vermek amacıyla kurulmuş olan tesisler ağının oluşmasında önemlidir. Çünkü turizm gelişiminin her basamağına ait ayrı maddi ve teknik alt yapı oluşmaktadır. Alt yapının yapısı, gelişimi ve durumu, kültürel değişimler, teknik ve teknolojik gelişim gibi tarihi - toplumsal ihtiyaçlar ile belirlenmektedir. Eski çağlarda bile kabile köylerinde yabancı misafirlere ayrı konaklama ve yeme - içme yerleri ayarlanmaktaydı. Kabileler arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle bu geleneksel eylemler ücretli hizmete dönüştürülmüştür. Ücretli hizmetlerin gelişimi profesyonel servisin oluşmasını sağlamıştır. Bu durum turizme yapılan yatırımların yükselmesine, hizmet sektörünün gelişmesine ve insanların seyahatlere özendirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla oluşan talebe uygun alt yapı oluşturulmaya başlamıştır.

Sosyalizm döneminde olan turizm alt yapısını inceleyecek olursak 1940 yılında Sovyetler Birliği Mesleki Birliğinin Merkez Meclisi turizm ve seyahat yönetmenliğinin konaklama kapasitesi 19 000'i bulmuştur. Gezi ve seyahatlere katılan turist sayısı 4.5 milyon olmuştur. Turizm tesisleri sisteminde 4-5 milyon turisti karşılayabilen 470 000 oda, 165 kamping yeri vardı. 1932 yılında Proletar turizmi ve seyahati kurumunun vasıtasıyla Almatı'dan 22 km uzaklıkta dağda turistlere konaklama imkanını sağlayabilecek barınma yerleri kurulmuştur. 1936 yılında aynı yerde 50 kişi kapasitesinde 'Gorelnik' turizm merkezi inşa edilmiştir. 1955 yılında Almatı etrafında bulunan Issık gölünde 'Issık' turizm merkezi açılmıştır. 4 yıl sonra şehrin güneyinde 'Almatı' turizm merkezi oluşmuştur. Yukarıda söylenen turizm merkezlerine turist taşıtlarının organize edilmesi buralara turistlerin sürekli gidip gelmelerini sağlamıştır. Böylece 1960 yılında 3 büyük turizm merkezi faaliyet göstermekteydi ('Gorelnik', 'Almatı', 'Issık' turizm merkezleri)²⁹. Dolayısıyla bundan önceki dönemi düzenli, evrensel turizm dönemi olarak

²⁹ Diyakova R.A., a.g.e., s.55.

adlandıramayız. Çünkü ikinci Dünya savaşından sonra ekonomi, bilim ve kültür alanlarının hızla kalkınmasına ihtiyacı vardır.

1950 yılından sonra siyasi ve ekonomik durumu düzelmeye başlayan SSCB turizme ilgi göstermeye başlamıştır. Günümüzde Rusya Federasyonu topraklarında bulunan ‘Soçi’, Karadeniz kıyılarıyla Kazakistan değerlendirilmeye alınmıştır. 1961 yılında Karagandı bölgesinde ‘Kargalı’ turizm merkezi, 1962 yılında Jetibay gölünün kenarında ‘Bayanaul’ turizm merkezi açılmıştır. 1962-1963 yıllarında Doğu Kazakistan Bölgesinde iki tane balıkçı evinin temelinde ‘Altay çekmecesı’ merkezi kurulmuştur. 1960- 1968 yılları arasında Oral ırmağında ‘Dağlı’, Kokşetau’da ‘Altın çam ormanı’, Almatı civarında ‘Alatau’ vb. turizm merkezleri açılmıştır³⁰.

Turizm ve seyahat unsurları temelinde gerçekleştirilen eğitim çalışmaları turizmi ideolojik, sosyo - kültürel ve eğitim tarafından iyi etkilemektedir. Çünkü turizm kaynakları insanın kendisini daha iyi hissetmesini, kanaat etmesini, pozitif duyguların oluşmasını, dinlenmesini ve doğa ile bağılı olduğunu hissettirmeyi sağlayabilecek özelliklere sahiptir. Dolayısıyla doğa unsurları bölge turizminin maddi ve teknik alt yapısının gelişme faktörüdür. Bunun dışında turizmin gelişiminde en etkileyici olan kiralama olayıdır. Turizm ve seyahat faaliyetlerinde gezi coğrafisinin genişletilmesi, turistik destinasyonların çoğalması, arz ve talebin oluşması turistik gelirin yükselmesinde önemli yer almaktadır. En çok kiralanan oteller ve taşıtlar o dönemde en büyük maddi ve teknik alt yapıya ve turistik tesislere sahip olan Kazakistan turizm şirketi – Kaztur’a aitti.

1970 yılında tüm Sovyet Birliğı boyunca turizm merkezleri ile otellerin yatak kapasitesi 138 000’e kadar yükselmişti. 1960 yılının ikinci yarısında ülke ekonomisinin hızla ilerlemesi sonucunda halkın refah düzeyi yükselmiştir. Sovyet Birliğı Merkez İstatistik Yönetimine göre ülke nüfusunun %50-si şehirlerde oturmaktaydı. Eğitim alanındaki yükseliş ise 25 milyon kişiyi göstermekteydi. Taşımacılık ise 3.5 kata çıkmıştır. Onun içerisinde hava taşımacılığı 38 kata yükselmiştir. Ortalama yaşam süreci ise 70 yaş olmuştur. Şehir ailelerinin %70’i radyo’ya, %30’u ise televizyona sahip olmuştur. Ayrıca gazete yayımı 3 katı kadar,

³⁰ Nakatkov İ.S.,a.g.e., s.87.

dergi yayımı ise 6 kat üstüne çıkmıştır. Belirtilen tüm unsurlar insanların öncelikli ihtiyaçlarının yere getirilmesinden sonra turizme ilgi göstermesini tespit etmektedir. Örneğin, 1965 yılında gelişmiş turizm alt yapısı olan ülke 11.3 milyon turisti ağırlamıştır³¹. Böylece iş saatlerinin kısaltılması, teknolojinin sağladığı kolaylıklar boş zamanın turizm için ayrılmasına neden olmuştur. Turistik ihtiyaçların çoğalması turizmin yeni formları ile türlerinin oluşturulmasını gerek kılmıştır.

1969 yılı mayıs ayında Sovyetler Birliği Komünist Partiler Merkez Komitesi ve Kazakistan Cumhuriyeti Komünist Partiler Merkez Komitesinin sendikalar kurumunun ‘Ülke turizminin gelişmesi ve geleceğe yönelik stratejileri’ konusunda düzenlenen toplantıda halkın refah düzeyinin yükselmesi ve iş günlerinin 5 güne alınmasından dolayı çoğalan turizm talebinin karşılanamaması meseleleri incelenmiştir. Sonucunda yeni dinlenme bölgelerinin, kampusların, otellerin kampinglerin ve motellerin yapılmasına karar verilmiştir. 1970 yılında Almatı bölgesinin turizm ve seyahat kurumu vb. turizm şirketlere ek olarak 386 kapasiteli ‘Medeo’, 870 kapasiteli ‘Alatau’ otelleri açılmıştır. 1980 yılında ‘Çilik’ ve ‘Kapşagay’ turizm ve seyahat büroları faaliyete başlamıştır. Turizm ağı Kazakistan’ın başka bölgelerinde de gelişmektedir. 1965 yılında sadece Kaztur turizm şirketi ve 5 bölgesel turizm merkezleri faaliyet göstermekteydi. Gelecek yıllarda ise bu kurumların alt yapısını geliştirmek çalışmaları öne alınmıştır. Özel ilgi ise restoran, sinema, kültürel, sağlık, ticari vb. hizmetleri içeren otellere verilmektedir. Bu arada turizm ve seyahat faaliyetleri dış turizm üzerinde odaklanmaktaydı. Almatı Bölgesinin otelleri yerel halkın %10’una, dış memleketlerden gelenlerin %90’ına hizmet verebilmektedir. Kalan bölgelerde bulunan oteller ise yerel halkın %94’ün ve Kazakistan’ın diğer bölgelerinden gelen turistlerin %6’ını ağırlayabilmektedir³².

Kaztur turizm şirketi idari kurumlarla birlikte Kazakistan turizminin gelişmesinde temel fonların, maddi ve finansal kaynakların daha efektifli kullanmak konusunda perspektifli çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar Turizm ve Seyahat Merkez Meclisinin, Kazakistan Cumhuriyeti Komünistik Partiler Merkez Komitesinin

³¹ Nakatkov İ.S., a.g.e., s.90.

³² **Kazakistan turizmi**, İstatistik kılavuzu, Almatı, 2001, s. 47.

Bakanlar kurumunun incelemesine sunulmuştur. 1970 yılından itibaren turizm şirketleri ve turizm tesisleri turistik eserlerin, tesislerin bakım ve onarımı için yerel bütçeye ödenek ayrılmıştır. Örneğin, Kaztur turizm şirketi turizm gelişmesi için Turizm ve Seyahat Merkez Meclisinin merkez fonuna gelirinin belli bir miktarın havale etmekteydi³³. Ayrıca 1971 yılından itibaren tarihi, kültürel ve arkeolojik eserlerin bakım ve onarımı için tüm turizm şirketleri gelirinin %1.5'i ayrılmıştır. Böylece 1989- 1990 yılında Hoca Ahmet Yesevi türbelerinin onarım çalışmaları başlamıştır. 1988 yılında Kaztur turizm şirketinin oto - seyahatler bölümü ile 'Kazakistan bakım ve onarım' enstitüsü UNESCO programında 'İpek Yolu' projesinin prezantasyonun düzenlemiştir³⁴.

Sovyetler Birliğinin Planlı sistemi ve merkezleştirilmiş ekonomi şartlarında turizm taşımacılığının hacmi 5 yıla planlanmıştır. Aynı planlama sistemi kiralık ve özel otellerde turistleri karşılama eylemleri için de geçerliydi. Böylece otellerin doluluk oranı garantili olmaktaydı. Ayrıca turizm talebi olan Moskova, Riga, Tallin, Odessa'ya deniz taşıtları kiralanıyordu. Aktöbe'de 'Kosmos', Almatı'da 'Turist' otellerinin açılması iş amacıyla gelen turistleri yerleştirme probleminin çözülmesini sağlamıştır³⁵. İş amacıyla gelen turistleri karşılamak süresinde kazandırılan deneyimler dünümüzdeki kongre ve iş turizminin alt yapısını sağladı.

Ekonomi, kültür ve bilim dallarının farklı alanlarında olan değişimler turizmin maddi ve teknik merkezinin gelişmesine neden olmuştur. Dolayısıyla teknik ve teknolojik gelişme temelinde gelişen ulaşım, inşaat, iletişim, medya alanları turizmden etkilenmeye başlamıştır. Tarihi, kültürel ve doğa unsurlarının zarar edilmeyeceği şartıyla inşaat ve mimari - tasarım projesinde otellerin tasarım çalışması yapılmıştır. İpek Yolu'nun yeniden doğuşu da turizmin bir gelişmesidir. 1988 yılında UNESCO projesini gerçekleştirme amacıyla Kaztur turizm şirketi Kazakistan topraklarında Sovyet ve Yabancı turistleri karşılamak çalışmasına başlamıştır. Buna bağlı endüstride yeni turistik malların üretimi oluşmuştur: hijyen setleri, yol kozmetik seti, özel giyecekler ve ayakkabılar vb.. Ticari ağda ise

³³ Kazakistan'da turizm, İstatistik değerlendirme, Almatı, 2003, s. 77.

³⁴ Takibaeva S., **Mavi sır**, Moskova, 1987, kitap1, s.232.

³⁵ Diyakova R.A., **a.g.e.**, s.45.

uzmanlaşmış mağazalar açılmıştır. Örneğin, 1983 yılında Almatı’da yıllık 2.5 milyon rubl meta dolaşımı yapan ‘Turist’ mağazası vb. oluşmuştur. Sendikalı turizm sistemi kendine ait reklam ve promosyon acentesine sahiptir. Acente rehber kitapçıkları, resmi dokümanlar kitabı, haritalar, broşür, katalogların yayımını sağlamıştır. Bunun sayesinde Kazakistan dışında bulunan turizm şirketleri Kazakistan’ın turistik potansiyeli, tüm turistik faaliyetleri ve şirketleri konusunda bilgilendirilmiştir. Tüm Kazakistan şehirleri, görmeye değerli yerler, destinasyonlar, otel odaları ve servis şekli gibi bilgileri içeren ve göze hoş, estetik şeklinde yapılan albümler, kitapçıklar, haritalar ve dergiler yayımlanmaktaydı. Örneğin, ‘Turistik Kazakistan’ dergisi tüm turizm şirketlerinin adresleri, tesislerin betimlenmiş görüntüleri gibi bilgileri içermiştir³⁶.

Sağlık hizmetleri alanında ise turizm kaynaklarını içeren turizm merkezleri oluşmuştur. Turistik grupların müze, resim galerisi, fuarlar, tiyatro gezilerinden gelen para akımı kültür alanının bütçesini doldurmaktaydı. Bölgesel ve profesyonel alanlarda işsizlik oranı azalmıştır. Turistler ve turizm şirketleri için, turistik tesisler için hizmet ve mal üretiminde çalışanların sayısı çoğalmıştır. Turistik hizmet alanıyla bağlı mesleklerin çoğalması görünmekteydi. Bu yeni oluşumlar ülke turizminin potansiyelini yükseltmekteydi. Bu Kazakistan turizminin gelişimine motivasyon vermiştir. Kazakistan’ın diğer bölgelerinde turizm potansiyelin yaratmak amacıyla bölgesel değerlendirilmeler yapılmıştır. Değerlendirmeye göre sanayi ve tarımsal üretim kaynaklarına sahip olmayan bölgelerinde turizmin maddi ve teknik alt yapısının oluşturulması bölgede ekonomi kalkınmasının temeli olabilir. Örneğin, zengin bitki örtüsü, geniş ve büyük yaylaları olan Doğu Kazakistan bölgesi. Bu bölge at, safari ve gezi turlarına uygun görülmektedir. Dolayısıyla bölge ekonomisini kalkındırmak amacıyla Semey şehrinin ‘Alaköl’ gölünde turistik tesisler yapılmıştır. Aynı şekilde Balhaş gölünde bulunan Taldıkorgan şehrinin turizm ve seyahat büroları gibi tesisler bölge kalkınmasına temel örnek olmaktadır.

1980 yılından sonra SSCB’nin siyasi ve ekonomik yaşamı kriz dönemine girmiştir. Bu olay turizm endüstrisine çok ters bir tepki vermiştir. 1989 yılında tüm

³⁶ Diyakova R.A., **a.g.e.**, s.60.

Kazakistan bölgelerinde regresivli prosesler üstünlük göstermeye başlamıştır. 1986-1988 yılları için planlanan ‘Almatau’ turizm merkezinin 700 kapasiteye genişletilmesi ve 1988-1990 yılları için Kapşagay su barajının yanında yeni 500 kapasiteli otellerin inşa edilmesi işlemlerine devam edilememiştir. Ayrıca 1993-1995 yılına planlanan Kazakistan’ın kalan bölgelerinde maddi ve teknik alt yapıyı geliştirmek çalışmaları da gerçekleştirilememiştir³⁷. Dolayısıyla 1950-1980 yılları arasında oluşturulan sendikalar sistemi tamamen yıkılmıştır. Oysa başka şartlarda bu sistem uluslararası ve iç turizmde tekeli rolünde olabilirdi. Ülkede süren siyasi ve ekonomi kriz dışında bu olayı açıklayan daha bir sebep bulunmaktadır: 1987-1989 yıllarında Kazzur turizm şirketinin işletme ve finansal planlı çalışmasını 1984 yılına göre 2 katına çıkartan profesyonel yönetmenlerin işten çıkartılması, yönetim başına pasif ve yaşlı insanların geçmesidir. Ayrıca 1990 yılında olan topyekun siyasi, ekonomi ve kültürel bunalım, maddi ve finansal kaynakların eksikliği turizm işletmeciliğinin gerilemesine ve birçok dinlenme yerlerinin, otellerin kapanmasına neden olmuştur³⁸.

Bu dönemlerde oteller zinciri Kazakistan sınırı dışında gelişmekteydi. Örneğin, Issık göl kenarında bulunan turistik tesisler Kazakistan turizminin mülkiyetinde olan işletmelerdir. Oysa günümüzde bu bölgede ‘Jibek Jolu’ turizm şirketine ait 6 otel bulunmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren ‘Avrasya Travel’ turizm şirketi ise dünyanın en pahalı ve prestij yerlerinde bulunan tesislere sahiptir. Fakat günümüzde uluslararası ve yabancı şirketler Kazakistan otellerine yönelik yatırım yapmaktadırlar. Örneğin, Türk şirketleri ‘Medeo’ ve Alatau’ otellerin modernleştirerek ‘Premier - Medeo - International’ ve ‘Premier Alatau’ olarak yeni ad altında faaliyet göstermektedirler. Ayrıca yapılan büyük yatırımların neticesi olarak Almatı’da inşa edilen ‘Ankara’ ve ‘Rahat Palace’ otellerini söyleyebiliriz. Otellerde gazino, gece kulübü, mağaza, havuz, özel iş hizmetleri, turizm şirketleri gibi hizmetler bünyesi bulunmaktadır. Rusya şirketi ise Almatı’da 50 000 kişi kapasitesinde kayak merkezi inşa etmeyi planlamaktadır. Batı Kazakistan Bölgesinin petrol şirketleri bu bölgede ve Doğu Kazakistan bölgelerinde dinlenme yerlerinde

³⁷ Kazakistan Cumhuriyeti merkez arşivi.

³⁸ Kunirova R. , ‘Amaç-karşılıklı anlayış’, Kazakhstanskaya Pravda gazetesi, 27.09.1989, s. 4.

birkaç otel inşa etmişlerdir. Çoğunlukla bu oteller özel ve pahalı oteller grubundandır.

2000 yılında Kazakistan Cumhuriyetinde 159 otel ve konuk evleri bulunmaktadır. Bunların 149 şehir oteli, 10'u köy otelleridir. Bu otellerin 14 devlet idareciliğinde, 138 özel, 138 tüzel kişi yönetmenliğinde, 10 yabancı ortaklı ve 7 yabancı uyruklu tüzel kişi yönetmenliğinde bulunmaktadır ³⁹.

Tablo1: 2000-2001 Yılında Faaliyet Gösteren Şehir Otellerinin Sayısı

Otelin Yerleşim Yeri	Bulunan Otel Sayısı
Kazakistan Cumhuriyeti	149
Akmola Bölgesi	10
Aktobe Bölgesi	5
Almatı Bölgesi	4
Atırau Bölgesi	7
Doğu Kazakistan Bölgesi	17
Taraz	8
Batı Kazakistan Bölgesi	4
Karagandı Bölgesi	18
Kostanay	4
Kızılorda	8
Mangıstay	6
Pavlodar	2
Küzey Kazakistan Bölgesi	7
Güney Kazakistan Bölgesi	12

³⁹ Kazakistan turizmi, İstatistik kılavuzu, Almatı, 2001, s.s 49-51, 91.

Otelin Yerleşim Yeri	Bulunan Otel Sayısı
Astana	15
Almatı	30

Kaynakça: Kazakistan turizmi, İstatistik kılavuzu, Almatı, 2001, s.s 49-51, 91.

Oteller ve diğer konaklama yerlerinin sayısı 2001 yılında 164'ten, 2002 yılında 195'e yükselmiştir. 195 konaklama işletmelerinin 184'ü şehirlerde bulunmaktadır. Onun 125'i küçük işletme, 51'i orta ve 19'u büyük işletmelerdir. Bununla birlikte 16'sı devlet ve 167'si özel sektörün yönetimindedir⁴⁰.

27.02.1998 tarihli Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 'Türk-dilli memleketlerin kültürel mirasının geleceğe izlenmesi ve turizm alt yapısının oluşması' adlı kararnamesinin işlemleriyle maddi ve teknik merkezin ve turizm alt yapısının gelişmesi harekete geçmiştir. Neticesinde 1998- 2003 yıllarında 6 milyar 507 milyon tenge bedelinde 70 turizm tesisi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Yolların yeniden düzenlenmesine ve onarımına 4 milyar tenge harcanmıştır. Ve turizm alt yapısının gelişimine, tarihi merkezlerin onarımına 1 milyar 983 milyon tenge ayrılmıştır⁴¹.

Böylece maddi ve teknik alt yapının gelişiminde spiralli tarihi gelişim şeklinde bir gelişim olduğunu söyleyebiliriz. Spiralli tarihi gelişimin her bir teknolojik, ekonomik ve yasal gelişim seviyesinde turizm hareketleri modernleşme proseslerinden geçmektedir.

⁴⁰ Kazakistan'da turizm, İstatistik değerlendirme, Almatı, 2003, s.s 44 -45,47,48,76- 77.

⁴¹ Turluhanov D., 'Kazakistan'da turizm', Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 21.12.2002.

1.3 KAZAKİSTAN'DA TURİZMİN GELİŞİM PROBLEMLERİ

Sosyal, ekonomi ve kültürel bunalımdan dolayı turizm gelişiminin sosyo-ekonomik şartları değişim göstermiştir. Tüm sosyo - ekonomik faktörlerin etkisi altında bulunan farklı ülkelerin, bölgelerin ve ekonomi alanlarının karşılıklı bağlantıları, alanlar arası iş bölümü değişmiştir. Turizmin ekonomik alt yapısını oluşturan hayati etkinliğin maddi şartları da değişmiştir. Bu ekonomik faktör ciddi bir şekilde birçok sosyal grupların turizme katılmasını engelledi. Bilgilendirme, eğitim, sağlık, şehirleşme faaliyetleri ve halkın yaşam tarzı değişmiştir. Bununla birlikte turizm ve seyahat sistemi ve onun yönetimi ve perspektifleri değişim göstermiştir.

Meydana gelen bu değişimler yeni kurulmakta olan Kazakistan Cumhuriyetinde turizm gelişmesi konusunda oluşan bir takım problemleri ortaya çıkarmıştır. Kazakistan'ın Batı Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya'da bulunan turistik yerlerden uzaklığı turizm turlarına katılmasını engellemektedir. Ama asıl sorun Kazakistan'ın turistik tesislerine yapılan yatırımlar mekanizmasındadır. Çünkü yerel bütçelerin turizm inşaatını gerçekleştirmeye ve onarım çalışmalarını karşılamaya imkanları yoktur. Özel turizm işletmeleri ise bu işi finansal görevi olarak görmemektedir. Oysa turizm alanında finansal-istikrarlı şirketlerin gelişimi turizm alt yapısının hızlı oluşumunu sağlayabilmektedir. 2003 yılında sunulan ve planlanan yatırım bedeli 266 milyon dolardır⁴². Fakat Almatı kenarında kayak merkezinin inşaatı 1.5 milyar doları gerektirmiştir⁴³. 2000 yılında turizm için bölünen yatırım hacmi 12.2 milyon olmuştur. Dolayısıyla yatırımlar gelecekte tesislerin yatırım yapan tarafından yönetilmesi şartıyla gerçekleştirilecektir⁴⁴.

2001- 2002 yıllarında turizmden gelen gelir 433.5 milyon doları bulmuştur. Fakat turizm gelişimi için ayrılan bütçe yıllık bütçenin %7-8 hacminde. Ayrıca, 2002 yılında turizmde reklam ve promosyon faaliyetleri için devlet tarafından bölünen para 32 milyon dolar olmuştur. Oysa İspanya'da bu faaliyetler için devlet 70

⁴² 'Seyahat ve turizm', Panarama gazetesi, 28.03.2003.

⁴³ Reçkin Ç. , 'Kayak yapmaya başlayalım', İzvestye gazetesi, 27.05.2003.

⁴⁴ Obratsova İ., 'Soğuk parasal iklim', Turinfo, 12-19.12. 2000.

milyon dolar hacminde bütçe ayırmaktadır⁴⁵. Medya, haber ajansları, yabancı konsolosluk görevlilerinin ve turistik yayın yazarlarının yorumlarına göre Kazakistan'da yabancı turist sayısının azalması turizme yönelik konstrüktifli devlet politikasının ve turizmi koordine edecek etkili devlet organının olmaması, ekonomik bunalım bahanesiyle turizme ciddi yatırımların yapılmaması gibi sebeplerden dolayı olmaktadır⁴⁶. Ayrıca vize işlemlerinde yaşanan sıkıntılar yabancı turist girişimini oldukça duraklatmaktadır. Örneğin, Kazakistan ve yabancı turistleri arasında popüler olan Yile Alatau'ndan Issık gölüne yaya geçiş seyahatinde Kırgızistan Cumhuriyetine hudut giriş problemleri yaşanmaktadır. Aslında bu tür geziler önceden belirlenmiş olsaydı giriş sorunları yönetim vasıtasıyla çözülebilirdi. Özellikle giriş vizesinin maliyetinin yüksekliği gelen turist sayısını da etkilemektedir. Örneğin, Hindistan'ın vize fiyatını otuz dollara çıkartması gelen turistler sayısının %25 oranında inmesine neden olmuştur. Vize fiyatını kırk dolar yapan Macaristan gelen turistlerinin büyük bir kısmın kaybetmiştir. Birçok otelin inşaatına büyük yatırımlar yapan Türkmenistan vize fiyatını beşyüz dolar olarak belirleyip günümüzde turist sıkıntısı yaşamaktadır. Rusya'da ise Sant - Petersburg belediyesi bu şeklli turizm açıklarını kendi bütçesinden kapatacağını belirtmiştir. Bu tarz problemleri yaşamamak için 2001 yılında Kazakistan vize tahsisini otuz dollara indirmiştir⁴⁷.

Önemli problemlerin biri taşımacılık sektöründedir. Taşımacılık sektörünün birçok yönünde farklı taşıt türleri arasında koordinasyonun yokluğu yaşanmaktadır. Çünkü Orta Asya ülkelerine yabancı taşıt geçişi farklı bedellerde belirlemiştir. Bu arada Çin hiç bir yabancı taşıtın kendi topraklarından geçmesine izin vermemektedir. Tacikistan ve Çin Cumhuriyetlerinde otomobil için uygun görülebilir ağırlık 8 ton, Kazakistan'da 10 tondur⁴⁸. Ayrıca Çin ve başka Orta Asya ülkelerinde demir yol hatının genişliği farklı olmaktadır. Bununla birlikte oto ve demir yollarının sınır geçitlerinde tek bir bütün kontrol sistemi olmamaktadır. Gümrükler modern teknik kontrol araçlarıyla donatılmamış olduğundan dolayı turistler sınırın iki tarafında da

⁴⁵ Aldabayeva G., 'Turizm ayrı bir alan olarak gelişmektedir', Panarama, 25.04.2003.

⁴⁶ Vukolov V.N., **Uluslararası turizm tarihi ve teorisi**, Almatı, 2002, s.221.

⁴⁷ 'Seyahat ve turizm', Panarama gazetesi, 28.10.2007.

⁴⁸ Petrovskyi A., 'İpek Yolu', Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 16.04.2003.

birkaç tane kontrol işlemlerinden geçmektedir. Bu zaman kaybı ve zorluluklara yol açmaktadır.

Tüm İpek Yolu çevresinde gümrük, turizm, taşımacılık, ticaret ve kültür örgütleri konusunda resmi bilgi almak, vize ve para havale işlemlerinde gerilemeler görülmektedir⁴⁹.

Turizm ve spor ajansının yönetimine göre turizm alt yapısı kritik noktaya gelmiştir. Kullanımda olan oteller ile dinlenme tesisleri 1950- 1960 yıllarında kurulmuş ve günümüzde turizm tesislerinin %80 ise eskimiş durumdadır. Dolayısıyla yeni, orta maliyetli, 3 ve 4 yıldızlı otellere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tesislerin kuruluşu iç ve dış turizmin gelişimini, istihdamı ve ülkeye döviz girişini sağlayacaktır. Turizm alt yapısını geliştirme çalışmasına yönelik hiç kullanılmayan sosyal tesisleri turizm şirketlerine uzun vadeli kiraya vermek planlanmaktadır⁵⁰. Dolayısıyla şirketler tesislerin bakım ve onarım işlemlerinden sorumlu olacaklardır.

Doğal hammaddeler rezervine göre turizm kaynakları daha tutumlu ve tükenmezdir. Kazakistan kayak turizmine elverişli dağlara, eko turizm için uygun alanlara ve sağlık turizmi için 60 milyon m² çamur kaplıcaları için uygun yerlere sahiptir. Dinlenme, spor ve doğa perspektifli Güney Kazakistan direk turizmin ilgi alanına girmektedir. Özellikle Almatı, Şımkent, Taraz şehirleri Orta Asya ülkeleri arası turlara uyum sağlamaktadır. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan sınırlarında 73 000 hektar büyüklüğünde 'Aksu Jabaglı' milli ormanı, UNESCO ve önemli dünya doğal rezervleri listesinde yer alan neolitik çağının kaya resimleri bulunmaktadır⁵¹. Burada spor turizmi, dağcılık, bölge etnografisi, dağ gezilerine imkan sağlayan Jongar Alatau, Tyan- Şan, Yile Alatau dağları bulunmaktadır. Almatı bölgesinin doğusunda Çarın kanyonu, esrarengiz dişbudak koruluğu ve buz devrinden kalan Şınturgan akçamları vardır. Şehirden 182 km uzaklıkta ise doğanın sesli eseri 'Şarkıcı kum tepeleri' bulunmaktadır⁵². Fakat tüm bu kaynaklar yeterince kullanılmamaktadır. Bir yandan bu yerleri işletebilecek finansman kaynağının bir

⁴⁹ Petrovskiy A., **a.g.e.**

⁵⁰ Turlıhanov D., 'Kazakistan turizmi', Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 12.12.2002.

⁵¹ Yerdavletov S.P., **a.g.e.**, s.192.

⁵² Nakatkov İ.S., **a.g.e.**, s.89.

yandan da alt yapı, şirket ve uzmanların olmamasından kaynaklanmaktadır. 1990 yılında turizmde uzman yetiştirme programı gerçekleştirilmiştir. 2001 yılında 18 üniversitede turizm disiplinleri verilmektedir. Örneğin, ‘Turan’ üniversitesinde ekonomi ağırlıklı, Almatı Memlekettik Abai Üniversitesinde pedagoji ağırlıklı ve Ali- Farabi Kazak Milli Üniversitesinde coğrafi ağırlıklı turizm bölümleri bulunmaktadır. Fakat turizm ve spor ajansı yönetmenliğine göre personel ve kadro meselesi açık kalmaktadır⁵³. Çünkü çoğunlukla bahsedilen üniversitelerin mezunları turizm işletmesini sadece teori olarak öğrenmektedir. Dolayısıyla eğitim yöntemlerinin yeniden incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitimli uzmanlar yeni turizm bilimini oluşturacaklardır. Ve turizmde olan sorunların ekonomi, coğrafi ya da meddisin – TIP açısından değil turizm teorisi ve turizm işletmeciliği açısından aydınlatılmasını sağlayacaklardır. Fakat günümüzde hala bilimsel kaynaklarda turizm konusunda SSCB zamanında çoğunlukla Rusya’da bulunan dinlenme yerlerinden bahsedilmektedir. Kazakistan topraklarında olan turizm hareketlerinden ise söz edilmemektedir. Bu turizm bibliyografisinin eksikliğini göstermektedir. Ayrıca, istatistik ajansının ifadesi boyunca bazı sorumlu kurumlar eksik bilgileri vermektedir, hatta bazı durumlarda istatistik üzerinde hiç bir veri vermemektedir⁵⁴. Başka sorun ise gelen turist sayısında olan eksikliklerdir. Kayıt işlemleri turizm amacı ile düzenli bir şekilde belirlenmemektedir. Turistik amacın belirlenmesi paket turunu hazırlama aşamasında yer alması mantıklı olmaktadır. İstatistik verilerin doğru ve sağlam olması çok önemlidir. İstatistik verilerin incelenmesi geleceğe yönelik stratejilerin yapılmasını, çalışmanın değerlendirilmesini, perspektifleri görmeyi, turistik ürün birleşenlerinin belirlenmesini, arz ve talep tahminini ve yüksek kaliteli, yeni turistik ürün öğretimini sağlayacaktır. Bu sorunu çözmek üzere 2002 yılında turizm ve spor ajansı ile istatistik ajansı ‘turizm alanında net ve açık istatistikleri sağlamak’ konusunda seminer düzenlemiştir⁵⁵.

⁵³ Şimanskyi M., ‘Gezilmeyen yolları keşvetmek’, Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 19.02.2002 .

⁵⁴ Şimanskyi M., ‘Yeşil koridor’, Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 13.08.2002.

⁵⁵ Kazakistan’da turizm, İstatistik değerlendirme, Almatı, 2003, s.s 44 -45.

Turistik ürünü dünya pazarına sunmak Kazakistan turizminde olan sıradaki problemlerden biridir. Çünkü geçmişte bu sektörün ekonomik önemi hükümet düzeyinde ele alınmamıştır. Bu nedenle turizmle ilgili yapılandırma yeni başlamaktadır. Dolayısıyla turistik ürünü dünya pazarına sunabilmek için ülkenin turizm potansiyeli dünya pazarında tam olarak tanıtılmalıdır.

1.4 KAZAKİSTAN TURİZMİNİN POTANSİYELİ

Kazakistan'da turizmin gelişim problemi bölümünde incelenen eksikliklerin düzeltilmesi ülkede var olan turizm potansiyelini yükseltecektir. Örneğin, son yıllarda ülke ekonomisinde olan ilerlemeler turizm tesislerinin yenileme işlemlerinde bulunmasına sebep olmaktadır. Kazakistan'la sınırlı olan ve Türk kökenli ülkeler arasında vize işlemlerinin kolaylaştırılması turizm için büyük bir potansiyeli yaratmaktadır. Bununla birlikte Kazakistan doğal, coğrafi ve kültürel kaynaklarıyla önemli bir turizm potansiyelini arz etmektedir. Turistik açıdan Kazakistan %40 çöl, %23 bozkır, %20 kır, %7 ormanlı ve %10 dağlı alanlara sahiptir⁵⁶. Bu doğal kaynaklar eko turizm ve ekstrim turizm potansiyelini yaratmaktadır. Kazakistan'ın kuru iklimi sağlık ve eko turizm gibi turizm türlerinin geliştirilmesi için uygundur. Güney Kazakistan'ın dağlı ve ormanlı alanları günümüzde gelişmekte olan kış turizm için potansiyel yerdir. Ülke topraklarında bulunan turistik kaynakların yarattığı potansiyel temelinde Kazakistan'da perspektifli turizm türleri ortaya çıkmaktadır. Örneğin:

- **Güney Kazakistan** (Almatı, Cambıl, Güney Kazakistan ve Kızıl Orda bölgeleri): Bu bölge tarihi eserler açısından son derece zengindir. Taraz'da Ayşe Bibi, Karahan, Babazade Hatun, Sıpatay Batır, Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi türbeleri; Almatı'daki Semireçiye höyüğü, Çarın kanyonundaki 'Kaleler Vadisi', Milli Müzik Aletleri

⁵⁶ Vasilyeva N., 'Bizim Hazinemiz', Kazakistan Mirası dergisi, Almatı, 2008.

Müzesi, Botanik bahçeleri, Turgen şelalesi, Baykonur uzay üssü gibi yerler dikkat çekmektedir. Baykonur uzay üssü Kazakistan'ın Baykonur kasabasının 320 km kadar güneydoğusunda, Seyhun (Sırderya) nehrinin kıvrımındaki bozkırda kurulmuş olan üs, dünyanın en eski ve en büyük uzay fırlatma üssüdür. Sovyet yönetimi üsse güvenlik nedeniyle yanıltıcı olarak 320 km uzaktaki Baykonur'un adını vermiştir. Uzay çalışmaları tarihinin birçok önemli uçuşu Baykonur Uzay Üssü'nden yapılmıştır : İlk insan yapımı uydu Sputnik 1'in fırlatılması (4 Ekim 1957), ilk insanlı yörünge uçuşunu gerçekleştiren Yuri Gagarin'in aracı *Vostok 3KA-2* ya da bilinen adıyla Vostok 1'in fırlatılması (12 Nisan 1961), uzaya çıkan ilk kadın Valentina Tereşkova'nın aracının fırlatılması (1963)⁵⁷. Dolayısıyla Güney Kazakistan kültür, eğitim ve dini turizmi için potansiyel bölge olmaktadır. Ayrıca bölgenin iklimi ve doğal özellikleri dinlenmeye, avlanmaya, dağcılığa, kaymaya, paten yapmaya imkan sağlamaktadır.

- **Doğu Kazakistan.** Bu bölge Altay Dağları, Ertis Irmağı ve gölleriyle ünlüdür. Zengin bitki örtüsüne ve koruma altına alınmış ender bulunan yaban hayvanlara sahiptir. Bu yerde bulunan Zaisan, Markaköl, Alaköl, Suskan gölleri ve Ertis ırmağı turistik zenginlikler arasındadır. Bu doğal potansiyel deniz – kum – güneş turizmine ve treking turlarına imkan sağlayabilmektedir.
- **Kuzey Kazakistan** (Akmola, Kostanay, Kuzey Kazakistan, Pavlodar bölgeleri): Bölgenin iklim koşulları ve manzarası dinlenme imkanını sağlamaktadır. Bayanaul, Moyındı, Köktaş şifalı suları, Korğaljin ve Naurizim doğal alanları önemlidir⁵⁸. Bu bölge eko turizmin geliştirilmesi için muhteşem bir yerdir.
- **Batı Kazakistan** (Aktöbe, Atırau, Mangışlak, Batı Kazakistan bölgeleri): Bu bölge Hazar denizi, Volga ve Oral havzasında Avrupa ve Asya kıtalarının arasında bulunmaktadır. Bu alan dünyanın ikinci derin noktasıdır. Söz konusu yöre avcılığa, oltayla balık avlamaya, su

⁵⁷ Saupova A.A., 'Kazakistan'ın turizm kaynakları' makalesi, Kazakistan turizmi dergisi, Almatı 2008, s. 11.

⁵⁸ Namık Kemal Zeybek, **Birinci Türk Dünyası Turizm Kurultayı**, Türkistan, 2005, s.140.

sporlarına uygundur. Ayrıca bölgenin petrol ve gaz kaynağı olması uluslararası ilişkilerde kongre ve iş turizminin geliştirilmesine uygun görülmektedir.

- **Orta Kazakistan** (Karagandı bölgesi): Bölgede dünyanın en büyük göllerinden biri olan Balhaş Gölü, Karkaralı ormanlık ve dağlık alanı, yöredeki arkeolojik – etnografi kalıntıları içeren alanlar gezilmektedir⁵⁹. Ayrıca uçsuz bucaksız bozkırlar ekstremleri, safari ve macera turizminin geliştirilmesine imkan sağlamaktadır.

Turistik talebin yoğunlaşması turist akımının yeni yönlerin oluşturmaktadır. Günümüzde Türkistana dini turlar, Batı Kazakistan (Atırau, Aktau, Kızıl Orda) ve Almatı'ya iş turları, Almanya ve Çine 'shop tur'lar, Almatı ve Astana'ya kongre turları, Özbekistan'dan Şimket'e ve Türkiye'ye eğlence turları, Almatı bölgesinde 'Han- Tenri' kampına Japonya, Güney Kore, İran, Fransa ve Almanya ülkelerinden gelen turistler dağcılık, çöl bölgelerinde trekking turları yapmaktadır⁶⁰. Turist akımının yoğunluğu karışık tur talebini oluşturacaktır. Örneğin, şehir – çöl – dağ, kongre – kayak yolu gibi alanlar dikkate alınmaktadır.

Geçmişte hem mal ticaretinde, hem de düşünce alışverişinde önemli rol oynayan ve bir kervan yolu olan İpek Yolunda doğuya altın, gümüş; batıya ipek gönderilmiştir. Mallar aracılar arasında aktarma yoluyla taşındığından, bu ticaret yolu üzerinde ticaret ve kültür alışverişinin sağladığı cazibe merkezleri oluşmuştur. Bu doğrultuda İpek Yolu üzerinde bulunan tüm ülkeler bu eski tarihi yolun tanıtımını yapmak için Dünya Turizm Örgütü ve UNESCO ile birlikte çalışmaktadır⁶¹. İpek Yolu projesine katılan 24 ülke alt yapı, kolay erişim, ülke içi ulaşım, insan kaynaklarının gelişimi, işletmecilik gibi konularda gerçekleştirecekleri faaliyetler turizm endüstrisinde önemli bir başarı elde edecekleri bilincindedirler. Bu faaliyetlerin işleme geçmesi dünya turizmi pazarında Asya'nın, Asya turizmi pazarında ise Kazakistan turizminin yerini belirleyecektir. Dünya Turizm Örgütü

⁵⁹ Yerdavletov S.R., **Turizm Coğrafisi. Tatil, teori, metodlar ve pratik eylemler**, Almatı, 2000, s.331.

⁶⁰ www.kaztur.kz/haberler

⁶¹ Namık Kemal Zeybek, **a.g.e.**, 2005, s.141.

verilerine göre 1990 yılında ilk defa iki tane Asya ülkesi Çin ve Malasya en çok turist karşılayan ülkeler listesini tamamlamıştır. 2000 yılında bu listeye Rusya Federasyonu eklenmiştir. Çin ve Rusya arasında bulunan Kazakistan ise yeni turistik akım için ortak turizm alanını oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz alternatif turizm türlerinin dışında geleceğe yönelik planlarda eğlence turizmine dayanan turizm bölgelerine önem verilmektedir. Japonya, Fransa, ABD’de ve başka ülkelerde bulunan ‘Disney Land’ eğlence merkezi yıllık 1 milyona yakın turist karşılamaktadır. Özellikle ABD’de ‘Disney Land’ eğlence merkezine uluslararası turist akımının %10 gelmektedir. Bu merkezlerin küçültülmüş örnekleri BDT ülkelerinin en büyük barajı olan Kapşagay’da, Kazakistan başkenti Astana’da kurulmakta olan aqua parklardır. Fakat Kazakistan’ın kültür ve dinlenme parklarının modernleştirilmesi batı örneklerin tekrarı şeklinde yapılmamalıdır. Kazakistan’ın turizm merkezlerinin etnografikleşmesi önemlidir. Bilim, kültür ve folklor alanlarındaki başarılarının turizm faaliyetlerine yansması Kazakistan turizminde Amerikalılaştırma prosesini engelleyecektir. Ayrıca çöl yerlerinde bulunan bölgelerin kayıp olan değerli tarihi - kültürel eserlerin koleksiyonu yerini alabilmektedir. Bu unsurları dikkate alarak Kazakistan kendine has turizm eylemlerini yaratabilecek potansiyele sahip olduğunun altını çizmek gerekir. Turizm alanında sadece Kazakistan’a has turistik kaynakların önemsenmesi gelecekte turistik ürünün markalaştırılmasını sağlayacaktır. Turistik ürün markalaşmasının sağlanması uluslararası pazarlarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk sıralarda yer alınmasına ve turizm sektörünün ülke ekonomisinde öneminin hızla artmasına sebep olacaktır. Bu bakımdan turistik ürün markalaşmasının sağlanması modern işletmeciliğin gelişerek iktisadi kalkınmaya da katkıda bulunacaktır.

Zengin doğal güzelliklere ve kültür mirasına sahip Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra turizme önem vermeye başlamıştır. 2002 yılında devlet tarafından belirlenen ‘turizm şirketlerinin yasal faaliyeti’ kararına göre günümüzde Kazakistan’da toplam 617 seyahat acentesi faaliyet göstermektedir. Onun 454’i

Almatı'da bulunmaktadır⁶². Kazakistan şirketleri dünyanın 80 ülkesiyle işbirliği yapmakta ve değişik turlar hazırlamaktadır⁶³. Uluslararası ve iç turizminin geleceği bir birine bağlıdır. İç ve dış turizm arasındaki dengeyi sağlayarak turizm alt yapısının ve ona bağlı ekonomi alanlarının gelişmesi için daha büyük bir bütçeye sahip olabiliriz. Uzmanların araştırmalarına göre yıllık 100 - 150 milyon ton petrol çıkarımında 2010 yılından itibaren petrol rezervi 30 - 35 yıla ancak yetecektir. Buna rağmen petrol alanına yapılan yatırım 2 milyar dolar rakamındadır. Oysa Kazakistan'ın petrol ihtiyacı 20 - 30 milyon tondur. Son yıllarda petrol pazarında oluşan fiyatlara ve Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre 10 ton petrolün satış fiyatı bir yabancı turistten elde edilen gelire eşittir. Dolayısıyla Kazakistan doğal turizm kaynakların ön plana çıkartarak mevcut olan turizm potansiyelin göstermelidir.

Kazakistan Cumhuriyetinin 29.12.2002 tarihli kararnamesinde 2003 - 2005 yıllı için turizm alanın geliştirilmesi programı belirlenmiştir. Bu kararname turizmin Kazakistan ekonomisinde öncelikli sektör olarak gelişmesi meselelerin kapsamaktadır. Etkifli ve rekabet edebilirli turizm kompleksinin oluşmasında 'Incoming' (dış aktif) turizmne önem verilmektedir. Yapılan yorumlara göre 2010 yılında turist akımı 2 kata yükselecek (240 000 insan) ve ondan elde edilen gelir 111.3 milyon dolar olacaktır. Ayrıca, turizmle yakından ilişkili ekonominin 32 sektöründe 540 000 insana iş yeri sağlanacaktır⁶⁴.

Bu bölümde Kazakistan turizminin tarihi, oluşumu, maddi ve teknik alt yapının sağlamlaştırılması, turizmin gelişim problemleri ve perspektifleri incelenmiştir. Kazakistan turizminde olan gelişim problemi ile perspektifleri karşı karşıya koyacak olursak, bu problemlerin devlet ve başka uluslararası kurumlar tarafından çözülmesi söz edilen perspektiflere büyük alanlar açacaktır. Söz edildiği gibi Kazakistan'da eğlence, eğitim, kültür, kayma, av, ekoloji, zooloji, jeoloji, trekking, kayak, ata binme amaçlı turlar, eko turizm potansiyeli vardır. Dolayısıyla Kazakistan her yaş turistlere sunulabilecek farklı etkinliklerin ve özellikle farklı turizm türlerinin geliştirilmesine uygun bir ülkedir.

⁶² Kazakistan'da turizm, İstatistik derleme, Almatı, 2003, s.s 44 -45,47,48,76- 77.

⁶³ Namık Kemal Zeybek, **a.g.e.**, 2005, s.142.

⁶⁴ Tokaeva A., 'Tüm turizm ırmakları akmaktadır', Ekspess K, 16.01.2003.

2. KAZAKİSTAN’DA ULUSLARARASI TURİZMİN GELİŞİMİ

Uluslararası turizm ve iç turizm faaliyetleri daima bir birini etkilemektedir. Çünkü iç turizmin oluşturduğu maddi ve teknik alt yapı, seyahat coğrafyası, işletme, ulaşım alt yapısı, turistik kaynaklar, gezi programları ve personel aynı zamanda uluslararası turizmin alt yapısını oluşturmaktadır. Turizm alanında araştırma yapan Yerdavletov S.R., Saupova A.A., Vukolova V.N. uzmanlarına göre Kazakistan’a yabancı turistlerin ilk gelişi 1956 yılını göstermektedir¹. 1959 yılında uluslararası devlet turizm şirketi ‘İnturist’in Almatı şubesinde yöneticilik yapmakta olan Tnalina J.S. bilgilerine göre 1955 yılında Almatı’ya gelen yabancı turist sayısı 185’tir². Dolayısıyla Kazakistan’da uluslararası turizmin ilk gelişimi 1955-1956 yıllarında olarak kabul edebiliriz. Sosyalizm döneminde uluslararası turizmin yönü çok değişti. Siyasi yönetimin merkezi olmasından dolayı o zamanlarda sadece belirli turizm türleri gelişmiştir. Birinci bölümde bahsedilen askerileşmiş turizm türü gibi³.

1991 yılından sonra egemen bir ülke olan Kazakistan’da yurt dışına öğrenim görmek amacıyla yapılan turlar yeni turizm çeşidini oluşturmuştur. Kazakistan’ın turizm şirketleri yabancı ülkelerin eğitim programına katılan gençleri, öğrencileri ve uzmanları yurt dışına göndererek bu yeni alanda aktif bir şekilde çalışıyorlar. Böylece ‘Work and Travel’ programının uluslararası değişim merkezinin Almatı şubesi vasıtasıyla ülkede gençleri ABD’ye göndermek işlemleri başlamıştır. 1990 yılından itibaren BDT ülkelerine yayılan ABD departmanının eğitim ve kültür programına katılan gençlere aynı zamanda gezme, çalışma ve okuma fırsatı sağlanmaktadır. Ayrıca bu program vasıtasıyla ABD’den Kanada’ya, Meksika’ya ve başka Avrupa ülkelerine ve Afrika’ya seyahat etmek de mümkündür. Kazakistan cumhurbaşkanı tarafından organize edilen genç neslin geleceğine yönelik ‘Bolaşak’ programı günümüzde verimli faaliyetlerde bulunmaktadır. Her alanda uluslararası alışveriş ilişkilerinin oluşması uluslararası turizm faaliyetlerine pay katmaktadır.

¹ Yerdavletov S.P., **Kazakistan turizminin coğrafisi**, Almatı, 1992, s.185.

² Tnalın J., ‘Uluslararası ilişkiler’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 12.04.1959. s. 5.

³ Dobkoviç V.V., **Turistik geziler**, Moskova, 1952, s. 45.

1991 yılında Kazakistan turizmi için önemli olan anlaşmalar ve eylemler yapılmıştır. 1992’de Kazakistan Uluslararası Döviz Stoğuna ve BMT’ye üye olmuştur. 103 ülke tarafından Kazakistan bağımsız bir ülke olarak kabul edilmiştir ve 144 ülke ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Ayrıca Kazakistan Cumhuriyetinin ‘Turizm’ yasasını, ‘Turizm anlaşmasını’ ve ‘Turizm kanununu’ kabul ettiler. 1992 yılından itibaren günümüze kadar turizm alanında farklı ülkelerle birçok anlaşmalar yapılmıştır. Bu gelişmelerle Kazakistan’da uluslararası turizmde yeni ufuklar açılmıştır. Bununla birlikte Kazakistan’da turizm faaliyetlerini göstermek üzere ülkede turist karşılama kurallarının, şartlarının ve turizm alt yapısının gelişimi konusunda raporlar hazırlanmıştır. Bu dokümanlar ulusal turizm konseptinin temel ilkeleri olarak geçmektedir. 1994 yılında Kazakistan Cumhuriyetinin DTÖ üyesi olmasıyla birlikte tüm dünya turizm prosesinin entegrasyonu geliyor anlamına gelmektedir.

Söz edilen gelişmeler, devlet tarafından uygulanan yeniliklerle birlikte turizm işletmelerinde olan değişimlere sebep olmuştur. Örneğin, 1991 yılında Devlet Komünist turizm şirketi olan ‘İnturist’, ‘İnturst Kazakistan’ ulusal şirketine dönüşerek 1994 yılından beri ‘Yassevi’ anonim turizm şirketi olarak devam etmektedir. Aynı zamanda kurulmuş olan ‘Genç turist’ şirketi de hala faaliyette bulunmaktadır. Sosyalizm döneminde uluslararası gençlik turizm bürosu olan ‘Sputnik’ şirketi, günümüzde ‘Sputnik Kazakistan’ adının altında çalışmaya devam etmektedir⁴. ‘Kaztur’ turizm şirketi tarafından düzenlenmiş olan dağcılık ve başka spor turizm aktiviteleri sosyalizm döneminden sonra kurulmuş olan ‘HanTenry’, ‘Yassevi’, ‘Asya Tur’ gibi uluslararası Kazakistan turizm şirketlerinin dağcılık kampları tarafından gerçekleştiriliyor. Günümüzde Kazakistan’da turizm faaliyetini yapabilme hakkına 629 şirket sahiptir. Bu şirketlerin 287’si tur operatörleri, 347’si tur agent turizm şirketleri ve 26’sı özel turizm şirketleridir. Dolayısıyla Kazakistan’daki turizm pazarının %98’i küçük şirketlerden oluşmaktadır. Ulusal turizm pazarında ise 28 yabancı ortaklı turizm şirketi ve 2 büyük yabancı turizm şirket şubesi faaliyet gösteriyor. Kazakistan’ın tur operatörleri 904 tur organize ediyorlar. Bunların arasında 27 tane at turu, 59 macera turu, 153 sağlık turu, 65 av ve balık

⁴ Saypov A.A., **Kazakistan turizminin teorisi ve uygulaması**, Almatı, 1999, s.8.

tutma, 344 spor turları, 58 eko turları, 111 adet kültür turu, 67 din turudur⁵. Çeşitli turizm türlerini geliştirmekle birlikte ülkeye turistleri çekmek amacıyla devlet tarafından hukuki-finansal önlemler alınmıştır. Özellikle, 01.01.2002'den itibaren turistleri karşılayan şirketleri vergilerden muaf tutmak, ekonomi durumu istikrarlı ülkeler için vize işlemlerini basitleştirmek gibi işlemlerin oluşması. Fakat yeterince etkili bir tur promosyonları ve iyi organize edilmiş turizm programları olmadığı için devlet tarafından yeni kararlar alınmıştır. Örneğin, 06.03.2001 yılında Kazakistan Cumhuriyetinin 'Kazakistan Cumhuriyetinde turizmin gelişim konsepti' 333nolu kararnamesinin, 13.06.2001 yılında 'Kazakistan Cumhuriyetinde turizm faaliyetleri hukuku' 211-11nolu kararnamesinin, 14.09.2001 yılında 'Turizm faaliyetlerin sertifikalandırma hukuku' 1213nolu kararnamesinin çıkmasıdır. Bunların sayesinde siyasi ve ekonomi istikrarlı olan 54 ülke turistlerine vize işlemleri basitlendirilmiştir. Artık vize kayıt işlemleri Almatı ve Astana şehirlerinin havaalanlarında yapılabilmektedir. Giriş vizelerinin uzatılması ise 3-5 gün alıyor⁶. Bu kolaylıklar turistlerin ihtiyaçlarını karşılamaya daha çok zaman kazandırıp, Kazakistan imajının yükselmesine neden olacaktır.

Orta sınıfı bir baz olarak alırsak Kazakistan'da popüler olan turlar Avrupa'ya göre farklıdır. Avrupalılar Seyşel adaları, Maldiv adaları, Kanada, Fidji'yi seçerken, Kazakistan turistleri Türkiye, BAE ve Çin'i seçiyorlar. Çünkü maddi durumları Avrupalılardan farklıdır. Dolayısıyla uluslararası Kazakistan turizminde oluşan incoming (dış aktif turizm) ve outgoing (dış pasif turizm) turizm faaliyetleri bir birinden farklıdır.

2.1 KAZAKİSTAN'DA INCOMİNG (DIŞ AKTİF TURİZM) TURİZM FAALİYETLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

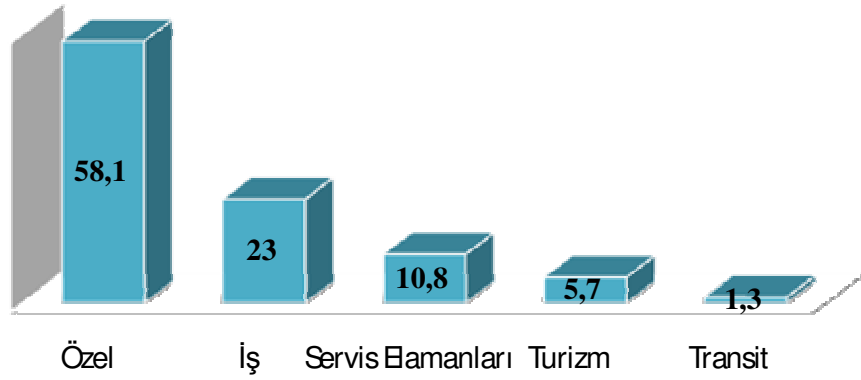
Kazakistan topraklarında oluşan zengin, esrarengiz tarihi eserleri, özgün kültürü, siyasi istikrarlığı, ülkenin her yönde işbirlikli çalışmalara açık olması –

⁵ Nikitinskiy E., 'Yürülmeyen yollar', Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.2003, s. 4-5.

⁶ Tnalina J., a.g.e., s. 3.

uluslararası turizm endüstrisinin entensifli gelişimine imkan sağlamaktadır. Kazakistan'ı ziyaret eden turistler özel, iş, turizm ve transit gibi farklı amaçlarla bulunmaktadır (şekil 1).

Şekil 1. Kazakistan'a Gelen Yabancı Turistlerin Seyahat Amacı

Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Acentesi 2007-2008

Şekil 1 verilerine göre Kazakistan'a en çok özel (%58.1), iş (%23) ve seyahat (%5.7) amacıyla turist gelmektedir. Şimdilik Kazakistan turizmin yeterince gelişmemiş olduğundan dolayı turist sayısı da düşüktür (%5.7). İş amacıyla gelen turist oranı %23'i göstermektedir. Elde edilen bilgilere göre öncelikli turizm türleri belirlenmektedir. Örneğin, Kazakistan'da iş ve kongre turizmin geliştirme özelliği oluşmaktadır. Kazakistan'da iş ve kongre turizminin gelişmesiyle genel turizm faaliyetleri de gelişecek. Yeni oluşmakta olan Kazakistan başkenti Astana'da yapılmakta olan inşaat faaliyetleri turizmi iyi yönde etkilemektedir. Rixos oteller grubunun açılması ve başka eğlence yerlerinin faaliyete başlaması iç turizm hareketlerini yeniden canlandırmaktadır. Ayrıca uluslararası ve iç hatlarda hizmet

veren ‘Air Astana’ hava yollarına ek olarak Kazakistan’da iç turizmi geliştirmek amacıyla alternatif hava yollarının açılması beklenmektedir⁷.

Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Merkezi ile bazı turizm şirketlerinin verileri göre yukarıda gösterilen uluslararası turizm alışveriş yönünü belirlemek mümkündür. Ayrıca bu veriler temelinde incoming ve out going (dış pasif ve dış aktif) turistlerinin coğrafi, ülkesel değerlendirmesi yapılmıştır.

Tablo2: 2007-2008 Yıllarında Kazakistan’da Incoming Ve Outgoing (Dış Pasif Ve Dış Aktif) Turizm Eylemleri

Ülkeler	Kazakistan’a Gelen Yabancı Turist Sayısı	Yurt Dışına Seyahat Eden Kazakistan Turistlerinin Sayısı
1	2	3
Toplam	39872	210692
BDT ülkeleri	7653	31263
Azerbaycan	152	1083
Ermenistan		12
Beyaz Rusya	3	33
Gürcistan	7	13
Kırgızistan	163	2433
Moldova	1	277
Rusya	6493	23758
Tacikistan	140	14
Türkmenistan	184	5
Özbekistan	172	3148
Ukrayna	338	487

⁷ İşenko V.A., “Kazakistan’ın Tekelci Hava Yolu ”, Dünya Dergisi, Almaty, 10.10.2008.

Ülkeler	Kazakistan'a Gelen Yabancı Turist Sayısı	Yurt Dışına Seyahat Eden Kazakistan Turistlerinin Sayısı
Avrupa ülkeleri	173 18	338 45
Avustralya	410	64
Avusturya	303	64
Belçika	150	71
Bulgaristan	57	943
Büyük Britanya	2023	4766
Macaristan	81	86
Almanya	5005	13664
Yunanistan	121	975
Danimarka	467	1142
İrlanda	28	2
İspanya	352	813
İspanya	1189	1186
Kanada	404	50
Letonya	100	528
Litvanya	992	3960
Hollanda	341	665
Norveç	18	7
Polonya	892	1242
Portekiz	13	46
Romanya	681	1
Slovenya	10	10

Ülkeler	Kazakistan'a Gelen Yabancı Turist Sayısı	Yurt Dışına Seyahat Eden Kazakistan Turistlerinin Sayısı
ABD	2127	550
Fin	103	173
Fransa	616	1581
Hırvatistan	33	10
Çek Cumhuriyeti	412	943
İsviçre	266	252
İsveç	110	49
Yugoslavya	14	2
Asya ülkeleri	145 64	144 435
Mısır	36	3554
İsrail	622	178
Hindistan	356	970
Endonezya	68	32
İran	159	87
Katar	9	21
Kıbrıs	-	53
Çin	5767	48673
Kuzey Kore	2	123
Livan	27	2
Malezya	15	127
BAE	525	23815
Pakistan	89	44

Ülkeler	Kazakistan'a Gelen Yabancı Turist Sayısı	Yurt Dışına Seyahat Eden Kazakistan Turistlerinin Sayısı
Güney Kore	58	530
Suudi Arabistan	681	1
Singapur	45	42
Suriye	75	1
Tayland	30	2947
Tayvan	44	27
Türkiye	4886	63154
Filipinler	21	2
Japonya	1049	52

Kaynak: www.statbase.kz/bibl.htm

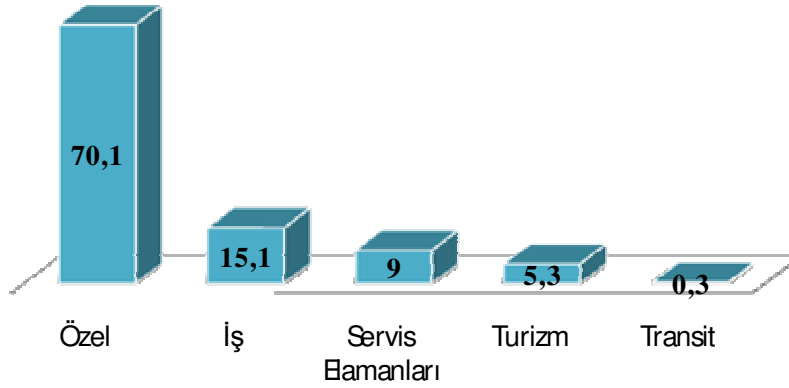
Tablo 2’de Kazakistan Cumhuriyetine gelen yabancı turistlerin ve Kazakistan vatandaşlarının yurt dışına yönelik yapan seyahat eylemleri değerlendirilmektedir. Kazakistan’ın out going (dış pasif) turizminde tercih edilen ülkeleri coğrafi yerleşimlerine ve siyasi durumlarına göre 3 gruba ayırmaktayız. Bunlar BDT, Avrupa ve Asya gruplarıdır. Verilere göre BDT ülkeleri grubundan Kazakistan’a en çok Rusya, Ukrayna turistleri gelmektedir. Kazakistan’a en az gelen Moldova turistleridir. Avrupa ülkeleri grubundan ise Kazakistan’ı en çok ziyaret eden ülkeler Almanya, ABD, Büyük Britanya’dır. Çok az gelen Portekiz turistleridir. İş ve eğitim turları temelinde Avrupa ülkeleriyle karşılıklı turistik alışveriş oluşmaktadır. Örneğin yukarıda bahsedilen ‘Work and Travel’ ve ‘Bolaşak’ gibi uluslararası eğitim programlarıyla Kazakistan’ın endüstri merkezlerine yönelik olan iş ve kongre turlarıdır. Asya grubunda Kazakistan’a sık gelen Çin ve Türkiye turistleridir. Oysa Kuzey Kore turistleri(2) Kazakistan’ı çok nadir ziyaret etmektedir. Görüldüğü gibi Kazakistan’ın uluslararası turizm faaliyetleri Rus pazarı, Avrupa pazarı ve Asya pazarı üzerinde odaklanmalıdır. Avrupa ve Asya ülkelerinin ilerleyen turizm endüstrisini dikkate alarak bu ülkeler için cazip ve değişik olan Kazakistan’a ait

alternatif turizm türleri değerlendirilmelidir (macera turizmi, ekstrim turizm, dağcılık vb). Rus pazarı için ise benzer coğrafi ve iklim durumunu dikkate alarak fiyat ve konfor açısından daha avantajlı olan turlara öncelik verilmesi gerekiyor. Bu incoming (dış aktif) turizm faaliyetlerinin ilerlemesini sağlayacaktır.

2.2. KAZAKİSTAN'DA OUT GOİNG (DIŞ PASİF) TURİZM FAALİYETLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Yukarıdaki tablo2'de gösterildiği gibi Kazakistan turizminde 'out going' (dış pasif) turizmi dominant olmaktadır. Yurt dışına yönelik seyahat eden turistlerin yıllık ortalama sayısı 210692'dir⁸. Seyahat amacı önce özel, sonra iş turizmi şeklinde sıralanmaktadır (şekil 2).

Şekil 2. Kazakistan Turistlerinin Yurt Dışına Seyahat Amacı

Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Acentesi 2007-2008

⁸ Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Acentesi 2007-2008 .

Şeklin incelenmesinde görüldüğü gibi yurt dışına yönelik seyahat eden Kazakistan turistlerinin ilk amacı özel (%70.1) iken, ikincilik amacı iş (%15.1) iken turizm ise en son sırayı almaktadır(%5.3). 2000 yılından beri 22 Kazakistan turizm şirketi Türkiye, BAE, Pakistan, Hindistan, Güney Kore, Polonya, Yunanistan, Bulgaristan ve İtalya'ya yönelik 'charter' uçuşlarını düzenliyor. Günümüzde ise özellikle Pakistan ve İran'a 'shop tur' amacıyla giden turist sayısında azalma görülmektedir. Ayrıca Almanya, Güney Kore, Türkiye ve BAE devletlerine yönelik ticari amaçlı seyahatlerde de azalma görülüyor. Çünkü paralel olarak Kazakistan turistleri Avusturya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, Kanada, İspanya ve Güney-Doğu Asya ülkelerinin eğitim turlarına ağırlık gösteriyorlar⁹. Turistik amacın değişmesi Kazakistan turizminde oluşan talebi ve değişen turist tercihini ortaya çıkartıyor. Dolayısıyla turizm şirketleri eğitim, dinlenme, eğlence ve sağlık turlarına öncelik vermeye başladılar. Yukarıda düzenlenen tablo 2'e göre Kazakistan turistlerinin yurt dışına seyahat etme yönleri en çok Rusya, Özbekistan, Kırgızistan ülkelerinedir. Kazakistan turistlerinin en az gittikleri ülke ise Beyaz Rusya'dır. Dolayısıyla BDT turistlerin eski alışkanlıklarına göre Kırgızistan'da Issık Göl, Rusya, Özbekistan (Samarkant – Buhara – Taşkent), Kazakistan taraflarına seyahat etmekte olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Kazakistan turizminde oluşan 'out going' (dış pasif) turizm yönleri turistlerin seyahat amacı ile bağlıdır. Elde edilen verilere göre Avrupa'ya yönelik seyahat eden Kazakistan turistlerinin genel amacı eğitim, iş, ve özel olmaktadır. Kazakistan geleceğine yönelik yapılan devlet planlamaları, gelecek neslin eğitim seviyesini yükseltmek ve ülke ekonomisine katkıda bulunacak olan sektörlere uzman kadroların yetiştirmek programları da uluslararası turizm faaliyetlerini iyi yönde etkilemektedir. Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerin geliştirmek için yapılan her adım ülkede uluslararası turizm faaliyetlerinin gelişmesine imkan vermektedir. Bahsettiğimiz gibi şu anda Kazakistan turizminde 'out going' (dış pasif) turizmi dominanttır. Bu durum ülke gelirine katkıda bulunmuyor. Fakat Kazakistan kendi vatandaşlarını yurt dışına göndererek kendini tanıtabiliyor. Ayrıca Kazakistan'ı yurt dışında tanıtmak amacıyla

⁹ Kaynak: www.statbase.kz/bibl.htm

‘Know How’ turizm haritası yapılıyor. Bu harita turistler için sadece ilgi kaynağı değil aynı zamanda rehber ve pusula olacak. Haritada GPRS sistemini kullanarak tarihi eserlerin tam bulunduğu yeri kolay bulabilirsiniz¹⁰. Bu projenin temel amacı ülke vatandaşlarına ve tüm dünyaya Kazakistan’ı tanıtmaktır. Çünkü yapılan araştırmaların %90’da Kazakistan gösterilmiyor ve bilinmiyor. Yabancı turistler için ise Kazakistan bir Rusya’dır. Dolayısıyla onlara Kazakistan’ın zengin tarihini tanıtmak turizm için son derece önemlidir.

2.3 KAZAKİSTAN'DA ULUSLARARASI TURİZM GELİŞİMİNİN BÖLGESEL GÖRÜNÜMÜ

Yıllar boyunca Kazakistan turizminde yenilikler ve farklı değişimler yaşanmıştır. Özellikle ülke boyunca turistlerin ve turizm şirketlerinin dağılımında olduğu gibi. Bu konuyla ilgili yapılan tabloda (tablo3) Kazakistan bölgeleri çerçevesinde gerçekleşen aktif, pasif ve iç turizm faaliyetleri gösterilmektedir.

Tablo3: 2007-2008 Yıllarında Kazakistan Bölgeleri Çerçevesinde Gerçekleşen Turizm Faaliyetleri

Bölgeler	Pasif Turist Sayısı (%)	Aktif Turist Sayısı (%)	İç Turizm (%)
Kazakistan	100	100	100
Akmola Bölgesi	0.2	0.4	4.3
Aktöbe Bölgesi	2.1	3	3.8
Almatı Bölgesi	14.7	0.3	9.2
Atırau Bölgesi	2.3	10.1	4.3
Doğu Kazakistan Bölgesi	1.4	2.7	12.1
Jambıl Bölgesi	2	0.7	2.5

¹⁰ www.Kazahk.ru/bibl.

Bölgeler	Pasif Turist Sayısı (%)	Aktif Turist Sayısı (%)	İç Turizm (%)
Batı Kazakistan Bölgesi	3.6	2	1.7
Karagandı Bölgesi	6.4	4.7	10.2
Kostanay Bölgesi	1.1	1.4	2.4
Kızılorda Bölgesi	0.3	0.6	0.9
Mangıstau Bölgesi	1.1	2.6	3.7
Pavlodar Bölgesi	1.3	0.8	4.2
Küzey Kazakistan Bölgesi	4	2	2.9
Güney Kazakistan Bölgesi	0.5	1.3	3.8
Astana	14.5	10.4	14.5
Almatı	43.7	56.1	18.8

Kaynak: www.statbase.kz/bibl.htm, Kazakistan'da turizm gelişimine yönelik 2007-2011 yılları için yapılan devlet programı. 29.12.2006, no:231

Tablo 3 verilerine göre en çok out going (dış pasif) turizm hareketlerine katılan bölgeler arasında Almatı şehri, Almatı bölgesi ve Astana (%50-10 arası) görünmektedir. Bu rakamlar Almatı şehrinin bir merkez olduğu için ekonomi - coğrafi yerleşiminin avantajlı olduğunu kanıtlamaktadır. Bu şartlar bir yandan da Almatı'nın turistler için öncelikli bir destinasyon sayılmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda çok sayıda Almatı'da yerleşik nüfusun yurt dışına yönelik seyahat etmelerine sebep olmaktadır. Yurt dışına en çok çıkış yapılan ikinci şehir ise Kazakistan başkenti Astana'dır (%14.5). Astana'dan sonra yabancı iş adamlarının yoğun bir şekilde iş yaptıkları sanayi merkezi olan Karagandı bölgesidir (%6.4). Ayrıca bunun devamını %1 ve %10 arası oranında bulunan bölgeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Kostanay, Mangıstau, Pavlodar, Doğu Kazakistan, Jambıl, Aktöbe,

Atırau, ve K zey Kazakistan bölgeleridir. İkinci grup ise %1 ve aŗaŗısını bulmaktadır: Güney Kazakistan, Kızılorda, ve Akmola bölgeleridir.

Kazakistan'ın incoming (dış aktif) turizm faaliyetlerinde ise out going (dış pasif) turizmde olduŗu gibi yabancı turistleri karŗılama  nceliŗi Almatı (%56.1) ve baŗkent Astana (%10.4) şehirlerinde görünmektedir. Bunlardan sonra petrol ve gaz sanayi merkezi olan Atırau Bölgesi yer almaktadır. Bu bölgelere iŗ amacıyla gelen turistlerin talebine göre oluŗan iŗ ve kongre turizm potansiyeli büyüktür. Yabancı turistlerin en az ziyaret ettikleri bölgeler: Almatı, Akmola, Jambıl, Kızılorda bölgeleridir.

Tablo 3 üzerinde yapılan bu inceleme incoming (dış aktif) ve out going (dış pasif) turizm faaliyetlerinin Kazakistan boyunca bölgesel daŗılımının çok farklı olmadıŗını göstermektedir. Elde edilen verilere göre turistik aktiviteler daha çok sanayileŗmiŗ bölgelerde ger ekleŗiyor. Ayrıca Kazakistan baŗkenti Astana'da turizm alanının geniŗleme prosesleri görünmektedir.  rneŗin, Orta Asya'nın ikinci büyük camisi olarak bilinen Nur-Astana Camisi, yanındaki medrese bölümü ve havuzlu bahçesiyle yaklaŗık 4 bin metre karelik bir alanında yer alıyor. Yine Nazarbayev'in önerisiyle piramit şeklinde inŗa edilen Barıŗ ve Dostluk Sarayı da kentin dikkati çeken yapıları arasında bulunuyor. Mısır piramitleri görüntüsünde olan dünyadaki tüm inançları temsil eden "Piramit"nin en çok ilgi çeken tarafı ise, yapının üst kısmında bulunan ve ziyaretçilerin sadece ellerini kullanarak deŗiŗik ıŗık oyunlarıyla görüntüde farklı bir atmosfer oluŗturan bir bölümdür. Çünkü bu bölüm piramitlerin mistik özelliklerini taŗıdıŗını söyleniyor. Ayrıca Yeni Kazakistan'ın sembolü kabul edilen Bayterek kulesi 97 metre y ksekliliŗiyle kenti kuŗ baŗıŗından seyretmek için en uygun yerlerden biridir. Dolayısıyla gelecekte Astana'nın turizm merkezi olacaŗı beklenmektedir.

Her endüstri temelini oluŗturan altyapı turizm alanında özellikle önemlidir. Günümüzde tüm dünya boyunca iŗbirliŗi yapmakta olan 846 Kazakistan turizm şirketi faaliyet göstermektedir. 'Yassevi' anonim şirketi, 'Sputnik-Kazakistan', Ltd. 'Jana-Arka', Ltd. 'Gulnartur', Ltd. 'Jana-Nur' ve 'Guatsint-Rahat' havayolları gibi büyük şirketler ile paralel olarak 5 bin insanı istihdam eden bir çok farklı birlikler,

ortak ve küçük şirketler, özel acenteler bulunmaktadır. Kazakistan turizminin temelinde olan turizm tesislerinin bölgesel dağılımı tablo 4’te değerlendirilmektedir.

Tablo4: 2006-2007 Yılları İçin Faaliyet Gösteren Turizm Tesislerinin Bölgesel Dağılımı

Bölgeler	Turistik Tesis Sayısı (%)	Oda Sayısı	Karşılanan Turist Sayısı (%)	Yatak Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Kazakistan	385	15515	1224618	3036486	24.9
Akmola Bölgesi	3.8	477	2.6	41636	13.5
Aktöbe Bölgesi	5.9	602	4.6	155198	52.4
Almatı Bölgesi	5.1	572	6	106383	23.6
Atırau Bölgesi	9.8	990	5.9	139810	24.4
Doğu Kazakistan Bölgesi	14.2	2553	9.5	450722	15.7
Jambıl Bölgesi	2.5	284	2.1	57004	29.5
Batı Kazakistan Bölgesi	2	403	1.8	37930	20.8
Karagandı Bölgesi	1.6	1762	8.9	416514	24.1
Kostanay Bölgesi	2.5	570	2.3	74896	18.2
Kızılorda Bölgesi	3.1	180	0.6	18591	17.4

Bölgeler	Turistik Tesis Sayısı (%)	Oda Sayısı	Karşılanan Turist Sayısı (%)	Yatak Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Mangıstau Bölgesi	3.1	540	3.9	82866	39.5
Pavlodar Bölgesi	8	1250	4.4	143358	12.6
Küzey Kazakistan Bölgesi	2.5	230	2.9	54406	38.7
Güney Kazakistan Bölgesi	4.6	675	3.5	64075	14.9
Astana	9.3	1381	11.7	286990	33
Almatı	10.9	3044	28.5	906107	39.7

Kaynak: www.statbase.kz/bibl.htm

Kazakistan Cumhuriyetinin istatistik ajansının 2006-2007 yıl verilerine göre Kazakistan’da toplam 385 turizm tesisi vardır. Onun içerisinde %22.9’u yılın dört mevsiminde çalışmaktadır. Bu miktarın %75’i ise sezonluk çalışmaktadır. Bölgesel değerlendirmede yılın dört mevsiminde çalışan tesisler en çok iş ve sanayi merkezleri olan Almatı, Astana şehirlerinde ve Atırau bölgesinde bulunuyordur. Milli parkları, gölleri, küçük turizm merkezleri ve dinlenme alanları bulunduran Doğu Kazakistan, Pavlodar, Akmola bölgelerinin turistik tesisleri sezonluk çalışmaktadır. Çok sayıda turizm tesislerini bulunduran bölgeler uygun olarak daha çok turist karşılamaktadır. Ancak yabancı turistleri karşılamakta olan Almatı (%28.5) ve Astana’dan (%11.7) sonra Doğu Kazakistan Bölgesi (%9.5) geliyor. Doluluk oranının bölgesel değerlendirilmesinde Aktöbe ve Mangıstau bölgeleri önce gelmektedir. Almatı ve Astana şehirleri ise 3’ü, 4’cü sırayı alıyorlar. Sebebi ise önce gelen bölgeler daha az tesis bulundurmaktadır. Oysa Almatı ve Astana şehirleri daha çok turistik tesis bulunduruyorlardır. Ayrıca kosmopolit bölgelerde günübirlik ve transit turları ağırlık göstermektedir.

1999-2000 yıllarında Kazakistan otel ve restoran birliği (KOvRB) kurulmuştur. Günümüzde Birlik 18 işletmeyi biriktirmektedir. KOvRB uyeleri çoğunlukla ‘Ankara’, ‘Rahat Palace Hayat’, ‘Almatı’, ‘Kazakistan’, ‘Dostık’, ‘Astana’, ‘Medeo’, ‘Jetisu’ gibi büyük işletmeleridir. KOvRB’ye üye olmak isteyen Astana’da ‘İntercontinental’ ve Almatı’daki ‘Otırar’ otelleri vardır. 2000 yılında Kazakistan’da turizm işletmeciliğın geliştirmek amacıyla Kazakistan Turizm Birliğı kurulmuştur. Birliğı büyük ve ünlü turizm şirketleri, organizasyonları, okulları ve otelleri girmektedir. Bu birliğın temel amacı Kazakistan turizmine yönelik promosyon, reklam ve enformasyon faaliyetlerin güçlendirmek. Yabancı turistleri çekmek ve iç turizmi geliştirmek amacıyla turizm alt yapısına yönelik yatırımları ve sübvansiyonları sağlamaktır¹¹.

Böylece potansiyel turizm bölgelerinde turistik şirketler ile tesisler sayısının artması uluslararası Kazakistan turizminin bölgesel kalkınmasını sağlayacaktır. Ayrıca hem bölgesel hem ülke çapında hizmet pazarında rekabet edebilmek için, gelir güzeyini yükseltmek fırsatını vermektedir. Söylenen faktörlere göre Kazakistan turizm endüstrisinin bağımsız olarak çalışması bekleniyor.

2.4 ULUSLARARASI TURİZMİN GELİŞİMİNDE ÖNEMLİ ETKEN OLAN İPEK YOLU

Milattan yüzyıllar önce Mısırlılar, daha sonra da Romalılar, Çinlilerden ipek satın alırlardı. Ulaşımı ise, daha sonra İpek Yolu adı verilen güzergahı izleyen kervanlarla sağlanırdı. İpek endüstrisi, eski çağlardan beri birçok milletin hayatında çok önemli bir yer almıştır. Uzak Doğı'dan gelen ipek ve baharat, Batı dünyası için, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır. İpek, ayrıca Doğı kültürünün Batı tarafından tanınmasını da sağlamıştır. Doğı'nun ipeğinin, baharatının kervanlarla batıya taşınması, Çin'den Avrupa'ya ulaşan ticaret yollarını oluşturmuştur. Orta Çağda, ticaret kervanları, şimdiki Çin'in Şian kentinden hareket ederek Özbekistan'ın Kaşgar kentine gelirler, burada ikiye ayrılan yollardan ilkinizleyerek Afganistan

¹¹ Saratov U.N., ‘Turizmin gelişim problemleri’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 24.04.2003, s. 5.

ovalarından Hazar Denizi'ne, diğeri ise Karakurum Dağları'nı aşarak İran üzerinden Anadolu'ya ulaşırlardı. Anadolu'dan deniz yolu ile veya Trakya üzerinden kara yolu ile Avrupa'ya giderlerdi¹². Doğudan batıya doğru gelişen bu ticari harekette daha önceki çağlardan beri kullanılmakta olan bir yol şebekesinden yararlanılmıştır. Yoğun bir şekilde ipek, porselen, kağıt, baharat ve değerli taşların taşınmasının yanında kıtalar arasındaki kültür alışverişine de imkan sağlayan bu binlerce kilometre uzunluğundaki kervan yolları zaman içinde İpek Yolu olarak adlandırılmıştır. İpek Yolu Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir ticaret yolu olmasının ötesinde, 2000 yıldan beri bölgede yaşayan kültürlerin, dinlerin, ırkların da izlerini taşımakta ve olağanüstü bir tarihsel ve kültürel zenginlik sunmaktadır. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra, İpek Yolu'nun hem bir ticaret yolu, hemde tarihsel ve kültürel değer olarak yeniden canlandırılması gündeme gelmiş, bu yol boyunca inşa edilmiş ve artık kullanılmayan yapıların, yeni işlevler kazandırılarak korunmaları ve yaşatılmaları için çalışmalar başlamıştır¹³.

Kazakistan topraklarında bulunan İpek Yolu'nun turistik yerleri genel olarak Jetisu ve Güney Kazakistan bölgelerinde odaklanmaktadır. Bu bölgelerde bulunan Türkistan, Taraz ve Almatı şehirlerine önem verilmektedir. Kazakistan'da İpek Yolu destinasyonlarının gelişimi 1950 yılından başlayarak izlenmektedir. 'İpek Yolu' turu boyunca ilk yabancı turistlerin karşılanması ise 1987 yılında 'İanus Travel' Danimarka şirketinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Turistleri karşılama Almatı şehrinden başlayıp Çin'e yönelik olan tur ile sona ermiştir. 1988 yılında Kaztur turizm şirketi tarafından karşılanan İsviçre ve Danimarka turistleri Sinzyan - Uygur özerk bölgesi, Sibiry- Moğolistan turuna katılmışlardı¹⁴.

UNESCO'nun genel konferansının 24. dönem toplantısında 'İpek Yolu'n kompleksli ve uluslararası düzeyde inceleme projesi kabullenmiştir. Bu projeyi gerçekleştirmek üzere farklı ülkelerin birçok işletmeleri katılmıştır¹⁵. 1990 yılında UNESCO tarafından Kuzey Oset ülkesinden 2 tarihi-arkeolojik bilimsel seyahati düzenlenmiştir. Birinci grup Batı Avrupa bölgesinde bulunan alan-ösetlerin izleyerek

¹² Ötepov S.J., 'İpek Yolu', Kazakistan Mirası dergisi, Almatı 2008, s.28.

¹³ Ötepov S.J., **a.g.e.**, s. 33.

¹⁴ Kazakistan Cumhuriyeti arşivi, **a.g.e.**, s. 67-69.

¹⁵ Baypakov K., **a.g.e.**, s. 22.

gitmiştir (Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, İsviçre). İkinci grup ise Asya'nın yerli alan-oset halkını izleyerek seyahate çıkmıştır (Kazakistan, Orta Asya'nın diğer memleketleri, Çin, Hindistan, İran, Afganistan ve Japonya). Eski ve çağdaş yazarlara göre eski dönemlerde İpek Yolu üzerinde olan yönetim tamamen Oset halkındaydı¹⁶. Dolayısıyla gelecekte İpek Yolu'na ilgili turizm için değerli olan uluslararası tarihi-kültürel ilişkilerin genişlemesi beklenmektedir.

1994 yılında Taşkent şehrinde DTÖ ile UNESCO yönetimi altında İpek Yolu'nun onarımı ve yeniden doğuşu problemlerine ilgili toplantı düzenlenmiştir. Kazakistan ve diğer komşu ülkelerle birlikte İpek Yolu'nun turistik gelişimine yönelik olan çalışmaları 21 Ekim 1996 yılında imzalanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan cumhurbaşkanlarının Taşkent bildirisi ile başlamıştır. Yukarıda sayılan ülke başkanlarının ortak kararları farklı ülke bakanlıkları arasında olan ilişkilerin güçlenmesini, yeni hukuksal temellerin oluşmasını, UNESCO'nun 'İpek Yolu' projesine katılan ülkelere ve Kazakistan'da İpek Yolu üzerinde turistik hareketlerin geliştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca bu konuya ilgili görev dağılımı, kapsamlı ve çekici destinasyonların hazırlanması gerçekleştiriliyor. 1997 yılında bile İpek Yolu'nun Kazakistan bölümünde yapılan turizm faaliyetlerinden gelen 39.1 milyon dolarlık kazanç, bu ülkeler arası turistik iş birliğinin verimli sonucunu göstermiştir¹⁷.

Kazakistan'da İpek Yolu'nun turizm için geliştirilmesine yönelik olan yönetim ve organizasyon işlemleri başlıca Kazakistan Cumhurbaşkanı'na aittir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev 1987 - 2000 yılları arasında İpek Yolu'nun tarihi - kültürel ve turistik gelişiminin sürekliliğini sağlayabilmiştir. Siyasi, ekonomi ve sosyal bunalım durumunda olan memleketler arası ilişkilerin kopması halinde sık merkezleştirilmiş olan Kazakistan dünya çapında 'İpek Yolu'nun yeni doğuşu' adı altında olan DTÖ ile UNESCO projesinin gerçekleştirilmesine devam edebilmiştir. Neticesinde İpek Yolu üzerinde gerçekleşen uluslararası turizm faaliyetlerini yönetmekte olan 'Jibek Jolu' holdingi kuruldu.

¹⁶ Baypakov K., a.g.e., s. 26.

¹⁷ Şurova A., Kantarbayeva J., Sauranbayev O., 'Kazakistan'da turizm hizmet pazarı', Al – Peri dergisi, mayıs haziran 1997, s. 25-30.

‘Jibek Jolu’ holdinginin kuruluşu ile İpek Yolu üzerinde yapılan ve yapılacak olan tüm uluslararası turizm faaliyetlerini net organizasyon formuna getirilmiştir. Günümüzde Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Çin topraklarından geçen İpek Yolu dalında grup ve bireysel olarak kültürel, eko, dini turlar düzenleniyor. 2001 yılında ‘Yolcu taşımacılığı’ anonim şirketi yabancı turistler için 2 yerli, banyo kabini olan yüksek konforlu vagonları hazırlamıştır. Ve 2002 yılında tren Almatı – Şımkent – Samarkant – Hiba – Bişkek – Issık Göl - Almatı turunu gerçekleştirmiştir. 2003 yılında ise Avustriya, Büyük Britanya, İsviçre, Avustralya turistleri için İpek Yolu üzerinden Orta Asya turu düzenlenmiştir. Gelecekte bu turların İran ve Çin’e doğru genişletilmesi beklenmektedir. Çünkü 1996 yılından Türkmenistan, İran Trans Asya demiryolu hatının güney koridorun kenetleme çalışmaları yapılıyor. Ayrıca bu yol o zamanlarda yapılan Çin – Tyanşan – Orta Asya – Avganistan – İran – Akdeniz’den geçen ilk İpek Yolu yönünü tamamen yansıtmaktadır¹⁸. ‘İpek Yolu’nun yeni doğuşu’ projesi temelinde İpek Yolu üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda ve DTÖ’nün tavsiyesiyle İpek Yolu’nun gelişmesi için dini, ekolojik, macera, ornitolojik, trekking, rafting, dağcılık, safari, av gibi yeni turizm türleri belirlenmiştir. Yukarıda sayılan yeni turizm türlerine uygun olarak Yile Alatau (Almatı, Turgen, Esik, Kapşagay, Uzun ağaç, Talgar), Jarkent - Taldıkorgan, Türkistan, Sayram - Şımkent gibi İpek Yolu üzerinde bulunan şehirlere ve doğa güzelliklerine zengin Doğu Kazakistan (Buhtarma kasabası) bölgesine öncelik verilmiştir. Ayrıca milli parkları içeren Almatı, Güney Kazakistan, Pavlodar, Karagandı, Kostanay ve Akmola bölgeleri turistik değerlendirme altına alınmıştır. Böylece Kazakistan’ın büyük bir kısmı turizm gelişimi için ayarlanmaktadır. Dolayısıyla yeni ve orijinal turistik ürünün ortaya çıkması Kazakistan’da turizmin karlı sektöre dönüşmesini sağlayacaktır. Ticari ve siyasi önem taşıyan İpek Yolu’nda oluşacak olan turistik ürünlerin yaşam süresi her zamankiden daha iyi ve karlı olması bekleniyor. Yani, turistik ürünün pazara sunulma aşamasından sonra sabit satış sayısının oluşma aşamasına kadar gelmesidir. Sabit satış sayısının azalması bile ürünün tamamen ortadan kalkmasını engellemektedir. Bu projeye yönelik olan beklentilerin arasında, İpek Yolu’nun Kazakistan topraklarında bulunan turistik yerlerin düzenli bir şekilde

¹⁸ Petrovskiy A., ‘Neden İpek Yolu durgundur’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 16.04.2003.

donatılması, tarihi – kültürel eserlerin miras olarak saklanması için hukuki duruma sahip olması, onarım ve tadilat işlemlerinin finanse edilmesi, yeni turizm türlerine uygun tesislerin inşa edilmesi, yeni turların oluşturulması, yerel turistik ve rekreasyon kaynaklarının promosyonu gibi adımlar beklenmektedir. Çünkü bu adımlar dünyaca gelişmekte olan turizm entegrasyonunun bir parçasıdır. Bu konuya ilgili olarak 2001 yılında Almatı’da kurulan uluslararası turizm akademisinin tutmuş olduğu pozisyonu çok yanlıştır. Onlara göre artık her Orta Asya ülkesi kendine uygun turizm ekonomisini kurmalıdır. Eğer böyle olursa turizm koordinasyonu etkilenecek ve dünya pazarında İpek Yolu bölgesinin rekabet edebilirliği azalır. Neticesinde yabancı turistlerin Orta Asya’ya yönelik seyahatlerinin azalmasına neden olacaktır¹⁹.

19 – 25 haziran 2000 yılı tarihleri arasında ‘İpek Yolu - 2000’ festivali düzenlenmiştir. 2.5 bin yabancı turist karşılayan festival ‘Barış – Dostluk - Kültür’ sloganı altında gerçekleştirilmiştir. Festival organizasyonunda ulusal ‘İpek Yolu - Kazakistan’ şirketi ile birlikte Güney Kore Asya Kültür Üniversitesi de yer almıştır²⁰. Festivalde dünyaca ünlü olan Fransız modelisti Pier Karden ‘İpek Yolu’ projesi üzerinde büyük bir çalışma yapmıştı. Proje amacı ‘İpek Yolu’ ülkelerinin ulusal giyisilerinin gösterimiydi. Gösteri at gezisi şeklinde düzenlenmişti. 2002 yılında bu uzun süreli eylem mevcut turistik ürün reklamı ile propaganda video filmi temeline eklendi. ‘İpek Yolu’ ulusal turizm şirketi İpek Yolu’ndaki turistik ürünleri pazarlamak amacıyla Kazakistan Cumhuriyetinin konsolosluklarıyla birlikte bu konuya ilgili 14 yabancı ülkelere Rusça ve İngilizce 210 reklam bültenleri, 75 afiş ve uluslararası ‘İpek Yolu-2000’ festival ile 17 video filmlerini dağıtmıştır. Kazakistan’da bulunan UNESCO temsilciliğine ‘İpek Yolu’ üzerinde bulunan tarihi eserlerin video filmi gönderilmiştir. Aynı yıl UNESCO ile Dünya Bankasının katılımıyla Jambıl ve Güney Kazakistan bölgelerinin tarihi eserlerini dünyaya tanıtmak misyonu başlamıştır²¹.

¹⁹ Arpabayeva G., ‘Uluslararası turizm akademisi’, Panarama gazetesi, 27.07.2001, s. 6-7.

²⁰ Kvartalniyov V.A., **a.g.e.**, s. 45.

²¹ Kvartalniyov V.A., **Uluslararası turizm**, Moskova,2001. s.31.

2003 yılında ‘İpek Yolu bölgesinin gelişim programının ilk bölümü sona ermiştir. Sonucunda İpek Yolu üzerinde bulunan 18 000 eser sayım listesine kaydedilmiştir. Bunları 13.5 000’nine resmi pasaportlar verilmiştir. Yani özel belge ile sertifikalandırılmışlardır. Bu eserlerin 8 000’i devlet koruması altına alınmıştır²². Türkistan, Taraz, Otrar, Ordabaşı, Ulıtau, Mangıstau bölgelerinde bulunan tarihi eserler temelinde devletin 8 tarihi – kültürel milli ormanı ve milli orman müzeleri oluşturulmuştur. Kazakistan’da İpek Yolu üzerinde bulunan 29 şehir tarihi eserler grubuna girmektedir²³. Yukarıda sayılan eserlerden çok eski sayılanlar yontma taş (paleolit) devrine aittir. Onların yaşı bir milyon yıl olarak belirlenmektedir. Eski ve orta tunç devrinin eserleri Rusya’nın Krasnoyarsk bölgesinin Andronov isimli eski şehrinde oturan Andronov kültürünün mirasıdır. Andronov uygarlığı Kazakistan ve Batı Sibirya topraklarında oturan ve genel olarak çiftçilik yapan günümüzdeki Avrupalıların atalarıdır. Türk topluluğu için ise çok önemli olan kaya yazılarıdır. Ayrıca Ayşa- Bibi, Babacı- Hatun, Taraz şehrinde bulunan Karahan mozolesi, Türkistan’daki Ahmed Yassevi mezarlığı, Batı Kazakistan’da bulunan yer altı camileri ve mezar taşları gibi eserler islam devrinin önemli tarihi - arkeolojik yapılarıdır²⁴. İpek Yolu üzerinde bulunan bu eserler tüm dünya tarihinde önemli olan eserlerdir.

İpek Yolu üzerinde bulunan tüm eserlerin, tesislerin turizm amacıyla kullanıma geçmesi, entegrasyon, ekonomik problemlerinin çözülmesi Kazakistan ve Asya ekonomisinde turizmin temel, destekleyici unsur olarak yerleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca Kazakistan’ın dünya turizminde ‘Elit Grubu’na üye olmasına yardım edecektir.

²² Dobrota L., ‘Milli mirası koruyalım’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 09.05.2001, s. 5-6.

²³ Kvartalniyov V.A., **a.g.e.**, s. 56.

²⁴ Şımırbayeva G., ‘Medeniyetli toplum göstergesi’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 8.05.2003, s. 4.

2.5 KAZAKİSTAN’DA ULUSLARARASI TURİZMİN GELECEĞİNE YÖNELİK PLANLAMALAR

Kazakistan dış turizm hareketlerini daha çok komşu ülkelerle gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla Kazakistan’daki uluslararası turizmin geleceğine yönelik yapılan planlamalarda siyaset ve ekonomi yön verici etken olmaktadır. 1991 yılı egemenliğini kazanan Kazakistan uzun vadeli dış politik stratejisini belirlemek hedefiyle karşı karşıya kalmıştır. Belirlenen strateji temelleri Kazakistan Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev’in her konuşmasında, Dış İşleri Bakanlığının dokümanlarında ve öncelikle Kazakistan anayasasında yer almıştır. Anayasaya göre ülke vatandaşlarına dinlenmeye, bilgi almaya, tarihi – kültürel mirası ve doğal kaynakları kullanmaya, yurt dışında ülke tarafından korunmasına hak verilmektedir. Söylenen şartlar Kazakistan halkının turizme yönelik hareketlerini yeniden şekillendirmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev’in “Kazakistan - 2030” geleceğe yönelik stratejisinde turizm ve turizm altyapısının geliştirmek için öncelikle çözülmesi gereken hedefler belirlenmektedir²⁵.

Uluslararası turizmin sosyal ve ekonomik gelişimi toplumsal siyaset temelinden oluşmaktadır. Dolayısıyla turizmin gelişim politikasının hedeflerini belirlemek önemlidir. Ayrıca bu politikanın üretime, tüketime, çevre şartlarına ve sosyal ortama olan etkisin değerlendirmek gerekiyor. Çünkü turistik ürünün satılması döviz girişini, yatırım işlemlerinin aktif kalmasını ve alt yapının modernleşmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla Kazakistan’da turizmi geliştirmek için yapılan planlamaların gerçekleşmesinde çalışmada yapılacak olan turist tercihlerinin belirlenmesine yönelik araştırma önemli olmaktadır.

Kazakistan’da turizm yavaş gelişmekte olan endüstri alanı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü kendi turistik ürünü pazarlayabilmek için ülke sermayesi yetersizdir. Ancak 1999-2005 yılları arasında Kazakistan’ın etkili kurumları tarafından bir milyar ikiyüz kırk milyon dolar hacminde 171 yatırım

²⁵ Nazarbayev N., ‘Kazakistan-2030’, Cumhurbaşkanının Kazakistan halkına hitabı, Almatı, 1997, s.175.

anlaşması gerçekleştirilmiş, bunun 12.21 milyon ABD Doları turizm alanına yatırılmıştır. Genel olarak turizm yatırımlarından bahsedeceksek yapılan yatırımların %75'i ülke vatandaşları tarafından yapılmaktadır²⁶. Bunların tümü uzun vadelidir. Turizm alanına yatırım yapan mevduat sahipleri yatırım tercihini doğa ve ham madde kaynaklarının zenginliği ile istikrarlı siyaset durumuyla açıklıyorlar. Uygun yatırım koşulları ülke vatandaşları dışında yabancı yatırımcıları da çekmektedir. Böylece ülke ekonomisini desteklemek amacıyla 2001 yılı itibarıyla 'İş vizesi' yerine 'Yatırımcı vizesi' uygulanmıştır. Kazakistan turizminde oluşan bu durum günümüzde belli turizm türlerinin (iş ve kongre turizmi) gelişmesine neden olmuştur.

Gelişmekte olan iş ve kongre turizmi amacıyla gelen turistleri alternatif turizm türleriyle ilgilendirmek gerekir. Bu konuda Kazakistan vatandaşlarının en sık gittiği Türkiye Cumhuriyeti örnek olabilir. Çünkü yukarıda söz edildiği gibi Kazakistan turistlerinin en sık gittikleri Asya ülkeleri arasında Türkiye ilk sıradadır (tablo 2). Türkiye'nin her sene iki milyona yakın turist karşılmasına göre bu sadece Kazakistan turistlerinin seçeneği değildir. Mesela, Türkiye'de turistlerin en sık gittikleri yer 'Pamukkale'dir. Pamukkale dağ tepesinde oluşan sıcak termal suyun aşağı doğru akarak dağı saf kirece boyamasından oluşan bir doğa güzelliğidir. Eskiden bu yer Kleopatra havuzu olduğu gibi bir efsane vardır. Burada turist tercihini etkileyen doğa ve tarihi faktörleri görebilmekteyiz. Böylece gelen turist bir anda üç şeyden zevk alacaktır: tarihi gezi, beyaz terasların estetik görünüşü ve bir kere sıcak termal suya dalmak şansı. Tabi bunun gibi tarihi yapım Kazakistan'da yoktur. Fakat Kazakistan benzeri bulunmayan görülecek yerler üzerinde oynayabilir. Örneğin Çarın kanyonu. Çarın Kanyonu (Charyn Canyon), "ABD'deki Büyük Kanyonun kardeşi" olarak adlandırılabilir. Yaklaşık uzunluğu 200 km ve yüksekliği de 100 ile 300 metre arasındadır. Çarın Kanyonu Almatı' nın 200 km doğusunda yer almakta ve araçla yaklaşık üç saat uzaklıktadır. Çarın kanyonunun en bilinen bölümü 'Kaleler Vadisi' olarak adlandırılan, 2 km uzaklıktaki bölümüdür²⁷. Kanyonu kırmızı renkteki yüzeyi derin çatlaklar ve oyuklardan oluşmaktadır. Kanyonu görünce, yerin yarılp,

²⁶ Kvaralniyov V.A., **Uluslararası turizm**, Moskova, 2001, s. 205.

²⁷ Pernebayev S.S., 'Çarın Kanyonu', Kazakistan Mirası dergisi, Almatı 2008, s. 15.

derin bir çatlak oluşmuş görünümünü bulacaksınız. Çarın kanyonuna düzenlenen turu Çarın kanyonunun tarihinden başlayıp ırmak üzerinde rafting yapacak tamamlayabiliriz. Yâda Türkiye’de yapılan tekne turları. Muğla’nın Dalyan beldesi kanallarında çiftleşen Caretta kaplumbaların görmek isteyen turistler için turizmciler tarafından özel tekne turları düzenlenmektedir. Şanslı olarak nitelendirebileceğimiz turistler Kaunos harabelerinin devamındaki gölde çiftleşmeye tanık olurken bir yandan da tarihle iç içe olmanın keyfini yaşayabilmektedirler. Dalyan turunda olağan üstü tarihi eserler yoktur. Dolayısıyla Kazakistan buna karşı İle ırmağında tekne turların düzenleyebilmektedir. Senaryo ise şu şekilde olabilmektedir: yat gezisi Kapşagay barajından başlayacaktır ve bir saat içerisinde ‘Göçmenler’ adlı filmin çekiliş yerinde olduktan sonra gezi zamanında ‘Göçmenler’ filmi temeline alınan tarihi olaylardan bahsedip, burada üç yüz yıl önce Kazaklar ile Jongarların mütareke yapması zamanında oluşan ‘üç Buda’nın tasvirin ziyaret etmek mümkündür. Bu tarz gezi programların düzenleyerek Kazakistan’a gelen turistlerin tarihi yerleri görmek, eğlence aktivitelere katılmak gibi tercihlerde bulunmasını sağlayabiliriz. Yapılan tahminlemelerden belli olacağı gibi Kazakistan’a yönelik olan turist tercihleri arasında doğa, kültür ve tarih unsurları ilk sırada olmaktadır.

Kazakistan turizminin gelişmesinde devlet tarafından desteklenerek gerçekleşen her tür turistik planlamalar, uluslararası organizasyonlar, stratejiler ve uluslararası fuarlar son derece önemlidir. Örneğin, yaklaşık her yıl Almatı şehrinde düzenlenen ‘KİTF’ uluslararası turizm fuarı. Fuarın iş programın oluşturan prezantasyonlar, toplantılar ve seminerler Kazakistan’da uluslararası turizmin gelişmesine büyük imkanlar sağlamaktadır. ‘KİTF’ gibi dünya çapında düzenlenen forumlar sadece ülkenin turizm altyapısının gelişimi için değil Kazakistan imajının oluşumunda stratejik önem taşımaktadır. 26 -28 Nisanda düzenlenen ‘KİTF 2007’ uluslararası turizm fuarın sonucunda DTÖ genel sekreteri Françesko Frajialli Kazakistan’ın büyük turizm potansiyeline sahip olduğunun altın çizerek ‘bu ülke turizm gelişiminin merkezi olabilir’ demiştir²⁸. ‘KİTF 2007’ uluslararası turizm

²⁸ Abdenova Z., ‘Almatı’da ‘KİTF 2007’ 7’ci uluslararası turizm fuarı düzenlenmektedir’. Panorama gazetesi, 2007, s.s. 6-7.

fuvarının açılış töreninde 2006 yılında dünya boyunca 500 milyar dolar harcayan 800 milyon insanın seyahat ettiğini belirlenmiştir. Bu ise turizm işletmelerinin gelişiminden Kazakistan'ın da pay kazanmasını gerektirmektedir. Çünkü turizm olayı seyahat işletmesiyle başlayan konaklama işletmeleriyle devam eden ve her aşamasında yiyecek- içecek işletmelerinden yararlanan bir dizi olaylarının bütünü olmaktadır. Bu sebeple her tür turistik faaliyetin gelişmesi tüm turizm işletmelerinin gelişimine imkan vermektedir. Ayrıca bu dizi olayları turist tercihlerini etkileyen unsurlar olmaktadır.

2.6 TURİST TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Turist tercihlerini etkileyen unsurlar genel olarak turistik alt yapı ve servis alanından ibarettir. Turist tercihleri doğrudan turistik ürün nitelikleriyle bağlı olmaktadır. Turistik ürünün çekiciliği, ürüne ulaşılabilirlik ve turizm işletmelerinin oluşturulmuş olması turistlerin seyahat edecek olan ülkeyi tercih etmesine neden olabilmektedir. Turistik üründe çekiciliği belirleyen unsurlar dört gruba ayrılabilir: doğal unsurlar, sosyo-kültürel unsurlar, psikolojik unsur ve ekonomik unsurlar²⁹.

Doğal unsurlar; turist tercihleri sırasında turistik ürünlerde çekiciliği belirleyen en önemli etkidir. Coğrafik durum, doğal düzellikler, temiz hava, temiz su kaynakları, temiz deniz, yaz mevsiminde güneş ve kış mevsiminde kar, hayvan türleri, bitki örtüsü, kapıca ve şifalı sular, doğal unsurları oluşturan alt gruplardan sadece bazılarıdır.

Sosyo-kültürel unsurlar; seyahat edilecek çekici yerlerin belirlenmesinde doğal unsurlar kadar önemlidir. Sosyo-kültürel unsurları oluşturan değerler arasında gelenek ve görenekler (evlenme, düğün, doğum vb.), kültürel varlıklar (müzeler, anıtlar, ibadet yerleri, tarihi kentler vb.), siyasal yapı, eğitim durumu gelmektedir. Bu

²⁹ Yerdavletov S.R., 'Turizm Teorisi'. Almatı, 2007, s. 115.

unsurlar doğal unsurları destekleyen bir özellik göstermekle birlikte, tek başına bir çekicilik özelliği gösterebilmektedir.

Ekonomik unsurlar; bir turistik ürünün tercih edilmesinde ekonomik koşulların uygunluğu da önemli bir çekicilik unsurunu oluşturmaktadır. Turistik ürünün fiyatı, genel ekonomik durum, altyapı olanakları (ulaştırma işletmeleri, konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, seyahat işletmeleri, hediyelik eşya satan işletmeler ve yan hizmet işletmeleri) ve turizm endüstrisinin durumu ekonomik unsurlardan bazılarıdır.

Turist tercihlerini etkileyen psikolojik unsurlar arasında ülkeler arasındaki tarihi, kültürel ve dinsel ilişkiler, toplumların gelenek, görenek ve davranışları, yöneticilerin davranış ve genelekleri, servis düzeyi, güvenlik, moda, zevk ve alışkanlık, snobizm, sempati ya da antipati duygusu gelmektedir.

Yukarıda belirtilen tüm bu unsurlar bir yandan turistik ürünün niteliklerini öteki yandan turist tercihlerini göstermektedir. Çünkü turistik ürünün bazı nitelikleri turist tercihlerini belirlemektedir.

Günümüzde turist tercihleri hızla değişim göstermektedir. Çünkü günümüz turisti daha bilinçli ve deneyimli turistler olmuştur. Özellikle, Avrupalı turistlerin davranış ve değerlerindeki değişimler yeni turizm için sürükleyici bir güç olmaktadır³⁰. Yeni turistlerin artan seyahat deneyimi, esnekliği ve bağımsız yapısı, seyahat deneyiminde daha kaliteli, ödenen paranın daha fazla karşılığının alınması ve daha fazla esneklik için talep ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan, turist tercihlerinde gittikçe kutuplaşma görülmektedir. Özellikle, ürün geliştirmede deniz, güneş ve kum (3S) yerini, heyecan-eğlence ve eğitim (3E) unsurları almaktadır³¹. Değişen değerler de, daha fazla çevreye duyarlı ve doğaya dayalı tatillerle yönelik talebi artırmaktadır.

Son yıllarda niş pazar turizm endüstrisinde önemli bir faktör olmaktadır. Bu, turizm endüstrisinin müşteri odaklı olmasını ve çeşitlendirme ihtiyacını yansıtmakta

³⁰ Yerdavletov S.R., **a.g.e.**, s. 118.

³¹ Yerdavletov S.R., **a.g.e.**, s. 120.

ve de ürün sürdürülebilirliğini temin etmektedir. Belli başlı niş pazarlar (spor seyahatleri, kaplıca ve sağlık bakımı, dini amaçlı seyahatler, macera ve doğa turizmi, kültürel turizm, temalı parkler ve diğerleri) büyük potansiyel vaat etmekte ve hızlı bir şekilde gelişmektedir³². Bu doruktuda Kazakistan'ın 3E ve alternatif turizm türlerin geliştirmede büyük bir potansiyeli olduğu önceki bölümlerde belirtilmiştir. Dolayısıyla Kazakistan'ın turistik kaynaklarının verimli organize edilmesi turist tercihlerine uygun şekilde ürün çeşitlendirme imkanını sağlayabilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi gelen olarak turist tercihlerini temel dört unsur etkilemektedir. Fakat Kazakistan'a yönelik bu unsurların hangisinin daha etkileyici olduğunu belirlemek ve Kazakistan'da temel turist tercihlerini etkileyen unsurları ortaya çıkartmak amacıyla izlenen tez çalışmasının üçüncü bölümünde Kazakistan'da turist tercihlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sırasında Kazakistan'a yönelik turist tercihlerinin ekonomik, psikolojik ve doğal unsurlar üzerinde sorgulandığı görülmektedir.

2002-2003 yıllarında Türkiye'ye gelen Kazak turistlerinin profillerinin incelenmesine yönelik yapılan bir çalışmada Kazakistan'dan gelen turistlerin büyük çoğunluğu ticaret amacıyla gelmektedir. Araştırmaya göre Türkiye'de oluşan bavul ticaretini turizmin bir çeşidi olarak algılayabiliriz. Genel olarak bu amaçla gelen turistlerin %41'i kalite için, %36'sı ucuz bulunduğu için, %12'si iklim nedeniyle, %6'sı ulaşım kolaylığı için ve %5'i tavsiyede bulunduğu için Türkiye'yi ziyaret etmiştir³³. Dolayısıyla beş sene önce Kazak turistlerinin tatil tercihlerinde doğal ve ekonomi unsurlarının üstün olduğu ifade edilmektedir.

Yukarıda söz edildiği gibi günümüzde turist tercihleri hızla değişim göstermektedir. Dolayısıyla yeni tercihler daha farklı turizm türlerinin geliştirilmesine yönelmektedir. 'Kazakistan'ın Uluslararası Turizmde Turist Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma' çalışmasında belirtilen turist tercihlerini

³² Nizenko A.A., 'Turizm Potansiyeli', Kazakistan'da Turizm dergisi, Almatı, 12.07.2008. s. 22.

³³ Koponov B., 'Türkiye'ye Gelen Kazak Turistlerinin Profillerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma', Yüksek Lisans tez çalışması, 2004.s. 75.

etkileyen unsurların incelenmesi Kazakistan’da iç ve uluslararası turizm faaliyetlerinin geliştirilmesinde doğru yönlerin belirtilmesinde yararlı olabilmektedir. Turistler tarafından eksik sayılabilecek durumların ortaya çıkması ve değerlendirilerek düzeltilmesi, iş ve kongre turizmi dışında farklı turizm türlerinin (3E) geliştirilme perspektiflerini görebilmek ve onunla ilişkili olası turist tercihlerini belirlemek temel amaç olmaktadır.

3. KAZAKİSTAN’IN ULUSLARARASI TURİZMİNDE TURİST TECİHLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1 Araştırma Hakkında Genel Bilgiler

Bu araştırma, Kazakistan’ın uluslararası turizminde olan potansiyelin ve turizmin gelişme imkanların ön plana çıkartarak Kazakistan’a gelen yabancı turistlerin ve Kazakistan’dan yurt dışına giden yerel turistlerin tercihlerini belirlemeye yönelik yapılan bir anket çalışmasını içermektedir. Çalışmada tatil için gelenlere (tatil için gidenlere), kongrelere katılanlara, ticaret, iş ve eğitim amacıyla gelen turistlere yönelik hazırlanmış olan anket formlarındaki sorular sorulmuştur. Onların Kazakistan turizmine yönelik olan görüşleri, beklentileri bizzat yüz yüze görüşme yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Seyahat amacı, seyahat etme bölgeleri, seyahat sırasında turistlerin tercih ettikleri unsurlar: hangi konaklama işlemlerinden yararlandığı, fazla paya sahip olan turistik kalemi, beğendiği ülke farklılıkları gibi sorular soruşturularak konu tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

3.1.1. Araştırma Amacı

Çalışmanın temel amacı Kazakistan’da turist tercihlerini belirlemektir. Ayrıca, Kazakistan’ın sahip olduğu doğal ve tarihi - kültürel zenginliklerini inceleyerek ülkenin sahip olduğu turizm potansiyelini ortaya çıkartmaktır.

3.1.2. Araştırma Kapsamı

Kazakistan turistleri için yapılan anket genel olarak sürekli yurt dışına seyahat eden turistleri kapsamaktadır. Onların çoğu çalışmakta ve okumakta olan 18-50 yaş arasındaki turistlerdir. İkinci anket ise farklı amaçlarla Kazakistan’a gelen yabancı turistleri kapsamaktadır. Bu grubu genel olarak 25-70 yaş arasında bulunan yabancı

turistler oluşturmaktadır. Bu yabancı turistler çoğunlukla uluslararası toplantıları ve kongreleri organize eden turizm şirketlerinin müşterileridirler.

Yapılan araştırma Kazakistan'ın 40 turizm şirketinin ve 10 otelin yabancı ve yerel turistlerine uygulanmıştır. Her bir anket turist tercihlerin belirlemeye yönelik olan 15 soruyu içermektedir. Anketlerin son 2 ve 3 sorusu Kazakistan'ın turizm potansiyelinin belirlenmesine ve turistlerin bu konuya ilgili olan görüşlerine ve önerilerine yöneliktir.

3.2 Araştırma Yöntemi ve Araştırma Teknikleri

Araştırma yöntemi anket çalışması şeklinde yapılmıştır. Araştırmanın veri tabanını elektronik postası ve yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Ankete katılanlardan elde edilen bilgiler istatistik araştırmanın niceliksel yöntemi temelinde analiz edilip, yüzde görünümüne getirilmesiyle tablo ve diyagramlara dökülmüştür. Bu tablo ve diyagramları değerlendirilmesinde konu sorgulanmıştır.

3.3 Anket Bulgularının Değerlendirilmesi

18 Ağustos 2008 - 21 Eylül 2008 tarihleri arasında yapılan anket çalışması bilgisayar ortamında nedensellik: neden ve sonuç ilişkisi istatistik tekniği temelinde değerlendirilmiştir.

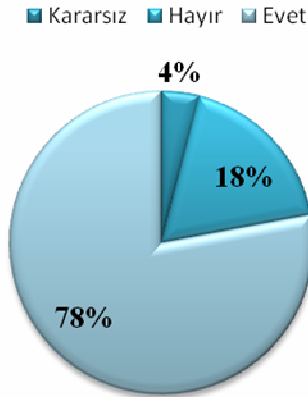
Anket1- Kazakistan Turistlerinin Yurt Dışına Yönelik Seyahat Tercihleri

Tablo5. Kazakistan Turistlerinin Yaş Grubunun Dağılımı

Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Yüzde
18-25	20	40.0
25-35	20	40.0
35-50	10	20.0
Toplam	50	100.0

Yapılan anket çalışmasında toplam 50 kişinin cevapları elde edildi. Onların %40'ı 18-25 yaş aralığında, diğer %40'ı 25-35 yaş aralığında ve kalan %20'si 35-50 yaş aralığında bulunmaktadır.

Şekil 3. Kazakistan Turistlerinin Yıllık Seyahat Seferleri

Ankete katılanların %4'ü bu sene seyahat etme kararında kararsız kalmıştır. %78'i mutlaka seyahat edecektir. Ve %18'i hayır veya planlamıyorum olarak cevaplamaktadır. Kazakistan turistlerinin her sene %78 oranında seyahat etmesi ülkede dış pasif turizmin üstün olduğunu bir daha kanıtlamaktadır.

Tablo 6. Kazakistan Turistlerinin Seyahat Etme Nedenleri

Seyahat Nedenleri	Yaş Grubu					
	18 – 25		25 -35		35 -50	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
İş, Kongre	3	15.0	8	40.0	4	40.0
Dinlenme	4	20.0	7	35.0	3	30.0
Eğitim	9	45.0	3	15.0	1	10.0
Ticaret ve Alışveriş	4	20.0	2	10.0	2	20.0
Toplam	20	100.0	20	100.0	10	100.0

Kazakistan’da dış pasif turizmin daha çok ne amaçla gerçekleştiğini tablo 6’da görebilmekteyiz. Burda hangi yaş grubunun ne amaçla seyahat ettikleri belirlenmiştir. İş ve kongre amacıyla en çok 25-35 yaş grubu (50 kişi içerisinde 8 kişi) ve sonra 35-50 yaş grubundaki turistler seyahat etmektedir (50 içerisinde 4 kişi). Dinlenme amacıyla yüksek oranla 25-35 yaş arasındaki turistler (7 kişi) seyahat etmektedir. Eğitim amaçlı seyahatler hem üniversite eğitimi hem farklı kurslar ve mesleki yetkinleşme kurslarını kapsamaktadır. Bu amaçla seyahat edenlerin %45 oranı 18-25 yaş grubuna girmektedir. En az 35-50 yaş grubunda %10 ve %15 orta yaş grubundandır (25-35 yaş). Ticaret ve alışveriş için seyahat edenler içerisinde 25-35 ve 35-50 yaş arasındaki turistler oranı aynıdır. Bu amaçla daha çok 18-25 yaş arasındaki turistler seyahat etmektedir.

Tablo7. Kazakistan Turistlerinin Seyahat Ettikleri Bölgelere Yönelik Seyahat Nedenleri

	Seyahat Bölgeleri							
Seyahat Nedenleri	BDT		Avrupa		Asya		Toplam	
	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
İş, kongre	4	26.6.0	7	46.6.0	4	26.6.0	15	100.0
Dinlenme	5	35.7.0	4	28.0	5	35.7.0	14	100.0
Eğitim	2	10.0	7	55.0	5	35.0	13	100.0
Ticaret ve Alışveriş	2	25.0	0	0.0	6	75.0	8	100.0

Tablo 7 verilerine göre yıl içerisinde farklı amaçlarla seyahat eden 50 kişinin 15'si iş ve kongre amacıyla seyahat etmektedir. Yüksek oranda Avrupa'ya (15 kişiden 7'si) ve sonra BDT, Asya ülkeleri olmaktadır. Dinlenme amacıyla en çok BDT ve Asya ülkeleri tercih edilmektedir. Fakat eğitim için çoğu Avrupa ülkelerine öncelik vermektedir (%55). Ticaret ve alışveriş amacıyla seyahat edenlerin %75'i Asya ülkelerini tercih etmektedirler.

Tablo8. Kazakistan Turistlerinin Seyahat Bölgelerine Yönelik Seyahat Tercihleri

	Seyahat Bölgeleri					
Seyahat Tercihleri	BDT		Avrupa		Asya	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Uygun Fiyat	4	35.0	5	30.0	6	30.0
Kalite	1	5.0	5	30.0	5	25.0
İklim ve Doğa Koşulları	3	25.0	1	5.0	1	7.0
Ulaşım Kolaylığı	2	10.0	3	15.0	2	10.0
Tavsiye	3	25.0	4	20.0	6	28.0
Toplam	13	100.0	18	100.0	20	100.0

Kazakistan turistlerinin seyahat ettikleri bölgelere yönelik seyahat tercihleri belirlendiğinde tüm ülkelere (BDT, Avrupa ve Asya) yönelik planlanan seyahatlerde uygun fiyat koşulu turist tercihini en çok etkileyen unsur olmaktadır. Uygun fiyat koşulundan sonra Kazakistan turistleri örneğin, Avrupa'ya yönelik seyahat tercihlerinin temelinde %30 kalite, %20 tavsiye ve %15 ulaşım kolaylığı gibi unsurlar yer almaktadır. Asya'ya yönelik yapılan seyahatler de aynı seyahat tercihleri altında gerçekleştirilmektedir. Fakat BDT ülkelerine yapılan seyahatlerde iklim ve doğa koşulları tercih nedeni olabilmektedir (%25).

Tablo 9. Tercih Edilen Ülkenin Turizm Açısından Değerlendirilmesi

Seyahat Bölgesi	Kişi Sayısı	Yüzde	Ülke İsmi	Değerlendirme			Toplam
				Evet (%)	Hayır (%)	Karasız (%)	
BDT	10	80.9.0	Rusya	65.0	10.0	25.0	100.0
	1	10.7.0	Özbekistan	75.0	5.0	20.0	100.0
	2	8.2.0	Kırgızistan	90.0	-	10.0	100.0
Toplam	13	100.0					
Avrupa	4	21.2	Almanya	80.0	5.0	15.0	100.0
	11	61	Büyük Britanya	95.0	5.0	-	100.0
	3	17.6	Litvanya	70.0	5.0	25.0	100.0
Toplam	18	100.0					
Asya	9	46.5	Türkiye	83.0	7.0	10.0	100.0
	7	35.8	Çin	75.0	-	25.0	100.0
	4	17.5	BAE	90.0	-	10.0	100.0
Toplam	20	100.0					

Kazakistan turistlerinin BDT ülkelerine yapılan seyahatlerin %80'i Rusya'ya, %10'u Özbekistan'a ve %8'i Kırgızistan'a yönelik gerçekleştirilmektedir. Kazakistan turistlerine göre bu ülkeler arasında turizm açısından değerli bulunan Özbekistan'dır. Sonra Kırgızistan ve Rusya gelmektedir. Avrupa ülkelerinden beğenilenler Büyük Britanya ve Almanya'dır. Asya bölgesinden birincilikte Türkiye, sonra BAE ve Çin ülkeleri yer almaktadır.

Tablo10. Kazakistan Turistlerinin Başka Ülkelerin Kültürel ve Doğal Farklılıklarından Tatmin Sağlamaları

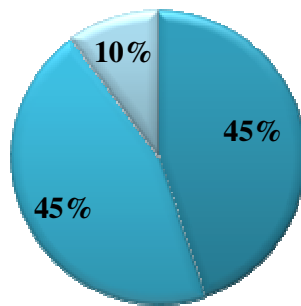
Kültürel ve Doğal Farklılıklar	Seyahat Bölgeleri		
	BDT (%)	Avrupa (%)	Asya (%)
İnsan İlişkileri	-	24.0	10.0
Mutfak	25.0	15.0	22.0
Yaşam Seviyesi	-	20.0	8.0
Tarihi Yerler	30.0	25.0	28.0
Doğal Güzellikler	45.0	16.0	32.0
Toplam	100.0	100.0	100.0

Tercih ettikleri ülkede Kazakistan turistleri türlü kültürel ve doğal farklılıklardan etkilenmişler. Mesela Avrupa’da en çok tarihi yerlerden (%25), yerel insanlardan (%24), yaşam seviyesinden (%20) ve mutfağından (15) hoşlanmışlar. Asya’da doğal düzellikleri (32), tarihi yerleri (%28), mutfağı (%22) beğenmişler. BDT ülkelerinde turistleri tatmin eden tarihi yerler (%30), doğal güzellikler (%45) ve tabiki Kazak mutfağına yakın olan yemekler (%25).

Kazakistan turistlerinin seyahat ettiği yerde kalış süresin incelerken sıradaki cevaplar elde edilmiştir.

Şekil 4. Kalış Süresi

■ 1-3 Gün ■ 1 Hafta ■ 1 Haftadan Fazla

1 hafta ve 1-3 gün arasında olan turistlerin kalış süresi aynı orandadır (%45). Bir haftadan fazla kalan turistlerin oranı %10'dur. Bu veriler Kazakistan'da oluşan dış pasif turizm yönünde yapılan seyahat amacından kaynaklanmaktadır. Yükselen iş amaçlı turlar 1 haftalık (büyük bir ihtimalle tatil amaçlıdır) ve 1-3 günlük kalış sürelerinin aynı oranda olmasını açıklamaktadır.

Tablo 11. Seyahat Nedenleri Boyunca Kazakistan Turistlerinin Tercih Ettikleri Konaklama Yeri

Konaklama Yeri	Seyahat Nedenleri							
	İş, kongre		Dinlenme		Eğitim		Ticaret ve Alışveriş	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
5 yıldızlı otel	5	33.0	6	42.0				
4 yıldızlı otel	6	4.0	5	36.0				
3 yıldızlı otel	3	20.0	3	22.0			3	37.0
2 yıldızlı otel	1	6.6.0					3	37.0
Arkadaşı Yanında					5	40.0	2	26.0
Akrabası Yanında					1	8.0		
Pansiyon veya Yurt					8	62.0		
Toplam	15	100.0	14	100.0	13	100.0	8	100.0

Yapılan araştırma süresinde Kazakistan turistlerinin konaklama tesisleri seçeneğinde seyahat nedenlerinin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü elde edilen cevaplara göre iş ve kongre için gelen turistlerin %33'ü beş yıldızlı otellerde ve %20'si üç yıldızlı otellerde kalmaktadır. Dinlenme amacıyla gelen turistler sadece üç (%22), dört (%36) ve beş (%42) yıldızlı otelleri tercih etmektedirler. Ticaret ve alışveriş için gelenlerin konaklama tercihleri içerisinde %37'si üç yıldızlı otellerde,

diğer %37'si iki yıldızlı otellerde ve %26'sı arkadaşlarında konaklamaktadırlar. Eğitim amacıyla gelenler ise yurttan, arkadaş yanında veya akrabalarında kalmaktadırlar.

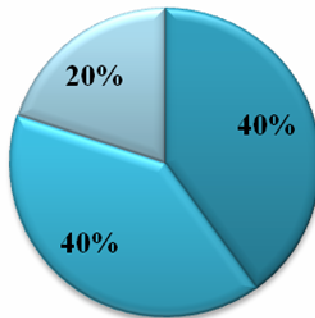
Tablo 12. Seyahat İçin Bilgi Kaynakları

Kaynak Türü	Kişi Sayısı	Yüzde
İnternet	2	4.0
Gazete ve Dergiler	25	50.0
Turistik Broşürler	4	8.0
Radio-TV	7	13.0
Arkadaş Tavsiyesi	12	25.0
Toplam	50	100.0

Seyahat için hangi kaynaklardan etkilendikleri ve yararlandıkları şeklinde olan soruya Kazakistan turistlerinin %55'i gazete ve dergilerden bilgi edindiği, %30'una yakın ve arkadaşları daha önceden olup çok memnun kaldıkları için tavsiye etmektedir. %13'ü ise radyo-TV'den bilgi edindiği cevapları alınmıştır. Ayrıca %8'i turistik broşürlerden ve %4'ü internetten yararlandığı görülmektedir.

Şekil 5. Kazakistan Turistlerinin Kazakistan'ın Turistik Yerleri Hakkında Bilgi Edinmesi

■ Biliyorum ■ Fazla bilgim yok ■ Hiç bilgim yok

Anket çalışması sonunda Kazakistan'ın turizm potansiyeli hakkında yerli halkın görüşleri, düşünceleri sorgulanmıştır. Sonucunda yerli halkın %20 Kazakistan'da bulunan turistik dinlenme ve gezi yerleri hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadığı belirlendi. %40'ının pek fazla bilgisi yokmuş, diğer %40'ı sürekli gezilere çıkmaktadır ve oturduğu şehrin tüm turistik yerlerin bilmektedir.

Tablo13. Kazakistan Turistlerinin Seyahat Etme Bölgesine Yönelik Tercihleri

Seyahat Yönü	Kişi Sayısı	Yüzde
Kazakistan	12	25.0
Yurt Dışı	38	75.0
Toplam	50	100.0

Kazakistan turistlerinin tercih ettikleri seyahat bölgeleri büyük bir oranla yurt dışına yöneliktir. Anketi cevaplandıran 50 kişinin sadece 12'si Kazakistan'da dinlenmeyi tercih etmektedir.

Tablo 14. Kazakistan Boyunca Düzenlenen Seyahatlerde Olumsuz Sayılabilecek Durumlar

Olumsuz Sayılabilecek Durumlar	Kişi Sayısı	Yüzde
Fiyat Yüksekliği	22	45.0
Hijyen Koşullarının Olumsuzluğu	5	10.0
Güvenlik	3	5.0
Haberleşme Ağının Zayıflığı	3	5.0
Uluslararası Standartlara Uygun Tesislerin Eksikliği	7	15.0
Ulaşım Sorunları	10	20.0
Toplam	50	100.0

Kazakistan boyunca düzenlenen seyahatlerde tablo 14 verilerine göre 50 kişinin 22'si için fiyat yüksekliği ülke turizminin gelişimi için çok ters durum olarak değerlendirilmektedir. 10'ı için ulaşım sorunları da önemli olmaktadır. Kazakistan'da uluslararası standartlara uygun tesislerin eksikliği de belirtilmiştir.

Kazakistan turistlerinin ülke turizminin durumuna ve gelişimine olan düşüncelerin öğrenebilmek amacıyla anketin son sorusu olarak Kazak turistleri arasında Kazakistan'da turizm gelişiminin potansiyeli sorgulanmıştır.

Tablo 15. Kazakistan'da Turizm Gelişiminin Potansiyeli

Derecelendirilmesi	Yüzde
Çok Fazla	10.0
Fazla	14.4.0
Orta	32.5.0
Az	23.4.0
Çok Az	19.7.0
Toplam	100.0

Bu soru yerel halkın turizm faaliyetlerine ne kadar ilgi duyduklarını ortaya çıkarmak amacıyla uygulanmıştır. Ve sonuçlara göre %10 'u çok fazla, % 14.4'ü fazla ve 32.5'i orta derecede olduğunu belirtmişler. Kalan %23.4'ü az ve %19.7'i çok az olarak görmektedirler. Turizmde Kazakistan potansiyelini görenlerin oranla yüksek olması dürtücü bir etkidir. Dolayısıyla Kazakistan'da turizmin gelişim alanlarının genişlemesi çok yakın gelecektir.

Anket 2- Yabancı Turistlerin Kazakistan’a Yönelik Seyahat Tercihleri

İkinci anket Kazakistan’a yönelik seyahat eden yabancı turistlerin seyahat eylemlerin inceleme unsurlarını kapsamaktadır. Anket soruları yabancı turistlerinin genel olarak hangi yaş grubunda oldukları ve hangi ülkeden geldikleri sorusundan başlamaktadır. Ve sonuç olarak şu bilgilere sahip olduk.

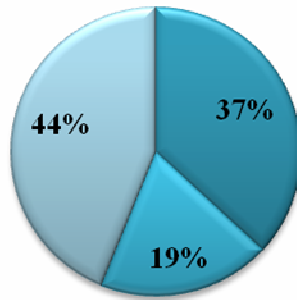
Tablo16. Yabancı Turistlerin Yaş Grubu Dağılımı

Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Yüzde
18-25	-	-
25-35	15	30.0
35-50	28	56.0
50-70	7	14.0
Toplam	50	100.0

Veriler boyunca Kazakistan’a gelen turistlerin yaş grubu dağılımında sorgulanan 50 kişi içerisinde 15’i 25-35 yaş aralığında, 28’i 35-50 yaş aralığında ve 7 kişi 50-70 yaş aralığındadır. 18-25 yaş arasında bulunan turistler belirlenmemektedir.

Şekil 6. Yabancı Turistlerin Geldikleri Bölge

■ Asya ■ BDT ■ Avrupa

Kazakistan’a gelen yabancı turistlerin %44’ü Avrupalılar, % 37’si Asya ülkelerinden ve %19’u BDT ülkelerinden gelmektedir. Görüldüğü gibi en yüksek oran Avrupa turistlerine aittir. Bunu açıklayabilmek için aşağıda turistlerin seyahat nedenleri ile yaş grubu oranında kros tablosı getirilmektedir.

Tablo 17. Kazakistan’a Gelen Turistlerin Seyahat Etme Nedenlerinin Yaş Grubu Boyunca Dağılımı

Seyahat Nedenleri	Yaş Grubu							
	18 - 25		25 -35		35 -50		50-70	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
İş, Kongre	-	-	8	53.0	14	50.0	4	57.0
Dinlenme	-	-	3	20.0	6	21.5.0	1	14.5.0
Eğitim	-	-	1	7.0	-	28.5.0	-	-
Ticaret ve Alışveriş	-	-	3	20.0	8		2	28.5.0
Toplam	-	-	15	100.0	28	100.0	7	100.0

25-35 yaş aralığındaki 15 kişinin 8’i iş ve kongre amacıyla gelmektedir. 3’ü dinlenmek için. 1 kişi eğitimin amacıyla ve diğer 3’ü ticaret ve alışveriş için gelmektedir. Sorgulanan 50 kişinin 28’i 35-50 yaş aralığında olan turistlerdir. Onların 14’ü iş ve kongre amacıyla, 6 kişi dinlenmek için ve 8’i ticaret ve alışveriş için gelmişler. Son yaş grubu 50-70 yaş aralığındadır. Bu yaş grubunda 7 kişi bulunmaktadır. Onların 4’ü iş ve kongre için, 1’i dinlenmek için ve 2 kişi ticaret ve alışveriş amacıyla seyahat etmektedirler. Belli olacağı gibi getirilen yaş grubunun her üçünde de iş ve kongre amacıyla gelen turist sayısı yüksektir.

Tablo18. Yabancı Turistlerin Seyahat Nedenleri Doğrultusunda En Sık Ziyaret Edilen Kazakistan Bölgeleri

Tercih Edilen Bölgeler	Seyahat Nedenleri							
	İş ve Kongre		Dinlenme		Eğlence		Diğer	
	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
Almatı Bölgesi	-	-	1	10.0	-	-	1	7.0
Almatı Şehri	8	32	2	20.0	1	100.0	4	30.0
Astana Şehri	10	38	3	30.0	-	-	5	40.0
Atırau Bölgesi	7	26	-	-	-	-	2	15.0
Kuzey-Doğu Kazakistan Bölgesi	1	4	4	40.0	-	-	1	7.0
Toplam	26	100.0	10	100.0	1	100.0	13	100.0

Kazakistan’a yönelik olan seyahatlerin amacına göre hangi bölgelere yönelik gerçekleştirildiğini tablo 18’de görebilmekteyiz. Sorgulanan 50 kişinin 28’i Kazakistan’a iş ve kongre amacıyla gelmektedirler. Bu amaçla gelen turistlerin %38’i Astana’ya, %32’i Almatı’ya, %26’sı Atırau bölgesine ve %4’ü Kuzey-Doğu Kazakistan bölgesine gitmektedirler. Dinlenme amacıyla toplam 10 kişi gelmektedir. 10 kişinin 1’i Almatı bölgesini, 2’si Almatı sehrini, 3’ü astana’yı ve 4’ü Kuzey-Doğu Kazakistan bölgesi ziyaret etmektedirler. Eğlence için toplam 50 kişi içerisinde 1 kişi gelmektedir. Onun ziyaret ettiği bölgesi Almatı şehri olmaktadır. Diğer amaçla gelen turistlerin sayısı 13 kişidir. Bu amaçla gelen turistlerin 1’i Almatı bölgesini, 4’ü

Alamtı sehrini, 5'i Astana şehrini, 2'si Atırau bölgesini ve diğer 1 kişi Kuzey-Doğu Kazakistan bölgesini ziyaret etmektedirler.

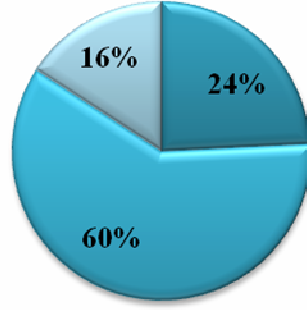
Tablo19. Yabancı Turistlerin Seyahat Nedenleri Boyunca Tercih Ettikleri Konaklama Yeri

Konaklama Yeri	Seyahat Nedenleri							
	İş ve Kongre		Dinlenme		Eğlence		Diğer	
	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
5 Yıldızlı	9	35.0	-	-	-	-	-	-
4 Yıldızlı	8	30.0	-	-	-	-	-	-
3 Yıldızlı	3	12.0	2	20.0	-	-	4	30.0
Kiralık Daire	4	15.0	1	10.0	-	-	5	40.0
Pansiyon	-	-	3	30.0	-	-	-	-
Akrabanın yanında	2	8.0	4	40.0	1	100.0	4	30.0
Toplam	26	100.0	10	100.0	1	100.0	13	100.0

Çoğunlukla seyahat amacı konaklama yerini belirlemektir. Dolayısıyla Kazakistan'a iş ve kongre amacıyla gelen 26 kişinin çoğu (9 kişi) 5 yıldızlı otellerde kalmaktadırlar. 8'i 4 yıldızlı otellerde, 4 kişi kiralık dairelerde ve 3 kişi 3 yıldızlı otelleri tercih etmektedirler. Sadece 2 kişi akrabalarında kalmaktadırlar. Dinlenmek için gelen 10 turistin 2'si 3 yıldızlı otelde, 1'i kiralık dairede kalmaktadır. Bu amaçla gelen turistlerin çoğu akrabalarının yanında (4 kişi) ve pansiyonlarda (3 kişi) konaklamatadırlar. Eğlence amacıyla gelen 1 turist akraba yanında kalmaktadır. Diğer amaçlarada gelen turistler yüksek oranda (%40) kiralık daireleri tercih etmektedirler. Kalan %30'u 3 yıldızlı otelleri veya akrabası yanında kalmayı tercih etmektedir.

Şekil 7. Yabancı Turistlerin Kalış Süresi

■ 1 Haftadan Az ■ 1 Hafta ■ 1 Haftadan Fazla

Diyagram gösterdiği gibi Kazakistan'a gelen turistlerin en yüksek oranı %60 bir hafta kalmaktadır; %24'ü bir haftadan az ve %16'sı haftadan fazla kalmaktadır. Yabancı turistlerin %60'nın 1 haftalık sürece kalmaları son birkaç sene Kazakistan endüstrisi ve ekonomisinin aktif gelişim eylemleriyle bağlı olabilmektedir. Onun içerisinde turizm alanı dahil olmak üzere.

Tablo20. BDT Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan'a Yönelik Seyahat Koşullarının Değerlendirmesi

Seyahat Koşulları	Değerlendirme										Toplam	
	Çok iyi		İyi		Orta		Kötü		Çok kötü			
	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
Rezervasyon İşlemleri	2	20	3	30	5	50	-	-	-	-	10	100
Yabancı Dil Koşulları	10	100	-	-	-	-	-	-	-	-	10	100
Ulaşım ve Transfer	3	30	2	20	3	30	2	20	-	-	10	100
Hava alanı İşlemleri	4	40	2	20	2	20	-	-	-	-	10	100
Hijyen Durumu	3	30	4	40	3	30	1	10	-	-	10	100
Servis Düzeyi	-	-	4	40	4	40	2	20	-	-	10	100

Ankat çalışmasına katılan 50 kişinin 10'u Kazakistan'a BDT ülkelerinden geldiği belirlendi. Ve bu 10 kişi Kazakistan'a yönelik seyahat koşullarını şu şekilde değerlendirmiştir. Çoğu için Kazakistan'da rezervasyon işlemleri orta düzeydedir (%50). 2 kişi için çok iyi düzeyde bulunmaktadır. Kalan 3 kişi iyi olarak değerlendirmişler. Yabancı dil koşullarının herkes çok iyi olarak değerlendirdi. Ulaşım ve tranfer koşulları 3 kişi için çok iyi, diğer 3 kişi için orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Kalan 4 kişinin 2'si iyi ve 2 kişisi ise kötü olarak değerlendirmişler. Hava alanı işlemleri yüksek oranda çok iyi olarak değerlendirildi. Hijyen durumunu 4 kişi iyi, 3 kişi çok iyi ve diğer 3 kişi orta düzeyde bulunduğunu ifade etmektedir. Sadece 1 kişi için kötü olarak değerlendirilmiştir. Önemli olan servis düzeyi yüksek oranda iyi ve orta olarak değerlendirildi (%40).

Tablo21. Avrupa Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan'a Yönelik Seyahat Koşullarının Değerlendirmesi

Seyahat Koşulları	Değerlendirme										Toplam	
	Çok iyi		İyi		Orta		Kötü		Çok kötü			
	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
Rezervasyon İşlemleri	3	13	4	19	9	41	6	27	-	-	22	100
Yabancı Dil Koşulları	9	41	7	32	6	27	-	-	-	-	22	100
Ulaşım ve Transfer	3	13	8	37	9	41	2	9	-	-	22	100
Hava alanı İşlemleri	-	-	9	41	7	32	4	18	2	9	22	100
Hijyen Durumu	3	14	10	45	9	41	-	-	-	-	22	100
Servis Düzeyi	4	18	8	36	7	32	3	14	-	-	22	100

Ankete katılan 50 yabancı turistlerin 22'si Avrupa ülkelerinden gelmiştir. Onlara göre Kazakistan'da rezervasyon işlemleri orta düzeydedir. Sadece 6 kişi bu soruyu kötü olarak değerlendirmişler. Yabancı dil koşulları yüksek oranda (%41) çok

iyi olarak değerlendirildi. 22 turistin %32'si iyi ve %27'si orta olarak görmektedirler. Ulaşım koşulları %41'i için orta düzeydedir. %37'si için iyi ve %13 için çok iyi olmaktadır. %9 kötü olarak değerlendirmişler. Hava alanı işlemleri yüksek oranda (%41) iyi olarak değerlendirilmiştir. Hijyen durumu için % 45'i iyi, %41'i orta ve %14'i çok iyi olarak cevaplamışlar. Servis düzeyi konusunda 22 kişinin 8'i iyi, 7'si orta, 4'ü çok iyi ve 3'ü kötü olarak değerlendirmişler.

Tablo22. Asya Ülkelerinden Gelen Turistlerin Kazakistan'a Yönelik Seyahat Koşullarının Değerlendirmesi

Seyahat Koşulları	Değerlendirme										Toplam	
	Çok iyi		İyi		Orta		Kötü		Çok kötü			
	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%	Kişi sayısı	%
Rezervasyon İşlemleri	2	12	6	34	6	34	4	20	-	-	18	100
Yabancı Dil Koşulları	5	28	7	38	6	34	-	-	-	-	18	100
Ulaşım ve Transfer	2	12	7	38	9	50	-	-	-	-	18	100
Hava alanı İşlemleri	-	-	6	34	8	46	4	20	-	-	18	100
Hijyen Durumu	4	20	8	46	6	34	-	-	-	-	18	100
Servis Düzeyi	2	12	5	28	7	38	4	22	-	-	18	100

Asya ülkelerinden gelen 18 turist için Kazakistan'ın rezervasyon işlemleri orta düzeydedir (%34). Kalan %34'ü iyi olarak değerlendirmişler. Sadece 4 kişi için kötü ve 2 kişi için çok iyi olarak görünmüştür. Yabancı dil koşulları yüksek oranda iyi olarak değerlendirildi (%38). Ulaşım ve transfer işlemleri 18 kişinin %50'si için orta düzeydedir. %38'i için iyi ve %12'si için çok iyidir. Hava alanı işlemleri %46 oranında orta, %34 oranında iyi ve %20 oranında kötü olarak değerlendirildi. Hijyen durumu %46 iyi, %34 orta ve %20 oranı için çok iyi olmaktadır. Servis düzeyi yüksek oranda (%38) orta olarak değerlendirildi.

Tablo23. Kazakistan’da Turistlerin Seyahatleri Sırasında En Fazla Paya Sahip Olan Kalem

Kalem Tipi	Kişi Sayısı	Yüzde
Konaklama	20	40.0
İyecek-içecek	16	32.0
Ulaşım	10	20.0
Alışveriş	4	8.0
Toplam	50	100.0

Kazakistan’a gelen yabancı turistlerin seyahat sırasında en fazla paya sahip olan kalem konaklama tesisleri olmaktadır(%40). %32’i için iyecek-içecek, %20’i için ulaşım ve %8’i için alışveriş olmaktadır.

Tablo24. Turistlerin Seyahat Sırasında Sık Yararlandığı Turizm Kalemlerinden Tatmin Olma Düzeyi

Tatmin Olma Düzeyi	Kalemler Tipi							
	Konaklama		İyecek-içecek		Ulaşım		Alışveriş	
	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
Çok iyi	2	10.0	1	6.0	1	10.0	-	-
İyi	6	30.0	5	31.0	3	30.0	-	-
Orta	9	45.0	7	44.0	6	60.0	3	75.0
Kötü	3	15.0	3	19.0	-	-	1	25.0
Çok kötü	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	20	100.0	16	100.0	10	100.0	4	100.0

Sorgulanan 50 kişi içerisinde 20 kişi en fazla konaklama tesislerinden yararlanmaktadır. Ve 20 kişinin 9’u tercih ettikleri konaklama yerinden orta düzeyde memnun kalmışlar. Kalan 6 kişi iyi, 2 kişi çok iyi ve 3 kişi kötü olarak değerlendirmişler. İyecek-içecek tesisleri 16 kişi tarafından en sık kullanılan tesis olmaktadır. 7 kişi için orta, 5 kişi için iyi, 1 kişi için çok iyi ve 3 kişi için kötü olarak görülmektedir. 10 kişi sürekli ulaşım tesislerinden yararlanmaktadır. Onlar için

ulaşım tesisleri yüksek oranda orta düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Alışveriş yerleri toplam 4 turist içerisinden 3 için orta, kalan 1i için kötü olarak değerlendirilmiştir.

Tablo25. Yabancı Turistlerin Seyahat Sırasında Olumsuz Sayabildikleri Durumlar

Olumsuz Sayılabilecek Durumlar	Kişi Sayısı	Yüzde
Fiyat Yüksekliği	17	34.0
Hijyen Koşullarının Olumsuzluğu	2	4.0
Güvenlik	2	4.0
Haberleşme Ağının Zayıflığı	12	24.0
Uluslararası Standartlara Uygun Tesislerin Eksikliği	12	24.0
Ulaşım Sorunları	5	10.0
Toplam	50	100.0

Kazakistana gelen turistleri çoğu için fiyat yüksekliği olumsuz durumlar arasında en önemlisi olmaktadır(%34). İkinci haberleşme ağının zayıflığı ve uluslararası standartlara uygun tesisslerin eksikliği olmaktadır (%24). Kalan az oranda hijyen koşullarının olumsuzluğu (%4), güvenlik (%4) ve ulaşım sorunları (%10) yer almaktadır.

Tablo 26. Yabancı Turistlerin Kazakistandan Memnun Kalması

Derecelendirilmesi	Kişi Sayısı	Yüzde
Çok iyi	8	16.0
İyi	5	10.0
Orta	27	54.0
Kötü	10	20.0
Çok kötü	-	-
Toplam	50	100.0

Gelen yabancı turistlerin genel olarak Kazakistandan ne kadar memnun kaldıkları sorgulandığında sıradaki cevaplar elde edilmiştir. Ankate katılan 50 kişi

içerisinde 27’si orta düzeyde, 10 kişi kötü, 8 kişi çok iyi ve 5 kişi iyi olarak cevap vermişler.

Tablo27. Yabancı Turistlerin Ülkenin Kültürel ve Doğal Farklılıklarından Tatmin Sağlaması

Kültürel ve Doğal Farklılıklar	Seyahat Bölgeleri					
	BDT		Avrupa		Asya	
	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde
İnsan İlişkileri	1	10.0	6	27.2.0	3	16.0
Mutfak	-	-	3	13.6.0	2	12.0
Yaşam Seviyesi	2	20.0	1	4.5.0	-	-
Tarihi Yerler	3	30.0	5	22.7.0	7	39.0
Doğal Güzellikler	4	40.0	8	36.3.0	6	33.0
Toplam	10	100.0	22	100.0	18	100.0

Kazakistan’a gelen yabancı turistlerin ülkenin hangi farklılıklarından tatmin sağladıkları sorgulandığında BDT, Avrupa ve Asya ülkelerinden farklı cevaplar alınmıştır. BDT ülkelerinden gelenler için %40 doğal güzellikler, %30 tarihi yerler, %20 ‘si için yaşam seviyesi ve %10’u için insan ilişkileri çok çekici olmuştur. Avrupa turistleri için birinci yerde doğal güzellikler (%36), sonra insan ilişkileri ve tarihi yerler tatmin edici olmuştur. Avrupalı turistlerin %13’i Kazak mutfağından memnun kalmışlar. Asya ülkelerinden gelen turistler en çok Kazakistan’ın tarihi yerlerinden etkilenmişler (%39). Sonradan doğal güzellikler, insan ilişkileri ve mutfak gibi unsurlar yer almaktadır.

Tablo 28. Yabancı Turistlerin Kazakistan Turizminin Potansiyeli Konusunda Görüşleri

Derecelendirilmesi	Kişi Sayısı	Yüzde
Çok fazla	5	9.0
Fazla	7	14.2.0
Orta	18	37.0
Az	14	28.1.0
Çok az	6	11.7.0
Toplam	50	100.0

Yabancı turistlerin Kazakistan turizminin potansiyeli konusunda değerlendirme sonucu şu şekilde olmaktadır. %9'na göre çok fazladır. %14.2'si için fazla ve %37'si için ortadır. %28.1'i az ve %11.7'si çok az olarak değer vermektedir. Bundan belli olacağı gibi en yüksek oran %37 Kazakistan'da turizm potansiyelinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Yabancı turistler tarafından verilen bu değerlendirmeler uluslararası turizm geleceğine yönelik planlarda önem kazanacaktır. Ve son soru olarak Kazakistan'da dış turizmi geliştirme konusunda öneriler alınmıştır (tablo 28).

Tablo29. Kazakistan Turizminin Geliştirilmesi İçin Öncelikli Yapılması Gereken Adımlar (Yabancı Turistlerin Önerileri).

Öneriler	Kişi sayısı	Yüzde
Turizm Fuarlarına Katılmalıdır	11	22
İmaj Geliştirmelidir	7	14
Daha Fazla Tanıtım Yapmalıdır	19	38
Ulaşım Yollarını Geliştirmelidir	6	12
Güvenlik Koşullarını İyileştirmelidir	7	14
Toplam	50	100.0

Tabloya bakarsak ilk sırada daha fazla tanıtımın yapılması yer almaktadır %38. %22'si fuar katılımların önermektedir. %14'ü imajın geliştirilmesine önem vermektedir ve diğer %14'ü güvenlik koşullarının geliştirilmesini tavsiye etmektedir. %12'si ise ulaşım koşullarının geliştirilmesini söylemektedir. Yukarıda elde edilen bilgiler sonucunda Kazakistan'ın uluslararası turizm pazarına açılması için ciddi bir tanıtıma ihtiyacı vardır. Buna kanıt olarak ülkeye gelen yabancı turistlerin %38 Kazakistan'ın iyi bir tanıtım yapması gerektiğini belirtmektedir. Demek ülke turizminin gelişmesinde tanıtım ve uluslararası fuarlara katılmak gibi unsurlar ilk sıralarda olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma Kazakistan'da turist tercihlerini belirlemeyi ve Kazakistan'ın sahip olduğu doğal ve tarihi - kültürel zenginliklerini inceleyerek ülkede olan uluslararası turizm potansiyelini ortaya çıkartmayı amaçlamıştır.

Yapılan anket çalışmasında yurt dışına seyahat eden Kazakistan turistlerinin ve Kazakistan'a gelen yabancı turistlerin düşünceleri, turistlerin ziyaretleri ile ilgili sorularla tespit edilmiştir. Sonuçlar birebir görüşmeler ve sorulan sorular sonucunda ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şöyledir: Kazakistan'dan yurt dışına seyahat eden 50 kişiye anket yapılmıştır. Bunun %78'i her sene mutlaka seyahat etmektedir. %18'i planlamıyoruz ve %4'ü kararsız olarak cevap vermektedir. Dış pasif turizm eylemlerin yaratan turistlerin yaş grubu dağılımında 18-25, 25-35 ve 35-50 yaş aralığında olan turist grupları ortaya çıkmaktadır. Farklı yaş grubunda olan turistlerin seyahat amaçları, dolayısıyla seyahat tercihleri ve izlenimleri farklı olmaktadır.

Anket sonuçlarına göre 50 kişinin içerisinde 15'i iş ve kongre için gitmektedirler. 14 kişi dinlenmek amacıyla seyahat etmektedir. 13 kişi eğitim ve 8 kişi ticaret ve alışveriş amacıyla yurt dışına çıkmaktadırlar. İş, kongre, dinlenmek için en çok 25-35 ve 35-50 yaşındaki turistler seyahat etmektedirler. Eğitim amaçlı olan seyahatlerde 18-25 yaş grubu öncelik göstermektedir (%45). Ticaret ve alışveriş nedeniyle %20 oranında 35-50 yaşındaki turistler seyahat etmektedir.

Seyahat nedenleri tercih edilen belli seyahat bölgelerin ve temel turist tercihlerin belirlemektedir. İş ve kongre turizmi için Avrupa bölgesi önemli olmaktadır (%46.6). Dinlenmek için Kazakistan turistleri daha çok Asya ülkelerini tercih etmektedirler. Eğitim amaçlı seyahatlerin %55'i Avrupa, %35'i Asya ülkelerine yönelik yapılmaktadır. Ticaret ve alışveriş için %75 oranında Asya ülkeleri ve %25 BDT ülkeleri tercih edilmektedirler.

Yukarıda bahsedilen turist tercihlerini belli seyahat koşulları etkilemektedir. Verilerden elde edildiği gibi ankete katılan 50 kişiden 13 kişi BDT ülkelerine seyahat etmektedir. 18 kişi Avrupa'ya gitmektedir. Ve 20'si Asya ülkelerine seyahat etmektedir. BDT ülkelerine gidenlerin %35'i uygun fiyat, %25 iklim ve doğa koşullarını tercih etmişler. Kalan %25'i tavsiye ile gitmektedirler. Avrupa ülkelerine yönelik tercihlerde %30'u için uygun fiyat, diğer %30'u için kalite önemli olmaktadır. Asya ülkeleri için ise %30 uygun fiyat, %25 kalite ve %28 tavsiye gibi unsurlar turist tercihlerini oluşturmaktadır.

Kazakistan turistlerinin seyahat ettikleri ülkelerin turizm açısından değerlendirilmesinde BDT ülkelerinden Rusya (%80.9), Özbekistan (%10.7) ve Kırgızistan (%8.2) ülkeleri değerlendirilmiştir. Avrupa'dan Almanya (%21.2), Büyük Britanya (%61) ve Litvanya (%17.6) ülkeleri önem kazanmıştır. Asya ülkelerinden ise %46.5 Türkiye, %35.8 Çin ve %17.5 BAE olarak değerlendirmişler.

Belirtilen ülkelerde Kazakistan turistlerini belli kültürel ve doğal farklılıklar etkilemiştir. BDT ülkelerinde doğal güzellikler (%45) ve tarihi yerler (%30), mutfak (%25) çok etkileyici bulunmuştur. Avrupa'da Kazakistan turistleri tarihi yerleri (%25), insan ilişkilerini (%24), yaşam seviyesini (%20) ve sonra doğal güzellikleri (%16) etkileyici bulmuştur. Asya ülkeleri ise Kazakistan turistlerin doğal güzellikleriyle (%32), tarihi yerleriyle (%28) ve mutfağıyla (%22) çekmektedir.

Beğendikleri veya tercih ettikleri seyahat ülkesinde Kazakistan turistleri seyahat amacına göre farklı konaklama yerlerini tercih etmektedirler. İş, kongre ve dinlenme amacıyla gelen turistler çoğunlukla beş, dört veya üç yıldızlı otellerde konamaktadırlar. Eğitim için gelenler ise %62 oranında yurt veya pansiyonda, %40 arkadaş yanında %8'i akrabası yanında kalmaktadırlar.

Seyahat koşullarını daha uygun gören Kazakistan turistlerinin %75'i (50 kişiden 38'i) yurt dışında tatil yapmayı tercih etmektedir. Sadece 12 kişi bu konuda Kazakistan'ı tercih etmektedir.

Neden Kazakistan turizm için uygun ve konforlu görülmemektedir sorusu seyahatlerde olumsuz sayılan durumlar olarak cevaplandırılmıştır. Sorgulanan 50 kişi

içerisinde 22 kişi fiyat yüksekliğinden şikayet etmektedir. 10 kişi ulaşım sorunlarının önemli olduğunu saymaktadır. 7 kişi uluslararası standartlara uygun tesislerin bulunmadığını işaretlemektedir. Kalan bir kaç kişi için hijyen koşulları, güvenlik ve haberleşme ağının zayıflığı önemli sorunlardan sayılmaktadır. Dolayısıyla Kazakistan turistleri Kazakistan turizminin potansiyelini büyük bir oranla orta (%32.5) ve az (%23.4) olarak değerlendirmişler.

İkinci anket Kazakistan'a gelen yabancı turistlere uygulanmıştır. Hazırlanan anket yurt dışından gelen 50 turist tarafından cevaplandırılmıştır. İlk olarak Kazakistan'a gelen turistlerin 15'nin 25-35 yaş, 28 kişinin 35-50 yaş ve 7'sinin 50-70 yaş aralığında olduğunu tespit edebilmekteyiz. Genel olarak çalışan orta ve üçüncü yaş grubu turistleridir. Bu turistlerin çoğu Avrupa'dan gelmektedirler (%44). %37'si Asya'dan ve 19'u BDT ülkelerinden gelmektedir.

Kazakistan'a yönelik olan seyahatlerin büyük bir kısmı iş ve kongre amacıyla olmaktadır. Dinlenme amacıyla sadece 10 kişi gelmektedir. Ticaret ve alışveriş için farklı yaş gruplarından toplam 13 kişi seyahat etmektedir.

Kazakistan'a yönelik farklı amaçlarla seyahat eden turistler belli ekonomi, kültür ve sanayi merkezlerin ortaya çıkartmaktadır: Almatı bölgesi, Almatı şehri, Astana, Atırau bölgesi, Kuzey-Doğu Kazakistan bölgesidir. İş ve kongre seyahatleri için Almatı, Astana ve Atırau bölgesi önemli bir merkez olmuştur. Dinlenme ve eğlence için Almatı şehri ve Kuzey-Doğu Kazakistan bölgesi uygun sayılmaktadır.

Her zaman seyahat nedenleri konaklama yerini belirlemektedir. Dolayısıyla Kazakistan'a iş ve kongre için gelen turistlerin %35'i beş yıldızlı, %30'u dört yıldızlı %15'i kiralık dairelerde ve %12'si üç yıldızlı otellerde konaklamaktadırlar. Dinlenmek için gelenler üç yıldızlı otelde (2 kişi), kirali dairelerde (1 kişi), pansiyonda (3 kişi) veya akrabalarında (4 kişi) kalmaktadırlar. Diğer amaçla gelen turistler çoğunlukla akrabalarında kalmaktadırlar.

Kazakistan'a gelen yabancı turistlerin konaklama tesislerinden memnun kalma derecesi ülkelere göre farklı olmaktadır. BDT ülkelerinden gelen turistler için rezervasyon işlemleri, yabancı dil koşulları, ulaşım ve tranfer işlemleri, hijyen

durumu, serviz düzeyi ve hava alanı işlemleri iyi (iyi-orta) düzeyde olarak değerlendirilmiştir. Avrupa turistleri için orta düzeyde olduğu öğrenildi. Asya turistlerinden de aynı görüşler alınmıştır. Fakat başka seyahat koşullarına göre hava alanı işlemleri ve serviz düzeyi tüm üç ülke turistleri için zayıf olarak değerlendirildi. Kazakistan'da turizmin gelişimi için bu tarz eksikliklerin yerine getirilmesi çok önemlidir. Çünkü gelen yabancı turistlerin %40'ı temel olarak servise dayalı çalışan konaklama işletmesinden, ve %32'si yiyecek-içecek işletmesinden sık yararlanmaktadır. Ve bu tesislerden orta düzeyde memnun kalmaktadırlar.

Yabancı turistlere göre Kazakistan turizminde olumsuz sayılabilecek durumlar içerisinde yüksek fiyat çok büyük engel olmaktadır. 12 kişi için haberleşme ağının zafırlığı ve uluslararası standartlara uygun tesislerin eksikliği de önemli olmaktadır.

Fakat bu eksikliklere rağmen Kazakistan'a gelen turistler bazı kültürel ve doğal farklılıklardan memnun kalmışlar. BDT ülkelerinden gelen turistler doğal güzelliklerden (%40), tarihi yerlerden (%30) ve yaşam tarzından (%20) etkilenmişler. Avrupa turistleri için doğal güzellikler (%36.3), insan ilişkileri (%27.2), tarihi yerler (22.7) önem kazanmışlar. Asya ülkelerinden gelen turistler ise sadece tarihi yerini (%39) ve doğal güzellikleri (%33) çok çekici bulmuşlar.

Kazakistan turizminin potansiyeli yabancı turistler tarafından %37 oranında orta olarak değerlendirilmiştir. %28'i ise Kazakistan'ın turizm potansiyelin görmemektedir. Ve ülke turizmin gelecekte geliştirmek için sıradaki öneriler alınmıştır: %38'i daha fazla tanıtım yapılmasını, %22'si turizm fuarlarına katılmayı önermektedir. %14'ü için imaj geliştirmek önemli olmaktadır. Kalan %14 için güvenlik koşullarının iyileştirilmesi yapılmalıdır. Çok az kişi (6 kişi) ulaşım yollarının geliştirilmesini önerdi.

Sonuç olarak tüm turist tercihlerinde fiyat faktörünün çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Kazakistan turistleri fiyat ve kalite konusuna duyarlı olmakla birlikte gidilecek yerle ilgili yakın çevrelerinin tavsiyelerini de önemsemektedirler. Ayrıca farklı amaçlarla seyahat eden Kazakistan turistlerinin kaliteli, konforlu ve pahalı otelleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Ankete katılan yerli turistler tatillerini yurt dışında geçirmeyi tercih etmektedirler. Kazakistan'a gelen yabancı turistlerin büyük

oranla iş ve kongre için geldikleri belirlenmektedir. Dolayısıyla bu tip turist tercihlerinde pahalı oteller, restoranlar temel turizm kalemi olmaktadır. Ağırlıklı iş ve kongre amacıyla gelen turistlerin belli tercihlerde bulunması Kazakistan’da belli otel tiplerinin ve belli turizm merkezlerinin oluşmasına neden olmuştur. Turistlere uygulanan anket sonuçlarının temelinde oluşan talebin iş ve kongre turizmine yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Kazakistan’ın zengin tarihi, kültürel ve doğal kaynakları alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Kazakistan’ın iç turizminde Kazakistan turistlerinin tercih ettikleri konforu, organizasyonu arz ederek turizm kaynakların verimli bir şekilde organize etmek ve kullanmak gerekmektedir. Bunun için anket önerilerinde olduğu gibi turizm alanında tanıtım, reklam ve imaj geliştirmek faaliyetleri ön plana alınmalıdır. Çünkü bu unsurlar gelecekte turist tercihlerini belirleyecek olan temel unsurlar olabilmektedirler. Ulaşım ve konaklama koşullarını daha verimli hale getirmek ve konaklama işletmeciliğinde olan fiyat politikasını pazara uygun olarak ayarlayabilmek Kazakistan’ın incoming (dış aktiv) turizminin gelişmesinde çok önemlidir. Çünkü anket bulgularına göre Kazakistan otellerinin pahalılığı kongre ve iş turizmi dışında olan alternatif turizm türlerine katılmak isteyen turistler için uygun değildir. Buna çözüm olarak fiyatı daha uygun olan 3 ve 4 yıldızlı otellerin oluşturulması gerekmektedir. Dolayısıyla iç turizm pazarında geliştirilen koşullar uluslararası turizm hareketlerini de olumlu yönde etkileyecektir.

Kazakistan’ın turizm altyapısı yeterli düzeyde gelişmiş değildir. Bu nedenle nitelikli ve daha fazla sayıda turist bu ülkeye gelmesi mümkün olmamaktadır. Aynı zamanda altyapı eksiklikleri alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi safhasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, öncelikli olarak altyapı hizmetlerinin tamamlanarak ülkedeki turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ‘El ele tutuşalım’, Alatau ışıkları dergisi, 23.09.1986.
- 1986-1990 yılları için Kazakistan’da uygulanan av kuralları, Alma – Ata, 1986.
- 2002 yılında Kazakistan turizmi, İstatistik derlemesi, Almatı, 2003.
- Abdenova Z., ‘Almatı’da ‘KİTF 2007’ 7’ci uluslararası turizm fuarı düzenlenmektedir’. Panarama gazetesi, 2007.
- Aldabayeva G., ‘Turizm ayrı bir alan olarak gelişmektedir’.Panarama, 25.04.2003.
- Alma - Ata geceleri dergisi, Almatı, 23.09.1986.
- Andronov M., ‘Alem büyükelçisi’, Alma – Ata geceleri dergisi, 27.09.1983.
- Arpabayeva G., ‘Uluslararası turizm akademisi’, Panarama gazetesi, 27.07.2001.
- Baigarinova G., ‘60 – 90 yılları arasında Kazakistan ve Türkiye ilişkileri’,(Yüksek Lisan tez çalışması, Kazak Milli Üniversitesi, Uluslararası ilişkiler fakültesi, 2002).
- Baypakov K., **İpek Yolu üzerinde bulunan orta çağ Kazakistan şehirleri**, Almatı, 1988.
- Çolakoğlu E., **'Uluslararası Turizm Talebine Etki Eden Faktörler**, Anatolia, Nisan 1990.
- Demezov P.İ., **Buhar Hanlığının Muhtırası**, Moskova, 1983.
- Deris Füsün; **Turizm Sektöründe Talep Tahmini Ve Tahminde Kullanılan İstatistiksel Yöntemlere Genel Bakış, Arastırma Sempozyumu**, Ankara, 1997.
- Diyakova R.A., **SSCB’de Seyahat İşletmeciliği Tarihi**, Moskova, 1981.
- Dobkoviç V.V., **Turistik Geziler**, Moskova, 1952.
- Dobrota L., ‘Milli mirası koruyalım’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 9.05.2001.
- Gruzinskiy M., ‘Talgat misafirleri’, Leninskaya smena gazetesi, 01.09.1965.
- Gübüz Ali Kemal. **Turizmin Ekonomik Analizi**, Bursa, 1998.
- Hamzayev A., ‘Umit – aklın sesidir’, Alma – Ata geceleri dergisi, 30.08.1986.

İnturist – 50 yıl, Alatau ışıkları dergisi, Kazakistan Cumhuriyeti arşivi, Liste No:33, iş no:36 Kazakistan Cumhuriyeti arşivi, Liste No:40, iş no:250,

İşenko V.A., ‘Kazakistan’ın Tekelci Hava Yolu’. Dünya dergisi,2008.

Koponov B., ‘Türkiye’ye Gelen Kazak Turistlerinin Profillrinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma’, Yüksek Lisans tez çalışması, 2004.

Kazakistan Cumhuriyeti merkez arşivi

Kazakistan turizmi, İstatistik kılavuzu, Almatı, 2001.

Kazakistan’da Turizm, dergisi, Almatı, 12.07.2008.

Kazakistan’da turizm, İstatistik derleme, Almatı, 2003.

Kazıbaev M.K., **Alma- Ata Ansiklopedisi**, Almatı, 1983.

Kim G., **Kazakistan Bölgesinin Rekreasyonlu Değerlendirilmesi Ve Turizm İşletmeciliğinin Gelişimi**, Almatı, 1997.

Konstantinova A., ‘Unutulmaz görüşmeler’, Karagandı komsomolu gazetesi, 11.05.1961.

Kuandıkov A., ‘Dostluk yolunda’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.1981.

Kukuşkin İ., ‘Yollarınız açık olsun dostlar’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.1985.

Kunirova R., ‘Arkadaşlık güvenli köpürdür’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.1986.

Kunirova R., Amaç – karşılıklı anlayış, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.1987.

Kvartalniyov V.A., **Uluslararası Turizm**, Moskova,2001.

Maşanlo B., Turizm ülkesi, dostluk ülkesidir, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 21.12.1975.

Nakatkov İ.S., **Kazakistan Turizminin Tarihi**, Almatı, 2001.

Namık Kemal Zeybek. **Birinci Türk Dünyası Turizm Kurultayı**, Türkistan, 2005.

Nazarbayev N.A.,‘**Kazakistan-2030**’, **Cumhurbaşkanının Kazakistan Halkına Hitabı**, Almatı, 1997.

Nikitinskiy E., ‘Yürülmeyen yollar’, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.2003.

Nizenko A.A., ‘Turizm Potansiyeli’. Kazakistan’da Turizm dergisi, Almatı, 2008.

Obraztsova İ., ‘Soğuk parasal iklim’ //Turinfo, 12-19.12. 2000.

- Ötegenov S., 'Değerli misafirler', Alma – Ata geceleri dergisi, 25.09
- Ötepov S.S., 'İpek Yolu'. Kazakistan Mirası dergisi, Almatı, 2008.
- Pernebayev S.S., 'Çarın Kanyonu'. Kazakistan Mirası dergisi, Almatı, 2008.
- Petrovskiy A., Neden İpek Yolu durgundur. Kazahstanskaya pravda gazetesi, 16.04.2003.
- Petrovskiy A., 'İpek Yolu'. Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 16.04.2003.
- Reçkin Ç., 'Kayak yapmaya başlayalım'. İzvestye gazetesi, 27.05.2003.
- Saprunova V.B., Turizm: Evrim, Alt yapı, Pazarlama, Moskova, 1997.
- Saratov V.N., 'Turizmin gelişim problemleri'. Kazahstanskaya pravda gazetesi, 24.04.2003.
- Saupova A.A., 'Kazakistan'ın Turizm Kaynakları', Kazakistan turizmi dergisi, Almatı, 2008.
- Saypov A.A., **Kazakistan Turizminin Teorisi Ve Uygulaması**, Almatı, 1999.
- SBKP kongresi, Moskova, 1981.
- Sartayev O.B., 'Seyahat ve turizm'Panarama gazetesi, 28.03.2003.
- Skurlatov V., **Etnik Volkan**, Moskova, 1987.
- SSCB anayasası, Moskova, 1977.
- SSCB işletmeciliği: İstatistikler, 1970-1980 .
- Şaripov R., 'Seyahat mutlulukları', Alma – Ata geceleri dergisi, 26.09.1983.
- Şevçenko O., 'Güzel şehrimize hoş geldiniz', Alma – Ata geceleri dergisi, 27.09.1986.
- Şımırbayeva G., 'Medeniyetli toplum göstergesi', Kazahstanskaya pravda gazetesi, 8.05.2003.
- Şimanskyi M., 'Gezilmeyen yolları keşvetmek'. Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 19.02.2002 .
- Şimanskyi M., 'Yeşil koridor'. Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 13.08.2002.
- Şurova A., Kantarbayeva J., Sauranbayev O., 'Kazakistan'da turizm hizmet pazarı', Al – Peri dergisi, mayıs haziran 1997.

- Takibaeva S., **Mavi sır**, Moskova, 1987.
- Tnalın J., Uluslararası ilişkiler, Kazahstanskaya pravda gazetesi, 12.04.1959.
- Tokaeva A., ‘Tüm turizm ırmakları akmaktadır’. Ekspess K, 16.01.2003.
- Toktaganov A.A., ‘Müze Herkesin Kalbindedir’. Kazakistan Turist dergisi, Almatı, 2008.
- Tölemisov Ş., ‘Dostluk yollarıyla’. Kazahstanskaya pravda gazetesi, 27.09.1982.
- Turlıhanov D., ‘Kazakistan turizmi’. Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 21.12.2002.
- Valihanov Ç.Ç., **Issık Göl Gezi Notları**, Moskova, 1986.
- Vasilyeva N., ‘İpek Yolunda bir İnci’. Kazakhstanskaya pravda gazetesi, 16.03.2003.
- Vukolov V.N., **Uluslararası Turizm Tarihi Ve Teorisi**, Almatı, 2002.
- www.kaztur.kz/haberler
- www.kz/haberler
- Yerdavletov S.P., **Kazakistan Turizminin Coğrafisi**, Almatı, 1992.
- Yerdavletov S.R., **Turizm Coğrafisi. Tatih, Teori, Metodler Ve Praktik Eylemler**, Almatı, 2000.
- Yerdavletov S.R., ‘**Turizm Teorisi**’, Almatı, 2007.
- Yerdavletov S.R., **Turizm Tarihi**, Almatı, 2003.
- Zorin İ.V. , Kvartalnov V.A., **Turizm Ansiklopedisi**, Moskova, 2000.

Ek: 1.

Kazakistan'ın Uluslararası Turizmde Turist Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma

Anket 1- Kazakistan Turistlerinin Yurt Dışına Yönelik Seyahat Tercihleri

1. Hangi yaş aralığında yer almaktasınız?
a. 18-25 b. 25-35 c. 35-50
2. Yılına kaç sefer seyahat etmektesiniz?
a. Bir b. İki c. Üç d. Üçten fazla
3. Daha sık ne sebebiyle seyahat etmektesiniz?
a. Dinlenme b. İş ve kongre c. Eğitim d. Ticaret ve Alışveriş
4. Seyahat ettiğiniz bölge?
a. BDT ülkeleri b. Avrupa c. Asya
5. Bölge seçiminden sonra lütfen ülke ismini belirtiniz
.....

6. Seyahat talebi hangi zamanda gerçekleşmektedir?

- a. Haziran b. Temmuz c. Ağustos d. Eylül – Aralık arası

7. Turizm amacıyla seyahat ettiğiniz ülkeye yönelik tercihleriniz nelerdir?

- a. Uygun fiyat b. Kalite c. İklim ve Doğa güzellikleri
d. Ulaşım kolaylığı e. Tavsiye

8. Belirttiğiniz ülkeyi turizm açısından beğendiniz mi?

- a. Evet b. Hayır c. Kararsız

9. Kalış süreniz?

- a. 1-3 Gün arası b. 1 Hafta c. 1 Haftadan fazla

10. Seyahatlerinizde hangi konaklama tesislerinde kalmaktasınız?

- a. 5 yıldızlı otel d. 2 yıldızlı otel g. Pansiyon veya Yurt
b. 4 yıldızlı otel e. Arkadaş yanında
c. 3 yıldızlı otel f. Akraba yanında

11. Seyahat için haber alma yada bilgi kaynaklarınız nedir?

- a. İnternet d. Radyo-TV
b. Gazete ve dergiler e. Arkadaş tavsiyesi
c. Turistik bröşürler

12. Kazakistan’da bulunan turizm ve dinlenme yerleri biliyor musunuz?

- a. Çok iyi biliyorum b. Pek fazla bilgim yok c. Hiç bilmiyorum

13. Tatilinizi nerede geçirmeyi tercih edersiniz?

- a. Kazakistan’da
b. Yurt dışında

14. Kazakistan’da seyahat sırasında olumsuz sayabildiğiniz durumlar nelerdir?

Önem sırasına göre belirtiniz.

- a. Fiyat yüksekliği
b. Hijyen koşullarının olumsuzluğu
c. Güvenlik
d. Haberleşme ağının zayıflığı
e. Uluslararası standartlara uygun tesislerin eksikliği
f. Ulaşım ağının zayıflığı

15. Size göre Kazakistan’da turizm gelişiminin potansiyeli hangi düzeydedir?

- a. Çok fazla d. Az
b. Fazla e. Çok az
c. Orta

Ek:2.

Ankat 2- Yabancı Turistlerin Kazakistan’a Yönelik Seyahat Eylemleri

1. Hangi yaş aralığında yer almaktasınız?
a. 18-25 b. 25-35 c.35-50 d. 50-70
2. Hangi bölgeden gelmektedir?
a. BDT b. Avrupa c. Asya
3. Daha önce Kazakistan’da bulundunuz mu?
a. İlk ziyaretim b. Sürekli gelip gidiyorum c. Bir kaç kere olmuşum
4. Kazakistan’a yönelik seyahat nedenleriniz?
a. Dinlenme b. İş c. Eğlence d.Diğer
5. Kazaistan’ın hangi bölgelerini ziyaret etmektesiniz?
 - 1.Akmola Bölgesi
 2. Aktöbe Bölgesi
 - 3.Almatı Bölgesi
 4. Atırau Bölgesi
 5. Doğu Kazakistan Bölgesi
 6. Jambıl Bölgesi
 7. Batı Kazakistan Bölgesi

8. Karagandı Bölgesi
9. Kostanay Bölgesi
10. Kızılorda Bölgesi
11. Mangıstay Bölgesi
12. Pavlodar Bölgesi
13. K z y Kazakistan
14. Güney Kazakistan
15. Astana
16. Almatı

6. Kazakistan’da konaklama yeriniz?

a. 5 yildizli otel	d. Kiralik daire
b. 4 yildizli otel	e. Pansiyon
c. 3 yildizli otel	f. Akraba yanında

7. Kalış süreniz?

a. 1 Haftadan az	b. 1 Hafta	c. 1 Haftadan fazla

8.  lkeye yönelik olan seyahat koşullarından ne derecede memnun kaldınız?

8.1 Rezervasyon işlemleri?

a. Çok iyi	b. İyi	c. Orta	d. Kötü	e. Çok kötü

8.2 Yabancı dil koşulları?

a. Çok iyi	b. İyi	c. Orta	d. Kötü	e. Çok kötü

8.3 Otele ulaşım ve transfer?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

8.4 Hava alanı işlemleri?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

8.5 Konaklama işlemleri?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

8.6 Hijyen durumu?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

8.7 Servis düzeyi?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

9. Seyahat sırasında en fazla paya sahip olan kalemi belirtiniz?

- a. Konaklama b. Yiyecek-içecek c. Ulaşım d. Alışveriş

10. Belirtilen turizm kaleminden ne kadar memnun kaldınız?

- a. Çok memnunum d. Memnun değilim
b. Memnunum e. Hiç memnun değilim
c. Orta

11. Kazakistan’da seyahat sırasında olumsuz sayabileceğiniz durumlar nelerdir?
Önem sırasına göre belirtiniz.

a. Fiyatların yüksekliği	d. Haberleşme ağının zayıflığı
b. Hijet koşullarının olumsuzluğu	e. Uluslar arası standartlarda tesislerin eksikliği
c. Güvenlik	f. Ulaşım ağının yetersizliği

12. Genel olarak Kazakistan sizi ne kadar etkiledi?

- a. Çok etkiledi b. Etkiledi c. Orta d. Az e. Çok az etkiledi

13. Kazakistan’nın hangi farklılıkları sizin için daha çok etkileyicidir?

a. İnsan ilişkileri	d. Tarihi yerler
b. Mutfak	e. Doğal güzellikler
c. Yaşam tarzı	

14. Kazakistan’ın turizm alanındaki gelişme potansiyeli konusunda olan görüşünüz nedir?

- a. Çok fazla b. Fazla c. Orta d. Az e. Çok az

15. Uluslararası turizmi geliştirmek için Kazakistan neler yapmalıdır?

- a. Turizm fuarlarına katılmalı
- b. İmaj geliştirmeli
- c. Daha fazla tanıtım yapmalı
- d. Ulaşım yollarını geliştirmelidir
- e. Güvenlik koşullarını iyileştirmelidir